

Legal State Journal

วารสารนิติรัฐ

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (เมษายน – มิถุนายน 2568)

ISSN 2822-1281 (Online)

Publisher: Kanchanarat Law Office

Email: legalstatejournal@gmail.com

Website: <https://so19.tci-thaijo.org/index.php/LSJ>

วารสารนิติรัฐ

ชื่อวารสาร

ภาษาไทย: วารสารนิติรัฐ
ภาษาอังกฤษ: Legal State Journal
เว็บไซต์: <https://so19.tci-thaijo.org/index.php/LSJ>

วัตถุประสงค์

วารสารนิติรัฐจัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยด้านนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และการศึกษาศาสตร์

ขอบเขต

วารสารนิติรัฐจะตีพิมพ์บทความวิชาการและบทความวิจัยที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในสาขาวิชานิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และการศึกษาศาสตร์

กำหนดเผยแพร่ฉบับออนไลน์

ตีพิมพ์ปีละ 4 ฉบับ ประกอบด้วย ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม – มีนาคม) ฉบับที่ 2 (เดือนเมษายน – มิถุนายน) ฉบับที่ 3 (เดือนกรกฎาคม – กันยายน) และฉบับที่ 4 (เดือนตุลาคม – ธันวาคม) บนเว็บไซต์ <https://so19.tci-thaijo.org/index.php/LSJ>

นโยบาย

- บทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องจากหลากหลายสถาบันจำนวน 3 คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะไม่ทราบข้อมูลของผู้นิพนธ์ (Double-Blinded Peer Review)
- บทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ต้องไม่เคยได้รับการตีพิมพ์มาก่อนหรืออยู่ในระหว่างขั้นตอนการพิจารณาจากวารสารหรือแหล่งเผยแพร่อื่นใด
- บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารเป็นความคิดเห็นและความรับผิดชอบของผู้นิพนธ์ ไม่เกี่ยวข้องกับสำนักงานกฎหมายกัญจนรัตน์
- บรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาและตัดสินใจตีพิมพ์บทความในวารสาร

คำชี้แจงสิทธิ์ส่วนบุคคล

ชื่อและที่อยู่อีเมล หรือข้อมูลส่วนบุคคล ที่กรอกในเว็บไซต์วารสารนี้จะใช้สำหรับวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในงานวารสารเท่านั้นและจะไม่เปิดเผยเพื่อวัตถุประสงค์ในกิจกรรมอื่น ๆ หรือให้กับบุคคลหรือหน่วยงานอื่นใดทราบ

เจ้าของ

สำนักงานกฎหมายกัญจนรัตน์
76 หมู่ 6 ตำบลหนองงูเหลือม อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 73000, ประเทศไทย
อีเมล: legalstatejournal@gmail.com
เว็บไซต์: <https://so19.tci-thaijo.org/index.php/LSJ>

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

ดร.กัญจนรัตน์ ศรีเพชรสุพรรณ, สำนักงานกฎหมายกัญจนรัตน์, ประเทศไทย
Dr. Kanchanarat Sripetsuphan, Kanchanarat Law Office, Thailand

รองบรรณาธิการ

ดร.ปัญญา ศรีเพชรสุพรรณ, สำนักงานกฎหมายกัญจนรัตน์, ประเทศไทย
Dr. Panya Sripetsuphan, Kanchanarat Law Office, Thailand

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.สหณ รัตนไพจิตร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประเทศไทย
Prof. Dr. Sahaton Rattanapijit, Thammasat University, Thailand

รองศาสตราจารย์ ดร.อำนวยการ ทองโปร่ง, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย
Assoc. Prof. Dr. Amnuay Thongprong, Ramkhamhaeng University, Thailand

รองศาสตราจารย์ ดร.เรงรณ ล้อมลาย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย
Assoc. Prof. Dr. Roengron Lormlai, Ramkhamhaeng University, Thailand

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒน์ วิวัฒน์านนท์, มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ประเทศไทย
Assoc. Prof. Dr. Suwat Viwattananon, Pathum Thani University, Thailand

รองศาสตราจารย์ประเสริฐ ตั่นศิริ, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย
Assoc. Prof. Prasert Tansiri, Ramkhamhaeng University, Thailand

ดร.ชิตาพร พิศลยบุตร ใต้วิเศษกุล, มหาวิทยาลัยบูรพา, ประเทศไทย
Dr. Chitaporn Pisolyabutra Tovisetkul, Burapha University, Thailand

ดร.ฐานาริณทร์ หาญเกียรติวงศ์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ประเทศไทย
Dr. Thanarin Harnkiattiwong, Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Thailand

ดร.นิตฐานาท บูลสถาพร, มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต, ประเทศไทย
Dr. Nitthanart Boonsathaporn, Rattana Bundit University, Thailand

ดร.ศักดิ์ดา ต้นคชสาร, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ประเทศไทย
Dr. Sakda Tonkotchanan, Department of Provincial Administration, Ministry of Interior, Thailand

ดร.ชานธิป ชินะนาวิน, ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา, ประเทศไทย
Dr. Chanathip Chinanawin, Chief Judge in the Research Division of the Supreme Court, Thailand

น.ส.เปรมใจ เกียงเอียง, สำนักงานกฎหมายอภิบุญ, ประเทศไทย
Ms. Premjai Kearng-ear, Apiboon Law, Thailand

การเผยแพร่ฉบับออนไลน์

เผยแพร่บนเว็บไซต์ <https://so19.tci-thaijo.org/index.php/LSJ>

ติดต่อ

สำนักงานกฎหมายกัญจนรัตน์

76 หมู่ 6 ตำบลหนองงูเห่า อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 73000, ประเทศไทย

อีเมล: legalstatejournal@gmail.com

เว็บไซต์: <https://so19.tci-thaijo.org/index.php/LSJ>

บทบรรณาธิการ

วารสารนิติรัฐ (Legal State Journal) ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (เมษายน – มิถุนายน 2568) ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ฉบับออนไลน์รวมทั้งสิ้น 5 บทความ ได้แก่ (1) กรอบแนวคิดทางกฎหมายในการรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ (2) แนวคิดทางการเมืองกับศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2556 (3) การนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น (4) ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 และ (5) องค์การแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ

นับตั้งแต่วันที่ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทยได้ประกาศผลการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการที่อยู่ฐานข้อมูล TCI รอบที่ 5 (พ.ศ. 2568-2572) เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 นั้น บรรณาธิการได้เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องเป็นกองบรรณาธิการเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มจำนวน Editorial Board Members ให้มีความหลากหลายตามคำแนะนำของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย โดยรายชื่อจะปรากฏในวารสารนิติรัฐ (Legal State Journal) ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (เมษายน – มิถุนายน 2568) เป็นต้นไป

ในนามบรรณาธิการวารสารนิติรัฐ ขอขอบคุณผู้นิพนธ์ทุกท่านที่ได้ให้ความสนใจส่งบทความเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตามหลักเกณฑ์ของวารสาร และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความที่ได้เอาใจใส่ในการให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในด้านเนื้อหาที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้นิพนธ์ ซึ่งทำให้ผู้นิพนธ์สามารถปรับปรุงและแก้ไขบทความให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อนักวิชาการผู้สนใจทั่วไปในการนำไปอ้างอิงได้ อนึ่งหากนักวิชาการผู้สนใจทั่วไปสนใจที่จะตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัย สามารถส่งบทความได้บนเว็บไซต์ <https://so19.tci-thaijo.org/index.php/LSJ> เพื่อพิจารณาตีพิมพ์ต่อไป

ดร.กัญจนรัตน์ ศรีเพชรสุวรรณ
บรรณาธิการวารสารนิติรัฐ

สารบัญ

บทความวิชาการ

กรอบแนวคิดทางกฎหมายในการรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์.....	1
ณัฐวัฒน์ จิระเสรีรัตน์, สุขสมัย สุทธิบัติ, อุทัย อาทิวา, ไพจิตร สวัสดิ์สาร	

บทความวิจัย

แนวคิดทางการเมืองกับศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566.....	13
ชัชชญา ชุมศรี	
การนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น.....	24
รัตนา เดิมธีรกิจ, เกียรติชัย ปิงประวัตติ, ศิริรักษ์ นิตศน์เอก, วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ	
ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1.....	36
ชนินทร แดงทองดี, ชนมณี ศิลาณุกิจ	
องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ.....	46
ลัดดาวัลย์ ไชยแก้ว, ชนมณี ศิลาณุกิจ	

กรอบแนวคิดทางกฎหมายในการรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคง และเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์

ณัฐวัฒน์ จิระเสรีรัตน์¹ สุขสมัย สุทธิบัติ²
อุทัย อาทิวา³ ไพจิตร สวัสดิ์สาร⁴

วันที่รับบทความ: 21 เมษายน 2568

วันแก้ไขบทความ: 27 พฤษภาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 28 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กรอบแนวคิดทางกฎหมายในการรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ โดยการนำกรอบแนวคิดทางกฎหมาย ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ประมวลกฎหมายอาญา พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง อนุสัญญาว่าด้วยอาชญากรรมทางไซเบอร์ ปฏิญญาว่าด้วยผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน และกรอบแนวคิดทางกฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ สหพันธรัฐมาเลเซีย สาธารณรัฐอินโดนีเซีย และเนกาบารูในดาร์ซาลาม มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงแก้ไขกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องให้เกิดความสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ผลการวิเคราะห์ พบว่า ประเทศไทยควรปรับปรุงแก้ไขกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องให้เกิดความสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ดังนี้ (1) นำกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมาตรวจสอบ เนื่องจากประเทศไทยยังเป็นภาคีของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ว่าการจำกัดเสรีภาพของประชาชนต้องเป็นไปตามหลักความจำเป็นและความได้สัดส่วน (2) นำข้อสรุปและบทเรียนของกฎหมายต่างประเทศที่เป็นนิติรัฐเข้มแข็งกว่ามากำหนดเป็นมาตรฐานที่จะใช้ในประเทศไทย (3) บัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนว่าเรื่องใดเป็นความผิดที่มีลักษณะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ที่ให้อำนาจคณะกรรมการกถนกรองข้อมูลทางคอมพิวเตอร์พิจารณาแล้วปิดกั้นเว็บไซต์ได้ เพื่อจะได้มีกระบวนการตรวจสอบถ่วงดุลระดับหนึ่ง โดยที่มีได้ให้เป็นอำนาจศาลและเป็นภาระที่ศาลจะต้องวินิจฉัย เพราะการตัดสินใจของศาลย่อมตัดสินไปตามอุดมการณ์แนวคิด ค่านิยมของผู้พิพากษาในคดีนั้น ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ถ้ามีการปิดกั้นสิทธิเสรีภาพประชาชนต้องห้ามด้วยข้อกฎหมายที่มาจากกฎหมายที่สูงสุด สามารถตรวจสอบได้ชัดเจน และไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ และ (4) เพิ่มบทบาทขององค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ให้สามารถทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้กฎหมายที่จำกัดเสรีภาพได้ เพราะไม่ควรอยู่ภายใต้การกำกับของรัฐเพียงฝ่ายเดียว

คำสำคัญ: ความมั่นคง; เสรีภาพในการสื่อสาร; เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น; ระบบคอมพิวเตอร์; การปลูกปั่น
ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: natawatjiraserirat@gmail.com

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ อดีตรองอัยการสูงสุด สำนักงานอัยการสูงสุด

⁴ ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลอุทธรณ์ภาค 7 ศาลอุทธรณ์ภาค 7

Legal Framework for Balancing Security and Freedom of Communication via Computer Systems

Natawat Jiraserirat¹ Suksmai Sutthibodee²
Uthai Artivetch³ Pajjit Savasdisara⁴

Received: April 21, 2025

Revised: May 27, 2025

Accepted: May 28, 2025

Abstract

This academic article aims to analyze the legal framework in balancing security and freedom of communication via computer systems by using the legal frameworks, namely the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560, the Computer-Related Crime Act (No. 2) B.E. 2560, the Criminal Code, the declaration of emergency decree on public administration in emergency situation B.E. 2548, ICCPR, OHCHR, and the legal frameworks of the Singapore, Malaysia, Indonesia and Brunei as the framework for the analysis in order to improve and amend relevant Thai laws to achieve a balance between security and freedom of communication via computer systems. Findings are as follows: Thailand should improve and amend relevant Thai laws to achieve a balance between security and freedom of communication via computer systems as follows: (1) Examine international human rights law, as Thailand is still a party to the ICCPR, which stipulates that restrictions on people's freedom must be based on the principles of necessity and proportionality. (2) Use conclusions and lessons learned from foreign laws that are stronger legal systems to set standards for use in Thailand. (3) Clearly stipulate which cases are offenses that are contrary to public order and good morals, which give the Computer Data Screening Committee the power to consider and block websites, so that there will be a process of checking and balancing to some extent, without giving the power to the court and making it a burden for the court to decide, because the court's decision must be based on the ideology, ideas, and values of the judge in that case. In addition, the constitution is the highest law. If there is any blocking of people's freedom, it must be prohibited by a law that comes from the highest law, can be clearly examined, and does not violate the constitution. (4) Increase the role of independent organizations, such as the National Human Rights Commission of Thailand (NHRCT), to be able to perform the duty of examining the use of laws that limit freedom, because it should not be under the supervision of the state alone.

Keywords: Security; Freedom of Communication; Freedom of Expression; Computer Systems; Sedition

Type of Article: Academic Article

¹LL.D. Candidate, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University
Huamark, Bangkok, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: natawatjiraserirat@gmail.com

²Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

³Former Deputy Attorney General, Office of the Attorney General

⁴Senior Justice of the Court of Appeal, Region VII, The Court of Appeal, Region VII

บทนำ

การรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์เป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากแนวทางในการกำกับดูแลเนื้อหาบนโลกออนไลน์ มีทั้งข้อดีและข้อเสียที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ ในข้อดีไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามาตรการที่เข้มงวดมีบทบาทสำคัญในการรักษาความมั่นคงของชาติและป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ อย่างไรก็ตาม คำถามที่สำคัญคือขอบเขตและวิธีการของมาตรการเหล่านี้ควรเป็นอย่างไร เพื่อไม่ให้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป แม้การควบคุมข้อมูลเท็จเป็นสิ่งจำเป็นในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลสามารถแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว แต่การใช้กฎหมายที่ตีความได้กว้างที่ให้อำนาจรัฐสามารถควบคุมหรือสั่งปิดกั้นเนื้อหาโดยอ้างเหตุผลด้านความมั่นคงโดยไม่มีการตรวจสอบ อาจส่งผลให้เกิดการละเมิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แม้จะเป็นการแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตก็ตาม

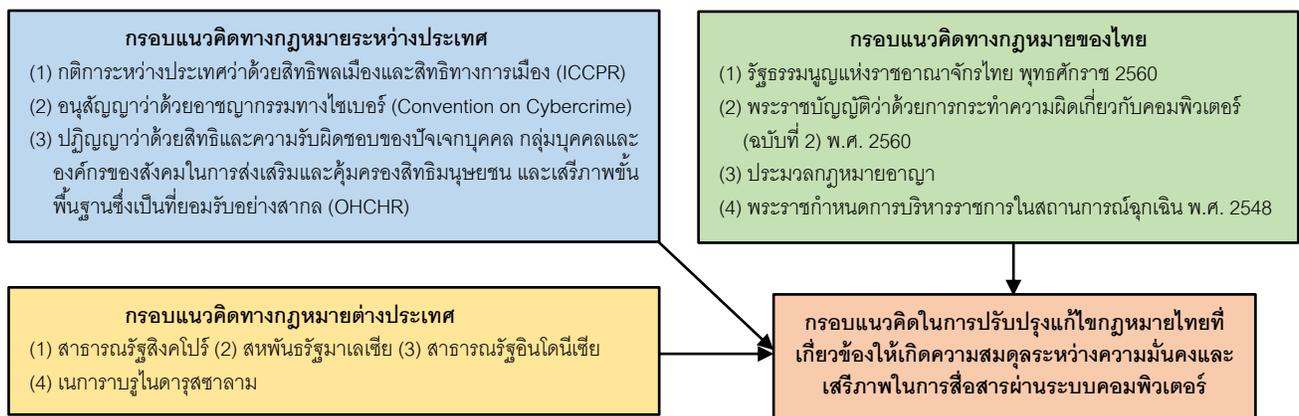
สำหรับประเทศไทยได้ใช้แนวทางการกำกับดูแลโดยมีรัฐบาลเป็นศูนย์กลางในการใช้อำนาจควบคุมเนื้อหาออนไลน์ผ่านพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560 อย่างกว้างขวาง ซึ่งให้อำนาจหน่วยงานรัฐสามารถบล็อกเนื้อหาหรือดำเนินคดีกับบุคคลที่เผยแพร่ข้อมูลที่ถือว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งชาติ และมีมาตรา 112 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ที่มักถูกนำมาใช้ในกรณีของการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง อย่างไรก็ตาม แนวทางการกำกับดูแลดังกล่าวก่อให้เกิดข้อกังวลเกี่ยวกับการละเมิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 มาตรา 14 (1) ที่กำหนดให้ผู้ใดกระทำความผิดโดยทุจริตหรือโดยหลอกลวง นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่บิดเบือนหรือปลอมไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ประชาชน อันมิใช่การกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ โดยถ้อยคำ “น่าจะเกิดความเสียหาย” ทำให้รัฐมีอำนาจตีความว่าจะอะไร หรือสิ่งใดเป็นข้อมูลเท็จ เป็นอำนาจดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจแต่ละบุคคลที่จะวินิจฉัยความผิด จึงทำให้ถ้อยคำข้อบัญญัติมีความคลุมเครือ ส่งผลให้มีการใช้อำนาจดุลพินิจตีความกฎหมายอย่างกว้างขวางเป็นปัญหาต่อการบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ที่ลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างมาก เนื่องจากยังไม่มีบรรทัดฐานทางกฎหมายมากำกับให้การตีความเป็นไปในทางเดียวกัน (สาวตรี สุขศรี, ศิริพล กุศลศิลป์ และวุฒิ อรพิณยิ่งยงพัฒนา, 2555; ปริญา ศรีเกตุ, 2556) นอกจากนี้ มาตรา 20 ยังได้กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ยื่นคำร้องพร้อมแสดงพยานหลักฐานต่อศาลที่มีเขตอำนาจขอให้มีคำสั่งระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นออกจากระบบคอมพิวเตอร์ได้อย่างน้อย 4 กรณี ได้แก่ (1) ข้อมูลที่มีความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ทุกประเภท เช่น การนำเข้าสู่ข้อมูลคอมพิวเตอร์ปลอมตามมาตรา 14 (2) ข้อมูลที่เข้าข่ายความผิดตามกฎหมายอาญาในหมวดความมั่นคงฯ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 มาตรา 116 หรือการก่อการร้าย (3) ข้อมูลที่เป็นความผิดตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา หรือความผิดตามกฎหมายอื่นที่มีลักษณะขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (4) ข้อมูลที่มีลักษณะขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (แต่ไม่ได้เป็นความผิดตามกฎหมายใด) โดยการปิดกั้นหรือลบเนื้อหาตาม (1) และ (2) ให้เจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ จะไม่สามารถสั่งให้บล็อกด้วยตัวเองได้ แต่ต้องส่งเรื่องให้รัฐมนตรีกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมเห็นชอบก่อน และยื่นขอหมายศาลเพื่อปิดกั้นหรือลบเนื้อหา ตามมาตรา 20 กำหนดไว้ว่า เมื่อได้รับหมายจากศาลแล้ว เจ้าพนักงานจะทำการปิดกั้นเองหรือให้ผู้บริการอินเทอร์เน็ตทำได้ ส่วนการปิดกั้นหรือลบเนื้อหา (3) ให้เจ้าหน้าที่ตามกฎหมายอื่นที่ผู้รับผิดชอบการบังคับใช้กฎหมายนั้น ๆ หรือพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจรับผิดชอบคดีนั้น ๆ ร้องขอไปยังเจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ เพื่อดำเนินการเช่นเดียวกับข้อ (1) และ (2) ต่อไป แต่ข้อมูลตาม (3) ถ้าหากไม่ได้รับการร้องขอมา เจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ จะเริ่มดำเนินการเองไม่ได้ อย่างไรก็ตาม มาตรา 20 ยังเปิดช่องให้รัฐปิดกั้นเนื้อหาที่ไม่ผิดกฎหมายได้ ถ้าหากพิจารณาแล้วเห็นว่า เนื้อหาหรือข้อมูลดังกล่าวมีลักษณะขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยให้มี “คณะกรรมการกลั่นกรองข้อมูลคอมพิวเตอร์” ทำหน้าที่พิจารณาและ

เห็นชอบว่า ข้อมูลใดจะถูกปิดกั้นได้บ้าง และมอบหมายให้เจ้าพนักงานขออำนาจศาลดำเนินการปิดกั้นหรือลบเนื้อหา ซึ่งคณะกรรมการกลั่นกรองข้อมูลคอมพิวเตอร์มาจากการแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ที่มีจำนวนทั้งสิ้น 9 คน โดย 3 ใน 9 คนนี้ต้องมาจากผู้แทนเอกชนสิทธิมนุษยชน สื่อสารมวลชน และเทคโนโลยีสารสนเทศ เมื่อศาลได้รับคำร้องให้ปิดกั้นข้อมูลแล้ว ให้เป็นไปตามขั้นตอนของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ เจ้าของเว็บไซต์ที่ถูกขอให้ปิดกั้นอาจยื่นคำร้องคัดค้านและแสดงพยานหลักฐานโต้แย้งได้ ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วน เจ้าพนักงานอาจยื่นคำร้องต่อศาลไปก่อนที่จะได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีก็ได้ (โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน, 2563)

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ที่แม้ไม่มีความผิดตามกฎหมายแต่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนคณะกรรมการกลั่นกรองข้อมูลทางคอมพิวเตอร์มีอำนาจสั่งระงับเผยแพร่หรือส่งลบข้อมูลทันที ทำให้ถูกตั้งคำถามถึงที่มาของคณะกรรมการว่าเป็นกลางในการทำหน้าที่เพียงใด และมาตรานี้จะเป็นการปิดกั้นสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชนหรือไม่ ที่ให้อำนาจคณะกรรมการพิจารณาความผิดว่าขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีแล้วปิดกั้นเว็บไซต์ได้ เท่ากับการปิดกั้นสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชน อีกทั้งในมาตรานี้เหมือนเป็นการสร้างบรรทัดฐานใหม่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการปิดบล็อกเว็บไซต์ได้ โดยลืมนำไปว่าประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ถ้าจะปิดกั้นเสรีภาพประชาชนต้องห้ามด้วยข้อกฎหมายที่มาจากกฎหมายที่สูงสุด สามารถตรวจสอบได้ชัดเจน ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การที่ไม่ได้ห้ามด้วยตัวกฎหมายแต่ไปห้ามโดยเจ้าหน้าที่ซึ่งไปขออำนาจศาลจึงไม่ถูกต้อง (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2559) ด้วยเหตุนี้ การใช้กฎหมายอย่างคลุมเครือที่อาจนำไปสู่การตีความที่เอื้อต่อการเซ็นเซอร์และปิดกั้นข้อมูลของรัฐ และการไม่มีการกำกับดูแลจากองค์กรอิสระ จึงสอดคล้องกับ คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล (2564) หรือ International Commission of Jurists (ICJ) ที่พบว่า ประเทศไทยใช้กฎหมายที่มีบทบัญญัติไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนเพื่อจำกัดสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลและเสรีภาพในการแสดงออก โดยแนวทางที่เหมาะสมที่สร้างความสมดุลที่สามารถปกป้องความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติได้โดยไม่ละเมิดหลักการและกฎหมายสิทธิมนุษยชนสากล คือ การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การกำหนดนิยามของเนื้อหาต้องห้ามให้ชัดเจน ซึ่งการปรับปรุงกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐจะช่วยสร้างสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐและเสรีภาพของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนจึงได้มีความสนใจที่จะวิเคราะห์กรอบแนวคิดทางกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ทั้งของไทย ระหว่างประเทศ และต่างประเทศ เพื่อนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาใช้ในการปรับแก้กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องให้เกิดความสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ต่อไป

กรอบในการวิเคราะห์

ภาพ 1 กรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์

เมื่อพิจารณากรอบแนวคิดทางกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ของประเทศไทย พบว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 พบว่า มิได้มีข้อบัญญัติใดกล่าวถึงการคุ้มครองเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ แต่เป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ของรัฐในการกำกับดูแลเป็นหลัก หากจะวิเคราะห์กรอบแนวคิดทางกฎหมายที่เกี่ยวกับเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์บริบททางกฎหมายอื่น ๆ ที่ให้รับรองเสรีภาพด้านการสื่อสารของประชาชน ได้แก่ เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น ซึ่งพบว่า ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 34 ที่รับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และมาตรา 36 ที่รับรองเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารโดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐ ซึ่งเป็นหลักประกันว่าการใช้อำนาจรัฐจะไม่ละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ขณะที่พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 เป็นกฎหมายที่มีรากฐานของการให้อำนาจรัฐมาตั้งแต่เริ่มต้นในการยกเว้นพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ถูกตราขึ้นในยุคที่ประเทศไทยอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยังไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง และกฎหมายดังกล่าวไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนเทียบเท่ากับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในขณะที่การแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2560 มีแนวโน้มเพิ่มอำนาจรัฐมากขึ้นในการกำกับดูแลการสื่อสารออนไลน์ และส่งผลให้เกิดการใช้กฎหมายเพื่อจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบังคับใช้กฎหมายหลายฉบับร่วมกันจนเป็นการใช้กฎหมายอาญาเพื่อ (over-criminalization) นำไปสู่การฟ้องปิดปากประชาชนที่แสดงความคิดเห็นทางออนไลน์ นอกจากนี้ รัฐยังมีการใช้มาตรการควบคุมเนื้อหาออนไลน์ผ่านการสั่งปิดเว็บไซต์และบล็อกเนื้อหาที่ไม่เป็นไปตามแนวทางของรัฐ การใช้กฎหมายให้ศาลออกคำสั่งปิดกั้นเนื้อหาหรือระงับการเผยแพร่ข่าวสารออนไลน์โดยอ้างเหตุผลด้านความมั่นคง เป็นแนวปฏิบัติที่พบเห็นบ่อยครั้ง รวมถึงการดำเนินคดีกับนักข่าวหรือสื่อที่นำเสนอข่าวที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางของรัฐบาล แม้รัฐธรรมนูญจะกำหนดให้ศาลและองค์กรอิสระต้องทำหน้าที่ปกป้องสิทธิประชาชน แต่ในทางปฏิบัติพบว่ากระบวนการยุติธรรมก็มีแนวโน้มตัดสินใจในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ให้กับรัฐบาลมากกว่าประชาชน

ดังนั้น การที่กฎหมายถูกออกแบบขึ้นภายใต้บริบทของสถานการณ์ที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง จึงทำให้โครงสร้างของรัฐเอื้ออำนาจให้ฝ่ายบริหารสามารถใช้อำนาจควบคุมข้อมูลข่าวสารได้โดยง่าย ทั้งยังมีการใช้กฎหมายด้านความมั่นคง เช่น พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เป็นเครื่องมือในการจำกัดเสรีภาพของประชาชนในช่วงเวลาที่รัฐบาลต้องการควบคุมสถานการณ์ทางการเมือง การที่ฝ่ายบริหารมีอำนาจเหนือกระบวนการตรวจสอบ ทำให้กลไกที่ควรทำหน้าที่คุ้มครองเสรีภาพประชาชนถูกลดทอนประสิทธิภาพลง และยังมีกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมเนื้อหาการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 หรือกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งกำหนดโทษจำคุกสูงสุด 15 ปี สำหรับผู้ที่มีเจตนาหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายต่อพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยเฉพาะในช่วงรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่พบว่า มีการบังคับใช้กฎหมายเหล่านี้อย่างเข้มงวด รวมถึงมีการออกประกาศหรือคำสั่งเพื่อควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐ สถาบันพระมหากษัตริย์ และการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล (สาวตรี สุขศรี, ศิริพล กุศลศิลป์ และวุฒิ อธิพัฒน์ ยิงยงพัฒนา, 2555; พงศ์พิพัฒน์ บัญชานนท์, 2560)

ส่วนกรอบแนวคิดทางกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ของกฎหมายระหว่างประเทศ พบว่า

(1) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) หรือ ICCPR ซึ่งเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่รับรองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน รวมถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยมาตรา 19 ได้กำหนดให้ทุกคนมีสิทธิที่จะมีความคิดเห็น (right to hold opinions) โดยปราศจากการแทรกแซง และทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพในการแสดงออก (right to freedom of expression) รวมถึงเสรีภาพในการแสวงหา รับ และถ่ายทอดข้อมูลและความคิดทุกประเภท โดยไม่คำนึงถึงพรมแดน ไม่ว่าจะด้วยวาจา ลายลักษณ์อักษร หรือการพิมพ์ ในรูปแบบศิลปะ หรือผ่านสื่ออื่นใดตามที่เลือก ทั้งนี้ การใช้สิทธิในเสรีภาพในการแสดงออกของปัจเจกชนย่อมควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบพิเศษอยู่เสมอ และรัฐสามารถใช้อำนาจในการจำกัดสิทธิในเสรีภาพแห่งการแสดงออกของปัจเจกชนได้ โดยรัฐต้องมีการออกกฎหมายรับรองถึงการใช้อำนาจจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้น ตลอดจนต้องเป็นการใช้อำนาจ “เท่าที่จำเป็น” เพื่อเป็นการเคารพปกป้องสิทธิหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น หรือเพื่อเหตุผลในการปกป้องความมั่นคงของรัฐ (national security) ความสงบเรียบร้อยของประชาชน (public order) การสาธารณสุข (public health) หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (public morals) (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 1966) เมื่อพิจารณาจากตัวบทบัญญัติเกี่ยวกับเหตุผลในการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกดังกล่าวแล้ว จะพบว่าในบทบัญญัตินี้ถือเป็นอำนาจของรัฐในการใช้ดุลพินิจจำกัดสิทธิเสรีภาพ ซึ่งในทางปฏิบัติรัฐมักตีความเกี่ยวกับการอ้างเหตุผลในการจำกัดสิทธิของปัจเจกชนไปในทางที่กว้างเพื่อเป็นการสนับสนุนการกระทำของรัฐ และเพื่อแสดงให้เห็นถึงความชอบธรรมของรัฐในการใช้อำนาจจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการของประชาชนได้ แต่ในทางกลับกันรัฐมักจะตีความเกี่ยวกับขอบเขตของการใช้สิทธิในการมีความคิดเห็นและเสรีภาพในการแสดงออกของปัจเจกชนไปในทางที่แคบ ซึ่งนอกจากจะเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของกติกาดังกล่าวแล้ว ยังถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอีกด้วย (ภักชนันท์ กลิ่นศรีสุข, 2553, หน้า 3)

(2) อนุสัญญาว่าด้วยอาชญากรรมทางไซเบอร์ (Convention on Cybercrime) หรือที่รู้จักกันในชื่อ “อนุสัญญาบูดาเปสต์” เป็นแม่บทของกฎหมายที่หลายประเทศนำไปใช้เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในการต่อสู้กับภัยคุกคามทางไซเบอร์ โดยมีหลักการทางกฎหมายเพื่อปกป้องบุคคลและองค์กรจากกิจกรรมทางอาญาทางไซเบอร์ ดังนี้ (1) กำหนดขอบเขตความผิดที่จะนำไปสู่อาชญากรรมทางไซเบอร์ โดยสนับสนุนให้ประเทศที่เข้าร่วมจัดทำและปรับปรุงกฎหมายของตนเพื่อเอาผิดอาชญากรรมทางไซเบอร์ในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการขโมยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ ภาพอนาจารเด็ก และการแฮ็ก (2) สร้างความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิก โดยความร่วมมือนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสืบสวนและดำเนินคดีกับอาชญากรรมไซเบอร์ที่มักเกินขอบเขตประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการทำงานร่วมกันติดตามอาชญากรรมไซเบอร์และนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (3) การคุ้มครองข้อมูล โดยสนับสนุนให้ประเทศที่ลงนามออกกฎหมายและข้อบังคับที่ปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของบุคคลจากการเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาตและการใช้งานในทางที่ผิดเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปกป้องความเป็นส่วนตัวส่วนบุคคลในยุคระดับดิจิทัล (4) สร้างความช่วยเหลือเร่งด่วน โดยเมื่ออาชญากรรมทางไซเบอร์เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อบุคคลในหลายประเทศ หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของประเทศสมาชิกสามารถแบ่งปันข้อมูลและทำงานร่วมกันอย่างรวดเร็วเพื่อแก้ไขปัญหาและช่วยลดอันตรายต่อเหยื่อได้ (5) สร้างขีดความสามารถของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายในการปกป้องพลเมืองจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (6) สร้างมาตรการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์ โดยการสนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ นำมาตรการมาใช้เพื่อปกป้องโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของตนจากการโจมตีทางไซเบอร์ เพื่อช่วยป้องกันการเข้าถึงบริการที่จำเป็นของบุคคลและป้องกันการหยุดชะงัก และ (7) สร้างเสรีภาพทางอินเทอร์เน็ต โดยตระหนักถึงความสำคัญของการปกป้องเสรีภาพในการแสดงออกและการเข้าถึงข้อมูล นั้นหมายความว่า อนุสัญญาอาชญากรรมทางไซเบอร์ไม่เพียงแต่กำหนดให้ภาคีของสนธิสัญญานี้ต้องทำการกระทำต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงโดยผิดกฎหมาย การรวบรวมข้อมูลและระบบ สื่อลามกเด็ก และความผิดอื่น ๆ เป็นสิ่งผิดกฎหมายในกฎหมายภายในประเทศเท่านั้น แต่ยังต้องจัดหาเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพให้กับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายเพื่อ

สืบสวนอาชญากรรมทางไซเบอร์และรวบรวมหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์อีกด้วย โดยตามมาตรา 15 อำนาจตามขั้นตอนที่ภาคีของอนุสัญญาฯ จะต้อง “อยู่ภายใต้เงื่อนไขและการคุ้มครองที่กำหนดไว้ภายใต้กฎหมายภายในประเทศซึ่งจะให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพที่เหมาะสม...” ทั้งนี้ การกำหนดหลักการและข้อกำหนดตามมาตรา 15 ดังกล่าวก็เพื่อให้แน่ใจว่ารัฐบาลจะปฏิบัติตามภาระผูกพันเชิงบวกในการปกป้องประชาชนและสิทธิของพวกเขาจากอาชญากรรมทางไซเบอร์ ในขณะที่เดียวกันก็เคารพสิทธิพื้นฐานของพวกเขาในการสืบสวนอาชญากรรมอีกด้วย (Council of Europe, 2001)

(3) ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคลและองค์กรของสังคมในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างสากล (Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms--OHCHR) หรือที่รู้จักชื่อว่า ปฏิญญาว่าด้วยผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน สำคัญของปฏิญญาดังกล่าวนี้นี้ได้กล่าวถึงหน้าที่ของรัฐที่ต้องให้การคุ้มครอง สนับสนุน และดำเนินการด้านสิทธิมนุษยชนทั้งหมด รวมถึงประกันว่าบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจรัฐจะได้อาศัยชีวิตตามหลักสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างเต็มที่ทุกประการ และจัดหามาตรการเยียวยาที่มีประสิทธิผลสำหรับบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อของการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมถึงสนับสนุนและส่งเสริมหลักสิทธิมนุษยชนในประเทศให้ครอบคลุมต่อทุกภาคส่วน (EarthRights International, 2022) นอกจากนี้ OHCHR เป็นปฏิญญาที่มีผลกระทบอย่างมากต่อกรอบกฎหมายสิทธิและเสรีภาพของยุโรป โดยทำให้ต้องมีการปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองเสรีภาพของประชาชน และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาสังคม ทั้งยังเป็นมาตรฐานที่ยุโรปต้องปฏิบัติตามเพื่อรักษาความเป็นผู้นำในด้านสิทธิมนุษยชนบนเวทีโลก และมีผลกระทบโดยตรงต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะในแง่ของการคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (freedom of expression) การเข้าถึงข้อมูล (access to information) และความเป็นส่วนตัว (privacy protection) อย่างมีนัยสำคัญ โดย (1) ปกป้องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นออนไลน์ ห้ามการปิดกั้นเว็บไซต์และการเซ็นเซอร์ที่มีขอบ (2) ป้องกันการสอดแนมและละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลจากการเก็บและใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต (3) ป้องกันการใช้กฎหมายปิดปาก (Strategic Lawsuit Against Public Participation--SLAPPS) ห้ามใช้กฎหมายอาญาเพื่อปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นของประชาชน และ (4) กำกับดูแลแพลตฟอร์มดิจิทัล บริษัทเทคโนโลยีต้องโปร่งใสในการจัดการเนื้อหาและไม่ละเมิดสิทธิของผู้ใช้ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2546)

ดังนั้น โดยรวมแล้วกรอบแนวคิดทางกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ของระหว่างประเทศ ตามปฏิญญาดังกล่าว จะมีผลโดยตรงต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ โดยเน้นการปกป้องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การเข้าถึงข้อมูล และความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต รัฐต้องรับประกันว่าประชาชนสามารถแสดงออกทางความคิดได้อย่างอิสระโดยไม่มีการเซ็นเซอร์ที่ไม่เป็นธรรม ขณะเดียวกันต้องควบคุมการใช้กฎหมายเพื่อลดรอนสิทธิในการแสดงความคิดเห็นโดยมิชอบ และสนับสนุนมาตรการป้องกันการสอดแนมข้อมูลส่วนบุคคลโดยกำหนดให้รัฐและภาคเอกชนต้องปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูล เช่น GDPR (General Data Protection Regulation) และกำหนดให้แพลตฟอร์มออนไลน์มีความรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการเนื้อหาที่เหมาะสม

กรอบแนวคิดทางกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ของกฎหมายต่างประเทศ พบว่า

(1) สาธารณรัฐสิงคโปร์ พบว่า กฎหมายที่นิยมใช้กันมากที่สุดเพื่อปิดกั้นเสรีภาพการแสดงออกออนไลน์ คือ The Sedition Act (กฎหมายปลุกปั่น) กฎหมายนี้ห้ามการพูดคุยกันในทางสาธารณะ รวมทั้งบนอินเทอร์เน็ต ในประเด็นเชื้อชาติ ศาสนา เพศ รวมทั้งการวิจารณ์รัฐบาล โทษสูงสุดสำหรับผู้ฝ่าฝืน คือ จำคุกไม่เกินสามปี และห้าปีสำหรับการกระทำความผิดซ้ำ โดยมีหน่วยงานกำกับดูแลสื่อของสิงคโปร์ ที่เรียกกันว่า Media Development Authority (MDA) กำหนดให้เว็บไซต์ชาวทุกแห่งต้องมีใบอนุญาตประกอบกิจการ ซึ่งต้องต่อใบอนุญาตรายปี และอาจถูกสั่งปิดได้ภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง

นอกจากนี้ เว็บไซต์หลัก ๆ ยังถูกห้ามการรณรงค์สนับสนุนการรักเพศเดียวกันด้วย บล็อกเกอร์เป็นเป้าหมายของกฎหมายนี้ คดีที่มีชื่อเสียง เช่น ในปี 2558 Roy Ngerng Yi Ling ถูกสั่งให้จ่ายค่าปรับเป็นเงินหนึ่งแสนห้าหมื่นดอลลาร์สิงคโปร์ ในข้อหาหมิ่นประมาทนายกรัฐมนตร Lee Hsien Loong ว่าทุจริตในการบริหารแผนการออมเงินหลังเกษียณของสิงคโปร์ อีกคนหนึ่ง Amos Yee ถูกตัดสินจำคุกสี่ปีจากการอัปโหลดภาพลามกอนาจาร พร้อมกับแสดงความเห็นในทางที่ดูหมิ่นศาสนาในคลิปวิดีโอที่เขาโพสต์ (Karunakaren, 2017)

(2) สหพันธรัฐมาเลเซีย พบว่า มี The Sedition Act (กฎหมายการปลุกปั่น) ใช้เป็นเครื่องมือทางกฎหมายเพื่อจำกัดเสรีภาพการแสดงออกบนโลกออนไลน์ที่มีโทษทางอาญาสำหรับคนที่ทำอะไรก็ตามที่เข้าข่าย “การปลุกปั่น” ซึ่งรวมทั้งการทำสื่อสิ่งพิมพ์ด้วย โดยมาตรา 3(1) ให้นิยามของ “การปลุกปั่น” ว่าหมายถึง การพูดที่เห็นว่าจะนำมาซึ่งความเกลียดชัง การดูหมิ่น หรือทำให้เอาใจออกห่างต่อพระมหากษัตริย์ หรือผู้ปกครองของรัฐใด ๆ ในมาเลเซีย หรือการสร้างความไม่พอใจหรือความแตกแยกในหมู่ประชาชนของมาเลเซีย นอกจากนี้ มาตรา 3(ae) ยังให้ความหมายของการปลุกปั่นรวมถึงการแสดงออกใด ๆ ที่มีแนวโน้มจะสนับสนุนความรู้สึกไม่ดี ความเป็นศัตรู หรือความเกลียดชังระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล หรือบนพื้นฐานของศาสนา การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลถูกตีความให้อยู่ในความหมายของการปลุกปั่น ในฐานะที่เป็นเหตุให้เกิดความแตกแยกในหมู่ประชาชนของมาเลเซีย ทั้งนี้ ในปี 2558 มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อทำให้รัฐบาลมีอำนาจดำเนินคดีกับผู้ใช้อินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดียได้อย่างชัดเจนขึ้น โดยการเพิ่มความผิดฐาน “โฆษณาชวนเชื่อ” เป็นส่วนหนึ่งของการปลุกปั่น การแก้ไขกฎหมายครั้งนี้ไม่เพียงแต่เพิ่มอำนาจในการบล็อกเว็บไซต์ แต่ยังให้สั่งห้ามการส่งต่อข้อมูลโดยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ใด ๆ อีกด้วย ใครก็ตามที่ฝ่าฝืนกฎหมายนี้ โดยการไม่ลบเนื้อหาที่เข้าข่ายการปลุกปั่น จะมีโทษจำคุกสูงสุดไม่เกินสามปี ตัวอย่างเช่น คดีของ J. Gopinath ที่ได้โพสต์ข้อความไม่เหมาะสมเกี่ยวกับอิสลามบนเฟซบุ๊กของตัวเอง ในคดีเกี่ยวกับการหมิ่นประมาทสถาบันกษัตริย์แห่งมาเลเซีย Wan Ji Wan Hussain ที่ถูกตั้งข้อหาปลุกปั่น จากการโพสต์ความเห็นบนเฟซบุ๊กซึ่งถูกมองว่าเป็นการดูหมิ่นสุลต่านแห่งเซลังกอร์ การวิจารณ์รัฐบาลในประเด็นการดูแลจัดการเรื่องศาสนาก็ยังนำไปสู่การจับกุมและดำเนินคดีฐานปลุกปั่นด้วย หรือกรณีสำนักข่าวออนไลน์ก็ตกเป็นเป้าของกฎหมายนี้ โดยบรรณาธิการสามคน รวมทั้งหัวหน้ากองบรรณาธิการ และผู้จัดพิมพ์ของสำนักข่าว The Malaysian Insider (TMI) ถูกจับกุมในข้อหาปลุกปั่น และละเมิดกฎหมายการสื่อสารและมัลติมีเดีย ข้อกล่าวหา คือ การรายงานว่ามีสมาชิกผู้ปกครองของมาเลเซียปฏิเสธข้อเสนอให้แก้ไขกฎหมายสหพันธรัฐเพื่อเปิดทางให้บังคับใช้การลงโทษตามกฎหมายชารีอะห์ในรัฐกลันตัน (Karunakaren, 2017)

(3) สาธารณรัฐอินโดนีเซีย พบว่า มีกฤษฎีกาของประธานาธิบดี เลขที่ 11/2008 เรื่อง ข้อมูลและธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือ Law No. 11/2008 on Electronic Information and Transaction ซึ่งต่อมาได้มีการแก้ไขครั้งที่สองด้วย Law No. 1 of 2024 on Electronic Information and Transaction เป็นกฎหมายพื้นฐานที่ถูกนำมาใช้เพื่อดำเนินคดีกับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่า หมิ่นประมาท หรือดูหมิ่นศาสนา บนโลกออนไลน์แล้ว ยังมีการจำกัดเสรีภาพการแสดงออกส่วนใหญ่อยู่บนพื้นฐานของกฎหมายดูหมิ่นศาสนา ที่ประธานาธิบดีซูการ์โน ประกาศใช้กฤษฎีกา เลขที่ 1/PNPS/1965 เรื่อง การป้องกันการให้ร้ายศาสนาหรือการหมิ่นประมาท ซึ่งต่อมาเรียกกันว่า The Blasphemy Law โดยกฎหมายนี้ผ่านออกมาเพื่อให้สอดคล้องกับข้อเรียกร้องขององค์กรอิสลาม เพื่อจะขัดขวางความเชื่อทางไสยศาสตร์ของชนเผ่าพื้นเมือง ที่พวกเขาถือว่าเป็นอันตรายต่อการคงอยู่ของศาสนาในอินโดนีเซีย มาตรา 4 ของกฎหมายนี้กำหนดโทษสูงสุดให้จำคุกไม่เกินห้าปี ตัวอย่างคดีที่มีชื่อเสียง เช่น คดีของ Abraham Sujoko และคดี Sebastian Joe ที่ถูกตัดสินจำคุกจากการโพสต์วิดีโอที่วิพากษ์วิจารณ์หลักศาสนาอิสลาม (The Commissioner of Law Revision, Malasia, 2006; Karunakaren, 2017; Pastika, Dewi & Putra, 2023) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักสากลว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) จะพบว่า กฎหมายของทั้งสองประเทศมีข้อจำกัดต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมากกว่ามาตรฐานสากล ICCPR ตามมาตรา 19 ที่ได้รับรองสิทธิในการแสดงออกอย่างเสรี แต่ยอมให้มีข้อจำกัดในกรณีที่เป็นไปเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม หรือป้องกันความเกลียดชังทางเชื้อชาติและศาสนา

อย่างไรก็ตาม กฎหมายของสหพันธรัฐมาเลเซียและสาธารณรัฐอินโดนีเซียถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า ตีความกว้างเกินไป คลุมเครือ และบางครั้งถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือของรัฐในการขัดขวางเสรีภาพในการแสดงออก และควบคุมความคิดเห็นทางการเมืองและศาสนา โดยไม่สอดคล้องกับหลักการ “ความจำเป็นและสัดส่วน” (necessity and proportionality) ตามมาตรฐานของ ICCPR ในแง่ของการควบคุมเนื้อหาทางออนไลน์ ทั้งสองประเทศใช้กฎหมายเพื่อกำกับดูแลเนื้อหาที่ถือว่าเป็นอันตรายต่อศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่แตกต่างจากประเทศตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมากกว่า แม้ว่ากฎหมายเหล่านี้จะมีจุดประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม แต่ก็อาจนำไปสู่การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเกินความจำเป็น (Beatty, 1998; Judijanto & Khuan, 2024)

(4) เนการาบรูไนดารุสซาลาม หรือบรูไน พบว่า แม้จะเป็นประเทศเดียวในอาเซียนที่ไม่ได้เป็นประชาธิปไตย รัฐบาลจับตาดูอีเมลของประชาชน รวมทั้งกล่องสนทนาต่าง ๆ ซึ่งสงสัยว่าจะมีเนื้อหาออกไปในทางลึกลับ หรือเป็นกลุ่มศาสนาหัวรุนแรง บรูไนเป็นประเทศที่มีความพิเศษเฉพาะที่รัฐธรรมนูญไม่ได้มีบทบัญญัติคุ้มครองเสรีภาพการแสดงออกของพลเมืองเลย โดยบรูไนจะมีระบบกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพการแสดงออก คือ The Sedition Act (กฎหมายปลุกปั่น) จำกัดเสรีภาพในการพูดและเสรีภาพสื่อ และกำหนดให้หนังสือพิมพ์ที่ท้องถิ่นต้องได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการจากรัฐบาล รวมทั้งบรรณาธิการ นักข่าวและผู้พิมพ์ที่เป็นชาวต่างชาติ กฎหมายห้ามการกระทำที่ท้าทายอำนาจของราชวงศ์ และหลักการของการมีสถาบันกษัตริย์อิสลามเชื้อสายมาเลย์ ซึ่งเป็นอุดมการณ์ของชาติและรัฐบรูไนที่ประกาศว่าอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ และคุ้มครองอภิสิทธิ์ของชาวบรูไนเชื้อสายมาเลย์ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายอาญาซารีอะห์ (Brunei's Syariah Penal Code) ก็ยังห้ามการดูหมิ่นสุลต่านและห้ามดูหมิ่นการปกครองของประมวลกฎหมายซารีอะห์ด้วย เนื่องจากกฎหมายเหล่านี้มีโทษสูง นักข่าวจึงมักจะเซ็นเซอร์ตัวเองอยู่แล้ว ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตและร้านอินเทอร์เน็ตคาเฟ่จะต้องจดทะเบียนต่อผู้อำนวยการฝ่ายกิจการกระจายเสียงของสำนักนายกรัฐมนตรี รัฐบาลปิดกั้นเว็บไซต์ที่เกี่ยวกับการเปิดเผยเรื่องเพศ และบริษัทอินเทอร์เน็ตสวนงูสิทธิที่จะตัดการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตโดยไม่ได้ต้องแจ้งล่วงหน้า (Karunakaren, 2017)

การที่บรูไนเข้มงวดกับเสรีภาพในการแสดงออกนั้น ส่งผลให้ความกลัวที่จะพูดออกมามีมากจนผู้คนเซ็นเซอร์ตัวเองแม้ว่าจะไม่ค่อยมีการดำเนินคดีก็ตาม ดังจะเห็นได้จากในบทความของนักข่าวชื่อดังชาวบรูไน Quratul-Ain Bandal ที่ได้แสดงความเสียใจต่อการขาดเสรีภาพในการทำหน้าที่ของนักข่าวในบรูไน โดยระบุว่าแม้จะไม่มีคณะกรรมการตรวจสอบเนื้อหาที่สื่อเผยแพร่ แต่บรรดานักข่าวก็ยังคงหวาดกลัวอยู่ตลอดเวลาว่า “จะก้าวข้ามเส้นแบ่งที่มองไม่เห็นซึ่งกำหนดว่าพวกเขาสามารถหรือไม่สามารถพูดอะไรได้” อย่างไรก็ตาม ความกลัวนี้เป็นเรื่องธรรมดาในบรูไน ซึ่งทุกคนตั้งแต่เด็กไปจนถึงคนทั่วไปบนท้องถนนต่างก็คอยดูสิ่งที่พวกเขาพูด การเซ็นเซอร์ตัวเองเป็นสิ่งที่ชาวบรูไนถูกปลูกฝังให้ทำตั้งแต่ยังเด็ก ตัวอย่างเช่น บางครั้งเด็ก ๆ ถูกบอกไม่ให้ถามคำถาม “ผิด ๆ” เกี่ยวกับศาสนาหรือราชวงศ์ ซึ่งผู้ใหญ่ก็ส่งสัญญาณว่ายังมีบางเรื่องที่เราไม่ควรคิดมากเกินไป ทักษะคิดเช่นนี้ได้สร้างสังคมที่การไม่ตั้งคำถามถึง “Wisdom” ของทางการกลายเป็นเรื่องปกติ สำหรับผู้ที่ตั้งคำถาม กฎหมายอาจถูกนำมาใช้เพื่อเรียกร่องคำตอบแทนที่สูงมาก ทั้งนี้ ความคิดเช่นนี้ได้สร้างสังคมที่การไม่ตั้งคำถามถึง “Wisdom” ของทางการกลายเป็นเรื่องปกติเช่นเดียวกับสิงคโปร์และมาเลเซียซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้าน บรูไนมี The Sedition Act ที่สามารถใช้เพื่อปิดปากผู้เห็นต่างได้ โดยส่วนใหญ่แล้ว วัฒนธรรมแห่งความหวาดกลัวก็เพียงพอที่จะหยุดผู้คนไม่ให้พูดออกมา และแทบไม่มีความจำเป็นต้องใช้กฎหมาย แต่กรณีของ Shahiransheriffudin bin Shahrani Muhammad อดีตพนักงานรัฐบาล หรือที่รู้จักในชื่อ Shahiran Shahrani แสดงให้เห็นว่า สิ่งต่าง ๆ อาจเปลี่ยนไปเมื่อทางการเข้มงวดกับเสรีภาพในการแสดงออกในบรูไนมากขึ้น โดยเรื่องราวของเขา พบว่า เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2017 Shahiran ได้ทำสิ่งที่พวกเราหลายคนทำเป็นประจำทุกวันโดยไม่ได้คิดอะไรมากนัก นั่นคือ เขาล็อกอินเข้าบัญชี Facebook ส่วนตัวของเขา และโพสต์ความคิดเห็นสองสามข้อเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ไม่ถึงสองสัปดาห์ต่อมา ในวันที่ 27 กรกฎาคม 2017 Shahiran ถูกตั้งข้อหาตามมาตรา 4 (1)(c) ของ The Sedition Act ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่และแจกจ่ายสิ่งใดก็ตามที่ถือว่าการก่อกบฏหรือปลุกปั่น Shahiran เป็นบล็อกเกอร์ตัวอย่งและกล้าพูดตรงไปตรงมา เขามักจะแบ่งปันความขัดข้องใจ (frustrations) และปฏิกริยาของเขาด่อนโยบายของรัฐบาลและทิศทางที่บรูไนกำลังมุ่งหน้าไปกับผู้ติดตามของเขา ในคืนนั้น

เขาได้แบ่งปันความกังวลและคำวิจารณ์ของเขาเกี่ยวกับกฎระเบียบใหม่ของรัฐบาลเกี่ยวกับการรับรองฮาลาลที่กระทรวงการศาสนา (The Ministry of Religious Affairs) นำมาใช้ และกฎระเบียบเหล่านั้นจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจขนาดเล็กอย่างไร ความคิดเห็นของเขาทำให้เกิดความประทับใจ และโพสต์ของเขาก็กลายเป็นไวรัล (Woolfe, 2019)

The Sedition Act ของบรูไนได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “Sedition (การปลุกปั่น)” ไว้อย่างกว้าง ๆ ว่าหมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่มีเจตนาที่จะสร้างความเกลียดชังหรือดูหมิ่น หรือปลุกปั่นความไม่พอใจต่อสุลต่านและรัฐบาลของประเทศ หรือสร้างความไม่พอใจหรือความไม่พอใจในหมู่ประชาชน ประเทศนี้ปกครองภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แม้ว่าจะมีรัฐสภา แต่ก็ไม่มีทางเลือกตั้งใด ๆ เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2505 แม้ว่าจะเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจว่าโพสต์เกี่ยวกับการรับรองฮาลาลนั้นมี “เจตนาปลุกปั่น (seditious intent)” ได้อย่างไร แต่รัฐบาลบรูไนกลับเลือกที่จะดำเนินคดีกับ Shahiran หากพบว่ามีความผิดตามมาตรา 4 (1)(c) ของ The Sedition Act ซึ่ง Shahiran อาจต้องโทษจำคุกสองปีและปรับห้าพันดอลลาร์บรูไน แต่ The Sedition Act ไม่ใช่สิ่งเดียวที่เขาต้องกังวล เขายังต้องเผชิญกับข้อกล่าวหาหมิ่นประมาทผู้มีอำนาจทางศาสนาตาม มาตรา 230 ของประมวลกฎหมายชารีอะห์ของบรูไน (Brunei's Syariah Penal Code) อีกด้วย ข้อกล่าวหาเหล่านี้ไม่เคยถูกเปิดเผยต่อสาธารณะ และกระทรวงการศาสนาที่ไม่ได้ให้สำเนาเอกสารฟ้องแก่ Shahiran แม้ว่าจะมีการร้องขอหลายครั้งก็ตาม จากข้อมูลที่สื่อสารกันด้วยวาจาในระหว่างการสอบสวนที่กระทรวงการศาสนาและจากคำแถลงของเจ้าหน้าที่กระทรวง ในการพิจารณาคดี Shahiran เข้าใจว่าเขาถูกตั้งข้อหาดูหมิ่นหรือคัดค้านพระราชกฤษฎีกาเกี่ยวกับเรื่องศาสนา ดูหมิ่นสมาชิก สภามุสลิม (The Muslim Council) และตั้งคำถามต่อคำตัดสินของสภามุสลิม การพิจารณาคดีข้อกล่าวหาเหล่านี้มีกำหนดจะเริ่มขึ้นเมื่อการพิจารณาคดีปลุกปั่นของ Shahiran สิ้นสุดลง หากพบว่ามีความผิดตามกฎหมาย เขาจะต้องเผชิญโทษจำคุก รวมเก้าปีและปรับหนึ่งหมื่นหกพันดอลลาร์บรูไน นอกเหนือจากโทษที่เขาอาจได้รับจากข้อหาปลุกปั่น และแม้ว่าคดีเช่นของ Shahiran จะไม่ค่อยเกิดขึ้นในบรูไน แต่ก็ทำให้เกิดผลกระทบที่น่าสะพรึงกลัว โดยเดือนชาวบรูไนให้หลีกเลี่ยงหัวข้อที่มองว่า อ่อนไหวทางการเมือง คดีดังกล่าวโดยปกติไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การไต่สวนหรือการตัดสินคดี แม้ว่าจะไม่ใช่คดีปลุกปั่นราย แรกของประเทศ แต่คดีของ Shahiran เป็นคดีแรกที่เข้าสู่การพิจารณาคดีอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างนี้ดู เหมือนจะไม่เพียงพอสำหรับสื่อของบรูไนที่จะเขียนเกี่ยวกับคดีนี้ แทบไม่มีการกล่าวถึงข้อกล่าวหาของ Shahiran ในสื่อ ท้องถิ่นเลย เพราะการปลุกปั่นยังเป็นหัวข้ออ่อนไหวที่สำนักข่าวต่าง ๆ มักจะหลีกเลี่ยง เพราะกฎหมายและข้อบังคับด้านสื่อที่ เข้มงวดของประเทศอนุญาตให้รัฐบาลปิดหนังสือพิมพ์ได้โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้าหรือแสดงเหตุผล และผู้จัดพิมพ์และ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์อาจถูกดำเนินคดีหากพบว่าพวกเขาตีพิมพ์สิ่งๆ ที่ถือว่ามีเจตนาปลุกปั่น นักข่าวที่ผลิตเนื้อหาที่ถือว่า เป็นเท็จและมีเจตนาร้าย (false and malicious) อาจถูกปรับและจำคุก ยกตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์ที่ใหญ่เป็นอันดับสอง ของบรูไนอย่าง The Brunei Times ถูกบังคับให้ปิดตัวลงในเดือนพฤศจิกายน 2559 (Woolfe, 2019)

บทสรุป

แม้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าว จะมีผลต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบ คอมพิวเตอร์ต่อประเทศที่เป็นภาคี โดยเน้นการปกป้องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การเข้าถึงข้อมูล และความเป็น ส่วนตัวของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต ที่รัฐจะต้องรับประกันว่าประชาชนสามารถแสดงออกทางความคิดได้อย่างอิสระโดยไม่มีการ เซ็นเซอร์ที่ไม่เป็นธรรมก็ตาม แต่การออกกฎหมายที่มากจะกัดเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ของแต่ละประเทศก็ ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละประเทศ ซึ่งประเทศใดจะออกก็ได้และไม่จำเป็นต้องบัญญัติให้เหมือนกัน แต่เมื่อเราอยู่ในโลกยุค ปัจจุบันที่มีการทำธุรกิจการค้าเชื่อมโยงกันด้วยอินเทอร์เน็ต มีความจำเป็นว่าการออกกฎหมายต้องพิจารณาถึงพัฒนาการ และกฎหมายลักษณะเดียวกันของประเทศที่ได้ออกกฎหมายแบบนี้มาก่อน อย่างไรก็ตาม การพิจารณาดูทิศทางของกฎหมาย ของต่างประเทศเป็นเรื่องสำคัญ ประเทศไทยเป็นประเทศเล็กควรดูทิศทางของประเทศที่มีการคุ้มครองประชาชนดีกว่า โดยตัว กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์เป็นเรื่องของการสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองรัฐ และคุ้มครอง ประชาชนไม่ให้ถูกโจมตี หรือถูกใครมาทำความผิด ขณะเดียวกันต้องดูด้วยว่าการออกกฎหมายหากไปละเมิดสิทธิประชาชน

โดยกระบวนการที่ไม่เป็นนิติรัฐเป็นเรื่องที่ไม่ควรมี เพราะจะเป็นปัญหาในอนาคตและไม่ส่งเสริมเสรีภาพ ดังนั้น การออกกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์จึงเป็นเรื่องยากที่จะหาสมดุล เพราะสมดุลไม่ได้หยุดนิ่ง การรักษาสมดุลของกฎหมาย นอกจากจะต้องรักษาสมดุลระหว่างสิทธิเสรีภาพของประชาชนและความมั่นคงแล้ว จะต้องคำนึงถึงภาพลักษณ์ประเทศที่จะออกไปอีกด้วย เพราะการไปเพิ่มความเข้มงวดในกลไกการบังคับใช้กฎหมายเป็นความเสี่ยงทำให้ภาพลักษณ์ถดถอยลงไปได้นั่นเอง (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2559)

ข้อเสนอแนะ

การพิจารณากรอบแนวคิดทางกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ทั้งของประเทศไทย ระหว่างประเทศ และต่างประเทศ ควรจะปรับปรุงแก้ไขกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องให้เกิดความสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ดังนี้

1. นำกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมาตรวจสอบ เนื่องจากประเทศไทยยังเป็นภาคีของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ว่าการจำกัดเสรีภาพของประชาชนต้องเป็นไปตามหลักความจำเป็นและความได้สัดส่วน ซึ่งหมายความว่า รัฐสามารถจำกัดสิทธิเสรีภาพได้เฉพาะในกรณีที่มีความจำเป็นจริง และต้องใช้มาตรการที่เหมาะสมโดยไม่กระทบต่อเสรีภาพมากเกินไป

2. นำข้อสรุปและบทเรียนของกฎหมายต่างประเทศที่เป็นนิติรัฐเข้มแข็งกว่ามากำหนดเป็นมาตรฐานที่จะใช้ในประเทศไทย

3. บัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนว่าเรื่องใดเป็นความผิดที่มีลักษณะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ที่ให้อำนาจคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจสอบข้อมูลทางคอมพิวเตอร์พิจารณาแล้วปิดกั้นเว็บไซต์ได้ เพื่อจะได้มีกระบวนการตรวจสอบถ่วงดุลระดับหนึ่ง โดยที่มีได้ให้เป็นอำนาจศาลและเป็นภาระที่ศาลจะต้องวินิจฉัย เพราะการตัดสินใจของศาลย่อมตัดสินใจตามอุดมการณ์ แนวคิด ค่านิยมของผู้พิพากษาในคดีนั้น ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ถ้ามีการปิดกั้นสิทธิเสรีภาพประชาชนต้องห้ามด้วยข้อกำหนดที่มาจากกฎหมายที่สูงสุด สามารถตรวจสอบได้ชัดเจน และไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

4. เพิ่มบทบาทขององค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ให้สามารถทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้กฎหมายที่จำกัดเสรีภาพได้ เพราะไม่ควรอยู่ภายใต้การกำกับของรัฐเพียงฝ่ายเดียว

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล. (2564). *การควบคุมอินเทอร์เน็ต: การจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกและข้อมูลข่าวสารออนไลน์ในประเทศไทย*. ค้นจาก <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2021/06/Thailand-Dictating-the-Internet-FoE-Executive-Summary-2021-THA.pdf>

โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน. (2563). *พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ ให้อำนาจรัฐปิดเว็บที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยแม้ไม่ผิดกฎหมาย*. ค้นจาก <https://www.ilaw.or.th/articles/4381>

ปริญญา ศรีเกตุ. (2556). ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์กับการลงโทษผู้กระทำความผิดกับเด็กและเยาวชนไทย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*, 5(3), 8-24.

พงศ์พิพัฒน์ บัญชานนท์. (2560). *รายงาน: คมสี่ยุค คสช. เป้าจริงคือ “สื่อออนไลน์”?*. ค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-39858097>

ภษนันท์ กลิ่นศรีสุข. (2553). *การจำกัดสิทธิในเสรีภาพแห่งการแสดงออกโดยรัฐภายใต้มาตรา 19 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966: ศึกษากรณีประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2559). *ดร.สมเกียรติ แนะนำบทวน พรบ.คอมพ์*. ค้นจาก <https://tdri.or.th/2016/06/20160614>

- สาวตรี สุขศรี, ศิริพล กุศลศิลป์วุฒิ และอรพิน ยั่งยืนพัฒนา. (2555). ผลกระทบจากพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และนโยบายของรัฐกับสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น. โครงการ อินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2546). แนวทางปฏิบัติและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ. ผู้แต่ง. Council of Europe. (2001). *Convention on cybercrime*. Retrieved from <https://rm.coe.int/1680081561>
- EarthRights International. (2022). *Criminalization and judicial harassment of earth rights defenders in Thailand*. Retrieved from <https://earthrights.org/wp-content/uploads/2023/05/1-Your-Rights.pdf>
- Judijanto, L., & Khuan, H. (2024). Juridical analysis of Law Number 11 of 2008 on Electronic Information and Transactions (ITE) and its impact on creative economy development in Indonesia. *West Science Law and Human Rights*, 2(4), 404-411.
- Karunakaren, J. (2017). *A Southeast Asian chronicle: Internet censorship and the repression of digital democracy*. Retrieved from <https://www.ilaw.or.th/articles/9118>
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights*. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>
- Pastika, I. W., Dewi, E. P. S., & Putra, I. B. G. D. (2023). Language cases against UUIITE in Indonesia. *International Journal of Linguistics, Literature and Culture*, 9(5), 198-208.
- The Commissioner of Law Revision, Malasia. (2006). *Computer Crime Act 1997*. Retrieved from <https://tcclaw.com.my/wp-content/uploads/2020/12/Computer-Crimes-Act-1997.pdf>
- Woolfe, M. (2019). *Brunei's tightening grip on freedom of expression*. Retrieved from <https://newnaratif.com/bruneis-tightening-grip-on-freedom-of-expression>

แนวคิดทางการเมืองกับศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566

ชัชชญา ชุมศรี¹

วันที่รับบทความ: 31 มีนาคม 2568

วันแก้ไขบทความ: 20 พฤษภาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 28 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏในศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566 (2) ศึกษาบริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองอำนาจศูนย์กลางผ่านการสร้างศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566 และ (3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของศาลหลักเมืองในฐานะสัญลักษณ์ของอำนาจและความมั่นคงในบริบทการเมืองไทยสมัยใหม่ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาข้อมูลจากการสำรวจและการวิจัยเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาและการตีความ ผลการวิจัย พบว่า (1) ศาลหลักเมืองเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจรัฐ ตั้งแต่ศูนย์กลางอำนาจกษัตริย์ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สู่มือเครื่องมือสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติในระบอบประชาธิปไตย ศาลหลักเมืองสะท้อนรากฐานแนวคิดทางการเมืองที่เชื่อมโยงอำนาจรัฐกับศาสนาผ่านจักรวาลวิทยาฮินดู-พุทธเพื่อสร้างความชอบธรรมในการปกครอง ศาลหลักเมืองยังคงเป็นสัญลักษณ์ของเสถียรภาพและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน (2) สมัยต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2411) ใช้ศาลหลักเมืองเสริมสร้างความชอบธรรมของกษัตริย์ ช่วงปฏิรูปประเทศ (พ.ศ. 2411-2525) ขยายบทบาทศาลหลักเมืองเพื่อควบคุมอำนาจท้องถิ่น จนถึงยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2525-2566) ศาลหลักเมืองเชื่อมโยงศาสนา วัฒนธรรม และการเมือง โดยสะท้อนจักรวาลวิทยาฮินดู-พุทธ และเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจรัฐ เสริมสร้างความชอบธรรมและความมั่นคงของรัฐไทย ผ่านพิธีกรรมทางศาสนาและการเมือง ชนชั้นนำและประชาชนร่วมมือกันในการก่อตั้งและบูรณะศาลหลักเมืองมาทุกยุคสมัย (3) ศาลหลักเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองผ่านพิธีกรรมและรัฐพิธี ศาลหลักเมืองทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงแห่งรัฐผ่านพิธีกรรมและการบูรณะเพื่อเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมือง และศาลหลักเมืองเป็นศูนย์กลางความศรัทธาของประชาชนและสร้างความเชื่อมั่นในรัฐจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: สัญลักษณ์แห่งอำนาจรัฐ; ศาลหลักเมืองประจำจังหวัด; การรวมศูนย์อำนาจ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: chatchaya@gmail.com

Political Concepts and Provincial City Pillar Shrines from 1782 to 2023

Chatchaya Chumsri¹

Received: March 31, 2025

Revised: May 20, 2025

Accepted: May 28, 2025

Abstract

This research article examines (1) the political concepts as evidenced in the provincial city pillar shrines from 1782 to 2023; investigates (2) the political, social, and cultural contexts influencing political concepts, the central power through the construction of provincial city pillar shrines from 1782 to 2023; and analyzes (3) the relationship of the city pillar shrines as a symbol of power and stability in modern Thai political concepts. The technique of qualitative research was employed. Data were collected using the methods of survey and documentary research. Use descriptive and interpretive analysis. Findings are as follows: (1) The city pillar shrines are a symbol of the state power that changes in accordance with the government system from the power center of the kings in the period of the absolute monarchy to being an instrument to build the national solidarity in the democracy system. The city pillar shrines reflect the root of the political concepts connecting the state power and religion through the Cosmology of Hindu and Buddhism to foster legitimacy in the government. It is a symbol of stability and the relationship between the state and the people. The city pillar shrines remain the symbol of stability and the relationship between the state and the members of the general public. (2) The Rattanakosin period use of the city pillar shrines to enhance the legitimacy of the kings; the period of country reform (1868-1982) with the expansion of the role of the city pillar shrines to control the local power to the present period (1982-2023). The city pillar shrines connect religion, culture, and politics by reflecting the cosmology of Hindu and Buddhism and being the symbol of state power to enhance the legitimacy and the security of the Thai through religious rites and politics. The elites and members of the general public collaborated in the construction and restoration of the city pillar shrines in every era. (3) The city pillar shrines are the important instrument in building governing legitimacy through religious rites and state ceremonies. The city pillar shrines play a role as a symbol of state security through religious rites and restoration to create political stability. The city pillar shrines were the center of faith of the members of the general public and used to foster confidence in the state till the present day.

Keywords: Symbolic State Power; Provincial City Pillar Shrine; Centralization

Type of Article: Research Article

¹Ph.D. Candidate, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University
Huamark, Bangkok, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: chatchaya@gmail.com

บทนำ

ศาลหลักเมืองเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์สำคัญของอำนาจรัฐไทยที่มีรากฐานมาจากความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมโบราณ ตั้งแต่การสถาปนารัฐรัตนโกสินทร์ในปี พ.ศ. 2325 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงโปรดให้สร้างศาลหลักเมืองขึ้นในกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นศูนย์กลางแห่งความมั่นคงของบ้านเมืองและเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจอันชอบธรรมของพระมหากษัตริย์ ศาลหลักเมืองถือเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจรัฐอย่างเด่นชัด เนื่องจากเป็นสถานที่ที่สะท้อนถึงการรวมศูนย์อำนาจของกษัตริย์และการปกครองที่มีโครงสร้างเป็นลำดับชั้น ศาลหลักเมืองเป็นสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางของอำนาจทั้งในทางกายภาพและทางจิตวิญญาณ โครงสร้างของศาลหลักเมืองมักมีลักษณะเป็นศาลเจ้าแบบไทยที่ตั้งอยู่บริเวณกลางเมืองหรือบริเวณที่สำคัญของเมือง ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดเรื่องการสร้างเมืองที่ต้องมีจุดศูนย์กลางที่มั่นคงและได้รับการปกป้องจากอำนาจศักดิ์สิทธิ์ (เจนจบ ยิ่งสุมล, 2566)

ในยุคที่ระบอบการปกครองไทยเปลี่ยนแปลงจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 ศาลหลักเมืองยังคงเป็นสัญลักษณ์ที่มีความสำคัญ แม้ว่าบทบาทของพระมหากษัตริย์ในทางการเมืองจะลดลง แต่ศาลหลักเมืองยังคงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของรัฐไทยโดยเฉพาะในเชิงวัฒนธรรมและประเพณี นอกจากนี้ศาลหลักเมืองยังถูกใช้เป็นสถานที่จัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับรัฐ เช่น พิธีถวายสัตย์ปฏิญาณของข้าราชการ และการสวดมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลของบ้านเมือง ดังนั้น ศาลหลักเมืองในสมัยรัตนโกสินทร์จึงมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองไทยอย่างลึกซึ้ง โดยเป็นทั้งสัญลักษณ์ของอำนาจรัฐ เครื่องมือในการรวมศูนย์อำนาจ และศูนย์กลางของพิธีกรรมที่สร้างความศรัทธาต่ออำนาจของพระมหากษัตริย์ การสร้างศาลหลักเมืองไม่ได้เป็นเพียงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีนัยทางการเมืองที่สำคัญในการรักษาเสถียรภาพของรัฐและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ แม้ว่าโครงสร้างทางการเมืองของไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ศาลหลักเมืองยังคงเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายสำคัญในบริบทของอำนาจรัฐและอุดมการณ์ทางการเมืองของไทยมาจนถึงปัจจุบัน (สุวรรณค์ ตั้งตรงสิทธิกุล, 2561; นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2565)

ตาราง 1

พัฒนาการของศาลหลักเมืองในประเทศไทย (พ.ศ. 2325-2566)

ช่วงเวลา	บริบททางการเมืองและสังคม	บทบาทและความสำคัญของศาลหลักเมือง
พ.ศ. 2325-2411 (ต้นรัตนโกสินทร์)	- ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ศูนย์อำนาจอยู่ที่สถาบันพระมหากษัตริย์	- ศาลหลักเมืองเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่นคงของราชอาณาจักร สร้างขึ้นตามคติฮินดู-พุทธ เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางของเมือง
พ.ศ. 2411-2475 (ช่วงปฏิรูป)	- รัฐไทยเผชิญลัทธิล่าอาณานิคม รัฐบาลกลางมีบทบาทมากขึ้น	- ศาลหลักเมืองสะท้อนการขยายอำนาจของรัฐส่วนกลาง สร้างขึ้นในเมืองสำคัญเพื่อเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่น
พ.ศ. 2475-2500 (ช่วงเปลี่ยนผ่าน)	- การปกครองเปลี่ยนผ่านจากระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นประชาธิปไตย	- แม้คณะราษฎรให้ความสำคัญน้อยลง แต่ศาลหลักเมือง ยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมของรัฐ
พ.ศ. 2500-2525 (ช่วงสงครามเย็น)	- เผชิญภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ รัฐบาลเน้นสร้างเอกภาพของชาติ	- มีการบูรณะและสร้างศาลหลักเมืองใหม่ในจังหวัดยุทธศาสตร์ เพื่อสร้างความมั่นคงและความชอบธรรมให้กับรัฐบาล
พ.ศ. 2525-2566 (อนุรักษ์วัฒนธรรม)	- เน้นพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว	- ศาลหลักเมืองได้รับการบูรณะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และศูนย์กลางวัฒนธรรมในแต่ละจังหวัด

พัฒนาการของศาลหลักเมืองในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2325-2566 สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมในแต่ละยุคสมัย จากการเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่การเป็นเครื่องมือของรัฐในการรวมศูนย์อำนาจ และต่อมาเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ศาลหลักเมืองจึงไม่ได้เป็นเพียงสิ่งปลูกสร้างทางกายภาพ แต่เป็นสัญลักษณ์ของความต่อเนื่องของอำนาจรัฐและเป็นจุดศูนย์กลางของความเชื่อ วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชาติไทย แนวคิดทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับศาลหลักเมืองในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566 ศาลหลักเมืองเป็นสัญลักษณ์สำคัญ

ที่มีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับแนวคิดทางการเมืองของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทของศาลหลักเมืองไม่เพียงแต่เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของเมืองเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงอุดมการณ์และแนวคิดทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่สมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์จนถึงประชาธิปไตยแบบรัฐธรรมนูญในยุคปัจจุบัน

การวิจัยนี้มีเป้าหมายในการอธิบายว่า รัฐไทยในแต่ละยุคสมัยใช้ศาลหลักเมืองเป็นเครื่องมือในการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองและการปรับเปลี่ยนความหมายของศาลหลักเมืองตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอย่างไร โดยมุ่งเน้นศึกษาถึงแนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏในศาลหลักเมืองประจำจังหวัด รวมถึงบริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดเรื่องอำนาจศูนย์กลางผ่านการสร้างและใช้ศาลหลักเมืองเป็นเครื่องมือแสดงอำนาจ ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566 ดังนั้น การศึกษาศาลหลักเมืองในมิติทางการเมืองจึงถือเป็นหัวข้อที่มีความสำคัญเพราะช่วยอธิบายพัฒนาการของโครงสร้างอำนาจในรัฐไทย และการใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความมั่นคงของรัฐ อีกทั้งยังสะท้อนถึงการปรับตัวของสัญลักษณ์ทางอำนาจที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งช่วยให้เข้าใจบทบาทของศาลหลักเมืองในฐานะศูนย์กลางของความเชื่อ อำนาจ และการปกครองในประเทศไทย

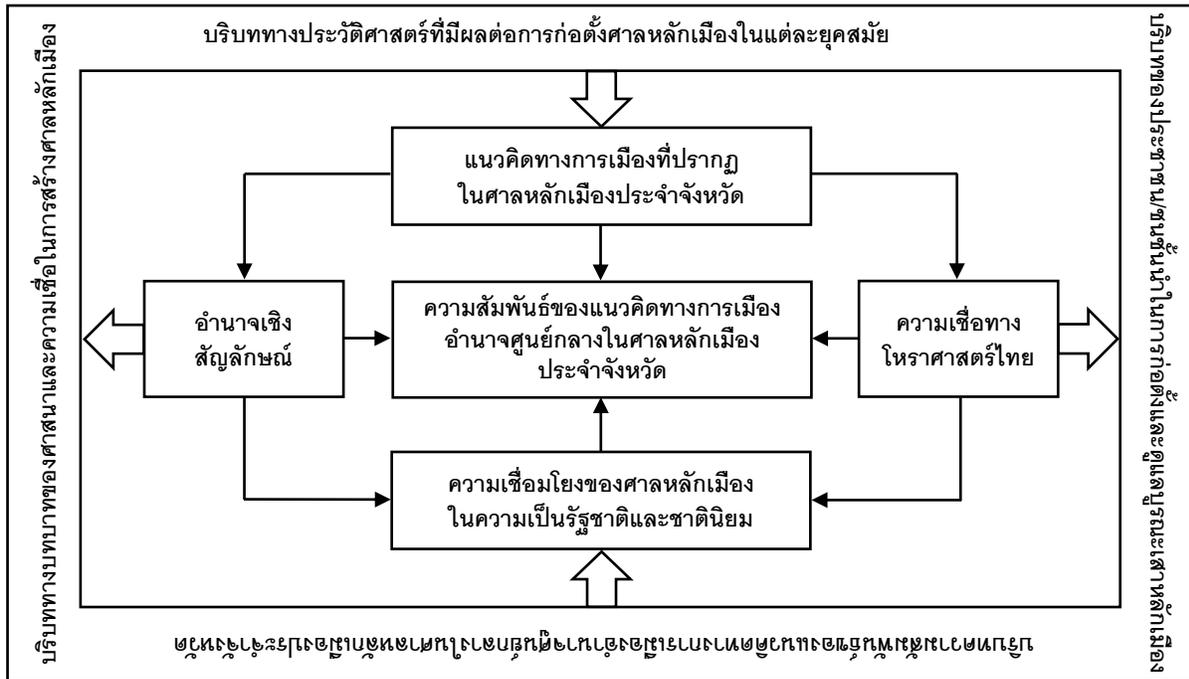
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏในศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566
2. เพื่อศึกษาบริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองอำนาจศูนย์กลางผ่านการสร้างศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของศาลหลักเมืองในฐานะสัญลักษณ์ของอำนาจและความมั่นคงในบริบทการเมืองไทยสมัยใหม่

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวคิดทางการเมืองกับศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดว่าด้วยรัฐและกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ (Ideological State Apparatus--ISA) ของ Louis Althusser ที่อธิบายว่าสังคมไม่ได้ถูกควบคุมโดยความรุนแรงเพียงอย่างเดียว แต่ยังถูกควบคุมผ่านกลไกอุดมการณ์ที่แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยทำงานอย่างแนบเนียนและมีประสิทธิภาพในการสร้างความยอมรับต่ออำนาจของชนชั้นปกครอง (พชรวัฒน์ เส้นทอง, 2562; กาญจนา แก้วเทพ, 2566; Margulies, 2018) แนวคิดอำนาจนำทางการเมืองและวัฒนธรรม (hegemony) ของ Antonio Gramsci ที่อธิบายว่า ชนชั้นปกครองมิได้รักษาอำนาจผ่านการบังคับเพียงอย่างเดียว แต่ยังใช้วัฒนธรรมและอุดมการณ์เพื่อสร้างฉันทามติของสังคม ทั้งมีการครอบครองความเป็นเจ้าทางการเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบการปกครองที่ถูกทำให้เป็นมาตรฐานในสังคม และการครอบครองความเป็นเจ้าทางวัฒนธรรม ซึ่งควบคุมระบบความคิดและค่านิยมของประชาชนผ่านวัฒนธรรม ศาสนา และมิตีสื่อมวลชน (วัชรพล พุทธิรักษา, 2561; Bates, 1975) แนวคิดรัฐชาตินิยม (nationalism) ของ Benedict Anderson ที่อธิบายว่า ชาตินิยมเป็นกระบวนการที่ประชาชนจินตนาการว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชาติเดียวกันแม้จะไม่เคยพบกันมาก่อน ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างเอกภาพของรัฐ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2560; ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2561; นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2565; Anderson, 1983) แนวคิดโหราศาสตร์กับการเมืองไทย (Thai astrology concept) ที่อธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางศาสนา การเมือง และอำนาจรัฐ การใช้โหราศาสตร์ในกระบวนการกำหนดฤกษ์ยามการสร้างศาลหลักเมืองสะท้อนถึงการใช้เครื่องมือทางไสยศาสตร์และการเมืองในการเสริมสร้างความชอบธรรมให้กับผู้ปกครอง รวมถึงการเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อทางศาสนาและโครงสร้างทางการเมืองซึ่งยังคงมีบทบาทสำคัญจนถึงปัจจุบัน (สิงห์โต สุริยาอารักษ์, 2511; วิศรุต บวงสรวง, 2562; Mianlamai, 2023) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจเชิงสัญลักษณ์ (symbolic power) ของ Pierre Bourdieu ที่อธิบายว่า เป็นกลไกสำคัญที่ใช้ในการสร้างความชอบธรรมให้กับโครงสร้างทางการเมืองและสังคม ซึ่งไม่จำกัดอยู่แค่การใช้อำนาจในรูปแบบกายภาพหรือกฎหมายเท่านั้น แต่ยังแสดงออกผ่านสัญลักษณ์ ภาษา วัฒนธรรม

และระบบคุณค่าทางสังคม ที่สามารถกำหนดความคิดและพฤติกรรมของผู้คนได้โดยที่พวกเขาอาจไม่รู้ตัว โดยกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นผ่านเครื่องมือทางสังคมต่าง ๆ เช่น การใช้ภาษา ระบบการศึกษา สื่อมวลชน และพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งจะทำให้โครงสร้างอำนาจดูเหมือนเป็นเรื่องปกติและได้รับการยอมรับอย่างไร้ข้อสงสัย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2555; Bourdieu, 1989) และผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัย ดังแสดงในภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวคิดทางการเมืองกับศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566 มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัยเป็นการศึกษาทางคุณภาพ (qualitative research) ที่มุ่งเน้นการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) และใช้แนวทางการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive method) และการวิเคราะห์เชิงตีความ (interpretative analysis) เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางการเมืองกับศาลหลักเมืองประจำจังหวัด
2. วิธีการศึกษา ใช้กระบวนการศึกษาข้อมูลจากเอกสารโดยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลสำคัญ ทั้งผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หนังสือ บทความทางวิชาการ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาผ่านกระบวนการคัดกรองและวิเคราะห์ โดยให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือ ความเกี่ยวข้อง และความทันสมัยของข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ การศึกษาเอกสารชั้นต้น (primary data) ได้แก่ ประวัติการก่อตั้งศาลหลักเมือง เอกสารทางประวัติศาสตร์ หนังสือ และสื่อวิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลหลักเมือง และเอกสารชั้นรอง (secondary data) ได้แก่ เอกสารวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ คุุฎินิพนธ์ วารสาร และเอกสารของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงบทความจากหนังสือพิมพ์รายวันและรายสัปดาห์ ตลอดจนข้อมูลจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับประเด็นการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้าน ครอบคลุมทั้งมิติทางการเมือง ประวัติศาสตร์ และความเชื่อทางจิตวิญญาณ ซึ่งจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์บทบาทของศาลหลักเมืองในฐานะเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์ของอำนาจทางการเมืองได้อย่างลึกซึ้งและครบถ้วน

4. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงตีความ เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของศาลหลักเมืองในฐานะสัญลักษณ์ทางการเมืองและศูนย์กลางของอำนาจในแต่ละยุคสมัย กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบ แยกแยะองค์ประกอบ และเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวโน้มและความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อนำเสนอข้อค้นพบอย่างมีโครงสร้าง และอธิบายพลวัตของศาลหลักเมืองในบริบททางการเมืองได้อย่างชัดเจน การวิเคราะห์นี้จะช่วยให้เห็นถึงบทบาทของศาลหลักเมืองในฐานะสัญลักษณ์ของอำนาจศูนย์กลางและเครื่องมือทางการเมืองที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมและการปกครองในแต่ละช่วงเวลา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวคิดทางการเมืองกับศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566 ได้ผลการวิจัยดังนี้

1. แนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏในศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566

1.1 พัฒนาการของแนวคิดทางการเมืองที่สะท้อนผ่านศาลหลักเมืองระหว่างสมบูรณาญาสิทธิราชย์และประชาธิปไตย พบว่า

ศาลหลักเมืองเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมืองและอำนาจของประเทศไทยตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนถึงยุคประชาธิปไตย บทบาทของศาลหลักเมืองเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยโดยมีรากฐานจากความเชื่อทางศาสนา คติจักรวาลวิทยา และการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ โดยในช่วงต้นของการก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ศาลหลักเมืองเป็นศูนย์กลางของอำนาจที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้เพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมให้กับการปกครอง การสร้างศาลหลักเมืองตามแนวคิดพราหมณ์-ฮินดูสะท้อนให้เห็นถึงการผูกโยงอำนาจรัฐเข้ากับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลหลักเมืองจึงเป็นเครื่องมือในการยืนยันอำนาจของกษัตริย์และสร้างความมั่นคงให้กับเมือง ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ศาลหลักเมืองมีบทบาทในฐานะเครื่องมือของรัฐที่ใช้สร้างความศรัทธาต่อสถาบันกษัตริย์โดยอำนาจของพระมหากษัตริย์ถูกเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระเสื้อเมืองและพระทรงเมืองซึ่งถูกมองว่าเป็นเทพผู้คุ้มครองเมือง การสร้างและบูรณะศาลหลักเมืองในแต่ละยุคสมัยสะท้อนถึงการรวมศูนย์อำนาจของกษัตริย์และความพยายามในการรักษาเสถียรภาพของรัฐ ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้มีการบูรณะศาลหลักเมืองให้มีสถาปัตยกรรมแบบยอดปราสาทเพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และความมั่นคงของบ้านเมือง ขณะที่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ศาลหลักเมืองถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของการขยายอำนาจรัฐไปยังหัวเมือง เช่น การสร้างศาลหลักเมืองในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงการควบคุมของศูนย์กลางรัฐและการรวมอาณาจักรให้เป็นปึกแผ่น หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ศาลหลักเมืองได้รับการปรับบทบาทให้สอดคล้องกับระบอบการปกครองใหม่ที่เน้นอำนาจอธิปไตยของประชาชน บทบาทของศาลหลักเมืองที่เคยเป็นศูนย์กลางของอำนาจกษัตริย์ถูกลดลง รัฐได้พยายามเปลี่ยนแปลงสัญลักษณ์ทางการเมืองโดยลดความสำคัญของพิธีกรรมทางไสยศาสตร์และศาสนาในการปกครอง อย่างไรก็ตาม ศาลหลักเมืองยังคงมีความสำคัญในฐานะสัญลักษณ์ของรัฐ และถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวของชาติ โดยเฉพาะในยุคที่รัฐต้องการสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ศาลหลักเมืองได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและศูนย์กลางวัฒนธรรมของแต่ละจังหวัด แม้ว่าโครงสร้างทางการเมืองจะเปลี่ยนไป แต่ศาลหลักเมืองยังคงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชน และมีบทบาทในการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ปัจจุบันศาลหลักเมืองยังคงเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐ ศาสนา และสังคมไทย

1.2 รากฐานแนวคิดทางการเมืองที่สะท้อนผ่านการสร้างศาลหลักเมือง พบว่า

ศาลหลักเมืองเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนแนวคิดทางการเมืองของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีรากฐานมาจากแนวคิดจักรวาลวิทยาฮินดู-พุทธ ซึ่งกำหนดให้เมืองต้องมีศูนย์กลางศักดิ์สิทธิ์เพื่อปกป้องอาณาจักรและเสริมสร้างอำนาจของรัฐ แนวคิดนี้ได้รับการสืบทอดและปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย โดยในช่วงสมบูรณาญาสิทธิราชย์ศาลหลักเมืองเป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมให้กับพระมหากษัตริย์ผ่านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา อำนาจของ

กษัตริย์ถูกเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทพารักษ์ประจำเมือง ทำให้ประชาชนยอมรับการปกครองโดยไม่เกิดข้อกังขา อย่างไรก็ตาม หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 แนวคิดนี้ถูกทำลายโดยอุดมการณ์ประชาธิปไตยซึ่งมองว่าอำนาจของรัฐควรมีที่มาจากประชาชนมากกว่าการเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่งผลให้บทบาทของศาลหลักเมืองถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับโครงสร้างทางการเมืองใหม่ โดยรัฐยังคงใช้ศาลหลักเมืองเป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงและเอกภาพของชาติ โดยรัฐสมัยใหม่ใช้ศาลหลักเมืองเพื่อเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเป็นปึกแผ่นของชาติ เช่น การบวงสรวงศาลหลักเมืองในวันสำคัญของชาติ หรือการสักการะศาลหลักเมืองโดยนักการเมืองและข้าราชการเพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันและสร้างความเชื่อมั่นในอำนาจของตน ศาลหลักเมืองจึงยังคงเป็นสัญลักษณ์ที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของอำนาจและความเชื่อมโยงกับประชาชน นอกจากนี้ ศาลหลักเมืองยังถูกพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นและสร้างความเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชน แม้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับศาลหลักเมืองจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ศาลหลักเมืองยังคงเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐ ศาสนา และสังคมไทย รวมทั้งยังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้างอำนาจของไทยในปัจจุบัน

2. บริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองอำนาจศูนย์กลางผ่านการสร้างศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566

2.1 บทบาททางการเมืองของศาลหลักเมืองสัญลักษณ์แห่งอำนาจรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน พบว่า

ศาลหลักเมืองถือเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงความเชื่อมโยงระหว่างอำนาจของผู้ปกครองและประชาชนในสังคมไทย โดยมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความชอบธรรมและความมั่นคงของรัฐ ศาลหลักเมืองไม่เพียงแต่เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางของความเชื่อและพิธีกรรมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ศาลหลักเมืองทำหน้าที่เชื่อมโยงอำนาจของผู้ปกครองกับประชาชนผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้ประชาชนแสดงออกถึงความศรัทธาต่ออำนาจรัฐโดยเฉพาะในช่วงที่เกิดความไม่มั่นคงทางการเมือง ศาลหลักเมืองยังสะท้อนบทบาทของศาสนาในทางการเมืองและเป็นเครื่องมือในการควบคุมประชาชนผ่านกลไกทางศาสนา เช่น พิธีฝังเสาหลักเมือง พิธีบวงสรวง และพิธีเฉลิมฉลอง ซึ่งช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจของรัฐ ศาลหลักเมืองยังถูกใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนในช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เช่น หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่ศาลหลักเมืองช่วยให้รัฐรักษาเสถียรภาพและสร้างความเชื่อมั่นในระบบการปกครอง แม้ในยุคปัจจุบัน ศาลหลักเมืองยังคงมีบทบาทในการเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐ โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจหรือความขัดแย้งทางการเมือง ดังนั้นศาลหลักเมืองไม่ได้เป็นเพียงสิ่งก่อสร้างทางศาสนาและวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงอำนาจรัฐกับประชาชน และเป็นเครื่องมือในการสร้างความศรัทธาและความมั่นใจในเสถียรภาพของรัฐในสังคมไทย

2.2 บทบาทของศาสนาวัฒนธรรมและความเชื่อในบริบทของการสร้างศาลหลักเมือง พบว่า

ศาลหลักเมืองในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในหลายมิติทั้งด้านศาสนา วัฒนธรรม และการเมือง โดยเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจรัฐและความศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อมโยงกับศาสนาฮินดู-พุทธและแนวคิดจักรวาลวิทยา การสร้างศาลหลักเมืองไม่เพียงแต่กำหนดศูนย์กลางทางกายภาพของเมือง แต่ยังเชื่อมโยงศูนย์กลางทางจิตวิญญาณที่สะท้อนถึงพลังศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองและเสริมสร้างความมั่นคงให้กับบ้านเมือง การสร้างศาลหลักเมืองในแต่ละจังหวัดสะท้อนถึงการยืนยันอำนาจและสถานะของผู้ปกครอง พร้อมกับการรับรองอำนาจจากเทพเจ้าผ่านพิธีกรรมและศิลปกรรมที่เชื่อมโยงกับจักรวาลวิทยา ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ศาลหลักเมืองเป็นเครื่องมือในการยืนยันสถานะของกษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองที่ได้รับการสนับสนุนจากสวรรค์ และใช้เป็นศูนย์กลางของการเชื่อมโยงความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 แม้จะทำให้บทบาทของกษัตริย์ลดลง แต่ศาลหลักเมืองยังคงรักษาบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐและสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ศาลหลักเมืองยังเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชนที่แสดงผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ และความเชื่อที่เชื่อว่าการสักการะศาลหลักเมืองสามารถช่วยเสริมดวงชะตาและนำโชคลาภมาสู่ผู้บูชา โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ต้องเผชิญกับ

วิกฤตทางเศรษฐกิจหรือการเมือง ในแง่การเมือง นักการเมืองหลายคนยังคงเดินทางไปกราบไหว้ศาลหลักเมืองเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับตัวเองและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อประชาชน ศาลหลักเมืองจึงเป็นสถาบันที่สะท้อนถึงความเชื่อทางศาสนา การเมือง และสังคมในหลายมิติ เป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงของรัฐและเครื่องมือที่รัฐใช้ในการสร้างความเชื่อมั่นในเสถียรภาพของประเทศ ปัจจุบันศาลหลักเมืองยังคงมีบทบาทสำคัญในสังคมไทยและเป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงทางจิตวิญญาณและการปกครองของรัฐไทย

2.3 บทบาทของประชาชนและชนชั้นนำในการก่อตั้งและดูแลบูรณะศาลหลักเมือง

ศาลหลักเมืองได้รับการก่อตั้งและบูรณะผ่านความร่วมมือระหว่างชนชั้นนำและประชาชนในแต่ละยุคสมัย การก่อตั้งศาลหลักเมืองในอดีตเป็นพระราชดำริของกษัตริย์ซึ่งสะท้อนถึงการกำหนดศูนย์กลางอำนาจของรัฐ โดยมีพิธีกรรมฝังศาลหลักเมืองเพื่อเชื่อมโยงอำนาจรัฐกับศาสนา เช่น การอัญเชิญเทพารักษ์มาสถิตในศาลหลักเมืองเพื่อปกป้องบ้านเมืองและเสริมสร้างความมั่นคง ประชาชนมีบทบาทสำคัญในการดูแลและบำรุงรักษาศาลหลักเมืองผ่านการเข้าร่วมพิธีกรรมและกิจกรรมทางศาสนา การสักการะศาลหลักเมืองเป็นประเพณีที่สืบทอดมายาวนานที่เชื่อว่าเทพารักษ์ที่สถิตอยู่ที่ศาลหลักเมืองจะช่วยปกป้องและนำความโชคดีมาสู่ชีวิตได้ ปัจจุบันบทบาทของชนชั้นนำ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังคงส่งเสริมและสนับสนุนการบูรณะศาลหลักเมือง การบูรณะศาลหลักเมืองเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของรัฐและการเมือง เช่น สมัยรัชกาลที่ 4 มีการบูรณะศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐ ขณะที่ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รื้อฟื้นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลหลักเมือง เพื่อสร้างอัตลักษณ์แห่งรัฐไทยและเน้นย้ำความสำคัญของความเชื่อเรื่องโชคลางและสิริมงคลในการปกครอง ในขณะเดียวกัน ประชาชนก็มีบทบาทในการอ้างไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของศาลหลักเมืองผ่านพิธีกรรมและความเชื่อที่สืบทอดกันมา ทำให้ศาลหลักเมืองยังคงเป็นศูนย์กลางของความศรัทธาและความมั่นคงของรัฐที่มีความสำคัญในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน

3. ความสัมพันธ์ของศาลหลักเมืองในฐานะสัญลักษณ์ของอำนาจและความมั่นคงในบริบทการเมืองไทยสมัยใหม่

3.1 ความสัมพันธ์ของความเชื่อมโยงของศาลหลักเมืองกับสัญลักษณ์ทางอำนาจและรัฐพิธี พบว่า

ศาลหลักเมืองเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของความมั่นคง อำนาจรัฐ และศูนย์รวมศรัทธาของประชาชน ซึ่งได้รับการก่อตั้งและบูรณะด้วยความร่วมมือระหว่างชนชั้นนำและประชาชนในแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ศาลหลักเมืองไม่ได้เป็นเพียงโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้เชื่อมโยงอำนาจรัฐกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม ในอดีตการก่อตั้งศาลหลักเมืองเป็นพระราชดำริของกษัตริย์ ซึ่งสะท้อนถึงอำนาจของพระมหากษัตริย์ในฐานะองค์สมมติเทพผู้มีบทบาทในการกำหนดศูนย์กลางอำนาจของรัฐ โดยมีพิธีกรรมฝังศาลหลักเมืองที่มีความสำคัญในการอัญเชิญเทพารักษ์มาสถิตอยู่ที่ศาลหลักเมือง เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของบ้านเมืองและการปกป้องรักษาศรัทธาของประชาชน ประชาชนมีบทบาทสำคัญในการอ้างไว้ซึ่งศักดิ์สิทธิ์ของศาลหลักเมือง ผ่านการเข้าร่วมพิธีกรรมและการบริจาคทรัพย์สินในการบูรณะศาลเมื่อเกิดการชำรุดทรุดโทรม การสักการะศาลหลักเมืองจึงเป็นประเพณีที่สืบทอดมายาวนาน โดยมีความเชื่อว่าเทพารักษ์ที่สถิตอยู่ที่ศาลหลักเมืองจะช่วยปกป้องบ้านเมืองและนำความโชคดีมาสู่ชีวิต ศาลหลักเมืองจึงเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงอำนาจรัฐกับศรัทธาของประชาชน และเป็นศูนย์กลางของความมั่นคงของรัฐที่ยังคงมีความสำคัญในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน ผ่านการมีส่วนร่วมของทั้งชนชั้นนำและประชาชนในการบูรณะและอ้างศาลหลักเมืองให้คงความศักดิ์สิทธิ์และเชื่อมโยงกับความมั่นคงของรัฐ

3.2 ความสัมพันธ์ในบทบาทของศาลหลักเมืองในฐานะสัญลักษณ์ของความมั่นคงแห่งรัฐ พบว่า

ศาลหลักเมืองเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่สะท้อนถึงความมั่นคงของรัฐไทยมาตลอดตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน โดยไม่เพียงแต่เป็นโครงสร้างทางกายภาพที่แสดงถึงศูนย์กลางของเมือง แต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์ที่ช่วยสร้างความชอบธรรมของอำนาจรัฐและเสถียรภาพทางการเมือง ในเชิงแนวคิด ศาลหลักเมืองมีรากฐานจากจักรวาลวิทยาฮินดู-พุทธที่เชื่อว่าเมืองต้องมีศูนย์กลางแห่งพลังศักดิ์สิทธิ์เพื่อปกป้องและรักษาความสงบเรียบร้อย ในสมัยรัตนโกสินทร์ ศาลหลักเมืองถูกก่อตั้งเพื่อยืนยันอำนาจของกษัตริย์ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งได้ประกอบพระราชพิธีนครฐานเพื่อฝัง

ศาลหลักเมืองและใช้พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การบวงสรวงและการสักการะเทพารักษ์เพื่อแสดงถึงอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของรัฐและเสริมสร้างความมั่นคงในอาณาจักร ในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เช่น หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และในช่วงสงครามเย็น ศาลหลักเมืองมักถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของความเสถียรและความต่อเนื่องของอำนาจรัฐ โดยการบูรณะศาลในหลายจังหวัดทั่วประเทศเป็นการยืนยันถึงความมั่นคงของรัฐและการควบคุมสังคม ศาลหลักเมืองยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชน ผ่านการร่วมพิธีกรรม การสักการะ และการบริจาคทรัพย์สินเพื่อบูรณะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ศาลหลักเมืองเป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวดึงดูดนักท่องเที่ยวและผู้ศรัทธาจากทั่วประเทศ ในเชิงโครงสร้างอำนาจ ศาลหลักเมืองมีบทบาทในการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 การสร้างศาลหลักเมืองในหลายหัวเมืองเป็นการขยายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางไปยังภูมิภาค จึงอาจกล่าวได้ว่า ศาลหลักเมืองยังคงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของนักการเมืองผ่านการสักการะศาลหลักเมือง เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเสริมสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน

3.3 ความสัมพันธ์ศาลหลักเมืองกับความเชื่อทางศาสนาและบทบาทในการหลอมรวมความศรัทธาของประชาชน

ศาลหลักเมืองถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่เชื่อมโยงศาสนาและการเมืองในสังคมไทยผ่านการใช้พิธีกรรมและความเชื่อที่สะท้อนถึงความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจของผู้ปกครอง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 จนถึงปัจจุบัน ศาลหลักเมืองได้ทำหน้าที่สำคัญทั้งในเชิงจิตวิญญาณและการสร้างเสถียรภาพทางการเมือง ในอดีตศาลหลักเมืองไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อบูชาเทพารักษ์ แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ปกครองใช้ในการสร้างความชอบธรรมและเสริมสร้างอำนาจ โดยเฉพาะการใช้พิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีบวงสรวง หรือพิธีบูชาดวงเมือง เพื่อแสดงถึงการได้รับการสนับสนุนจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การบูรณะศาลหลักเมืองในสมัยต่าง ๆ เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 5 ก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างการรวมศูนย์อำนาจ และแสดงถึงการปกครองที่มั่นคง ในปัจจุบัน ศาลหลักเมืองยังคงเป็นสถานที่ที่ประชาชนมารวมตัวกันในช่วงวิกฤต ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือภัยธรรมชาติ การขอพรจากศาลหลักเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวช่วยบรรเทาความวิตกกังวลและเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้คน ความเชื่อเรื่องโชคลาภและความเป็นสิริมงคลยังคงมีอิทธิพลในกลุ่มนักธุรกิจและนักการเมือง โดยเชื่อว่าศาลหลักเมืองสามารถลดบันดาลโชคลาภและความสำเร็จให้แก่ผู้ที่บูชา การใช้ศาลหลักเมืองในการส่งเสริมภาพลักษณ์ของชาติและการสร้างเอกภาพของประเทศยังคงเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ทางการเมือง เช่นเดียวกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงศาลหลักเมืองกับความเชื่อในด้านโชคลาภและการเสริมดวงชะตา ความศักดิ์สิทธิ์ของศาลหลักเมืองยังคงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความมั่นใจให้กับประชาชน และเป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงทั้งในระดับชาติและในระดับจิตใจของประชาชน ด้วยเหตุนี้ ศาลหลักเมืองจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่สถานที่ทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการเมืองและสังคมไทย โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่เกิดวิกฤตหรือเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ผู้คนมักหันไปพึ่งพาศาลหลักเมืองเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความศรัทธาในความสามารถของรัฐในการผ่านพ้นช่วงเวลาที่ยากลำบาก

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องแนวคิดทางการเมืองกับศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566 สามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏในศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566

พัฒนาการแนวคิดทางการเมืองในศาลหลักเมืองระหว่างสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และระบอบประชาธิปไตย ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ศาลหลักเมืองเป็นเครื่องมือยืนยันอำนาจของกษัตริย์ตามแนวคิดเทวสิทธิราชย์ โดยมีพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์เพื่อเชื่อมโยงอำนาจรัฐกับสวรรค์ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ศาลหลักเมืองถูกปรับให้เป็นสัญลักษณ์ของรัฐและประชาชน โดยใช้ในการสร้างเอกภาพ เสริมสร้างความศรัทธา และลดอำนาจของผู้นำท้องถิ่น ขณะที่ยุทธศาสตร์แนวคิดทางการเมืองที่สะท้อนผ่านการสร้างศาลหลักเมือง ศาลหลักเมืองได้รับอิทธิพลจากแนวคิดจักรวาลวิทยาฮินดู-พุทธ ที่มองว่าเมืองต้องมีศูนย์กลางศักดิ์สิทธิ์เพื่อเสริมสร้างอำนาจรัฐและความมั่นคง พิธีกรรมฝังศาลหลักเมืองถูกใช้เป็น

เครื่องมือทางการเมืองในการยืนยันขอบเขตอำนาจรัฐ ศาลหลักเมืองยังเป็นจุดรวมของความศรัทธา ซึ่งช่วยรัฐในการควบคุมและสร้างความผูกพันกับประชาชน สอดคล้องกับ แนวคิดรัฐชาตินิยม (nationalism) ของ Benedict Anderson สามารถนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่พบในงานวิจัยทั้งสองได้อย่างชัดเจน Anderson เสนอแนวคิด “ชุมชนจินตกรรม” (imagined communities) ซึ่งอธิบายว่าชาติไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นผ่านการรับรู้ร่วมกันของประชาชน ผ่านสื่อ วาทกรรม และสัญลักษณ์ทางการเมือง ศาลหลักเมืองเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของ สัญลักษณ์ที่รัฐใช้ในการสร้างแนวคิดชาตินิยม โดยในอดีต รัฐไทยใช้ศาลหลักเมืองเป็นจุดศูนย์กลางของรัฐพิธีเพื่อสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชน (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2560; ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2561; นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2565; Anderson, 1983)

2. บริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองอำนาจศูนย์กลางผ่านการสร้างศาลหลักเมืองประจำจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2566

ศาลหลักเมืองเป็นศูนย์กลางของอำนาจรัฐ ศาสนา และวัฒนธรรม ที่สะท้อนถึงแนวคิดการรวมศูนย์อำนาจของรัฐไทย ตั้งแต่ยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนถึงปัจจุบัน ศาลหลักเมืองได้รับการสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือยืนยันอำนาจรัฐ เสริมสร้างเอกภาพของชาติ และรักษาความมั่นคงทางการเมือง สอดคล้องกับ แนวคิดอำนาจเชิงสัญลักษณ์ (symbolic power) ของ Pierre Bourdieu ที่เสนอว่า อำนาจมิได้ดำรงอยู่เพียงในรูปแบบของการควบคุมทางกายภาพหรือกฎหมายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงอำนาจที่อยู่ในระดับของสัญลักษณ์ วาทกรรม และการรับรู้ของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐสามารถใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง ศาลหลักเมืองเป็นตัวอย่างของอำนาจเชิงสัญลักษณ์ที่รัฐใช้เพื่อสร้างและรักษาความมั่นคงของตน โดยใช้พิธีกรรมทางศาสนาและโหราศาสตร์เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเชื่อของประชาชน ทำให้ประชาชนยอมรับอำนาจของรัฐโดยไม่ต้องมีการบังคับโดยตรง (ไชยรัตน์ เจริญสินไฉพาร, 2555; Bourdieu, 1989)

3. ความสัมพันธ์ของศาลหลักเมืองในฐานะสัญลักษณ์ของอำนาจและความมั่นคงในบริบทการเมืองไทยสมัยใหม่

ศาลหลักเมืองเป็นศูนย์กลางของอำนาจรัฐและความเชื่อทางศาสนา มีบทบาทในการเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐผ่านพิธีกรรมและสัญลักษณ์ทางอำนาจ ตั้งแต่ยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนถึงยุคประชาธิปไตย ศาลหลักเมืองถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมของอำนาจ และสะท้อนแนวคิดเรื่องรัฐรวมศูนย์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย สอดคล้องกับ แนวคิดอำนาจนำทางการเมืองและวัฒนธรรม (hegemony) ของ Antonio Gramsci ที่อธิบายว่า ชนชั้นปกครองมิได้รักษาอำนาจผ่านการบังคับเพียงอย่างเดียว แต่ยังใช้วัฒนธรรมและอุดมการณ์เพื่อสร้างฉันทามติของสังคม ทั้งมีการครอบครองความเป็นเจ้าทางการเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบอบการปกครองที่ถูกทำให้เป็นมาตรฐานในสังคม และการครอบครองความเป็นเจ้าทางวัฒนธรรม ซึ่งควบคุมระบบความคิดและค่านิยมของประชาชนผ่านวัฒนธรรม ศาสนา และมิตีสื่อมวลชน (วัชรพล พุทธิรักษา, 2561; Bates, 1975) สอดคล้องกับ สรชัย ศรีนิศานต์สกุล (2563) ที่พบว่า ผู้นำทางการเมืองไทยในหลายยุคสมัยมักให้ความสำคัญกับการพยากรณ์ดวงชะตาและฤกษ์ยามในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ตั้งแต่การเลือกวันสถาปนารัฐไปจนถึงการใช้โหราศาสตร์เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างอำนาจผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาโครงการส่งเสริมให้ศาลหลักเมืองเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ การปกครอง และวัฒนธรรม เพื่อให้ประชาชนเข้าใจบทบาทของศาลหลักเมืองในบริบททางการเมืองไทย
2. ควรมีนโยบายฟื้นฟูและอนุรักษ์ศาลหลักเมืองให้คงความศักดิ์สิทธิ์ แต่ในขณะเดียวกันก็ควรพัฒนาให้เข้ากับบริบทของสังคมปัจจุบัน เช่น การพัฒนาศาลหลักเมืองให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. ควรมีแนวทางกำกับดูแลการใช้ศาลหลักเมืองเพื่อประโยชน์ทางการเมือง เพื่อป้องกันการใช้เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้กับกลุ่มอำนาจบางกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมโดยรวม

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2566). *อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ*. text.
- เจนจบ ยิ่งสุมล. (2566). *ศาลหลักเมือง กรุงเทพฯ มหาศรัทธา แห่งความนับถือในแผ่นดิน*. ค้นจาก <https://ngthai.com/history/47411/bangkok-city-pillar-history>
- ชาวนิวทีย์ เกษตรศิริ. (2560). *ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2475-2500* (พิมพ์ครั้งที่ 7). มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2555). *สัญญาวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษารัฐศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิชาษา.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2561). *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2565). *ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจิตสำนึก* (พิมพ์ครั้งที่ 5). มติชน.
- เพชรวัฒน์ เส้นทอง. (2562). *อุดมการณ์ทางการเมือง: อุดมการณ์ทางการเมืองไทย. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 13(3), 230-248.
- วัชรพล พุทธรักษา. (2561). *อันโตนิโอ กรัมสกี กับการจัดวางความคิดทางการเมือง: ปรัชญาปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการปลดปล่อยมนุษย์*. สมมติ.
- วิศรุต บวงสรวง. (2562). *ศาสนวัตถุกับอุดมการณ์กษัตริย์นิยมไทย พุทธทศวรรษ 2410-2540. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ประวัติศาสตร์), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- สรชัย ศรีนาคานต์สกุล. (2563). *อิทธิพลของโหราศาสตร์ในสังคมและการเมืองไทย. มหาวิทยาลัยบูรพา, คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์*.
- สวรรค์ ตั้งตรงสิทธิกุล. (2561). *หลักเมือง: พัฒนาการคติ แนวคิดสูงนาคิลปะและสถาปัตยกรรม. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ประวัติศาสตร์), มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- สิงห์โต สุริยาอารักษ์. (2511). *แนะนำการศึกษาวิชาโหราศาสตร์ไทยเบื้องต้น ผูกดวงชาตาพยากรณ์*. ชุมชุมช่าง.
- Anderson, B. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso.
- Bates, T. R. (1975). Gramsci and the theory of hegemony. *Journal of the History of Ideas*, 36(2), 351-366.
- Bourdieu, P. (1989). Social space and symbolic power. *Sociological Theory*, 7(1), 14-25.
- Margulies, J. D. (2018). The conservation ideological state apparatus. *Conservation & Society*, 16(2), 181-192.
- Mianlamai, S. (2023). *Astrology in Thailand: Life guidance from the stars*. Retrieved from https://www.thailandfoundation.or.th/culture_heritage/astrology-in-thailand-life-guidance-from-the-stars

การนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานคร และจังหวัดขอนแก่น

รัตนา เต็มธีรภักดิ์¹ เกรียงชัย ปึงประวัติ²
ศิริรักษ์ นัทธน์เอก³ วีระยุทธ พรพจน์ธนาภา⁴

วันที่รับบทความ: 14 มีนาคม 2568

วันแก้ไขบทความ: 20 พฤษภาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 28 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำไปปฏิบัติ ถอดบทเรียนสภาพและข้อจำกัด และปัจจัยสู่ความสำเร็จ ในการพัฒนาการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้าเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า (1) การปฏิบัติตามนโยบายเมืองอัจฉริยะของกรุงเทพมหานครอยู่ภายใต้การขับเคลื่อนโดยสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล และกลไกการจัดการของสำนักงานเขตทั้ง 50 เขต ซึ่งดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไปในลักษณะพื้นที่นำร่องเรียกว่า “ย่าน” กลไกหลักของการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองอัจฉริยะประกอบไปด้วย 4 หน่วยงาน ได้แก่ บริษัท ขอนแก่นพัฒนาเมือง จำกัด บริษัท ขอนแก่นทรานซิท ซิสเต็ม จำกัด สภาเมืองขอนแก่น และ หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ (2) ข้อจำกัดและอุปสรรคของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ อำนาจหน้าที่ในการบริหาร ต้นทุนการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ ตัวชี้วัดและหลักเกณฑ์การดำเนินนโยบายที่ซ้ำซ้อน ความรู้และทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน ส่วนจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ความเชื่อมั่นและบุคลิกภาพของผู้บริหาร การไม่จัดลำดับความสำคัญของการนำไปปฏิบัติที่ดี การบริหารระบบราชการที่ไม่ยืดหยุ่น การขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของบุคลากร การแปลงความรู้ไปสู่การปฏิบัติ วัฒนธรรมองค์กร (3) ปัจจัยสู่ความสำเร็จของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายที่กระจ่างชัดเจน เทคโนโลยีข้อมูลขนาดใหญ่ ภาวะผู้นำภาครัฐที่ดีของผู้บริหาร และการบริหารงานงบประมาณ สรุปได้เป็น “ตัวแบบ 4B” ส่วนจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ การมีภาวะผู้นำที่มีศักยภาพรอบด้าน การสำนึก รักบ้านเกิดของคนรุ่นใหม่ การร่วมมือกันอย่างบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การร่วมสานเสวนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์การปฏิบัติงานร่วมกัน การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการก่อนลงมือปฏิบัติ การจัดทำแผนดำเนินงานที่มีความชัดเจน การระดมทรัพยากรในการปฏิบัติร่วมกัน การจัดให้มีแผนเพิ่มพูนงบประมาณลงทุน และความโปร่งใสในการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกับประชาชน สรุปได้เป็น “ตัวแบบ A-DISTINCT”

คำสำคัญ: นโยบายเมืองอัจฉริยะ; การปกครองท้องถิ่น; การนำนโยบายไปปฏิบัติ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: ratanaterakit@gmail.com

^{2,3,4}คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

The Implementation of the Smart City Policy of Bangkok Metropolitan Administration and Khon Kaen Province

Ratana Termterakit¹ Kriangchai Pungprawat²
Siriruk Nitthat-ek³ Wirayut Phonphoththanamat⁴

Received: March 14, 2025

Revised: May 20, 2025

Accepted: May 28, 2025

Abstract

This research article aims to study the implementation, the lessons learned and the limitations, the factors needed to achieve success in the development of the implementation of the smart city policy of the BMA and Khon Kaen province. The qualitative research approach was employed using the documentary and in-depth interview with sixteen key informants. Use content analysis. Findings are as follows: (1) The compliance of the smart city policy is under the mobilization by the Strategy and Evaluation Department and the management mechanisms of all fifty district offices. The operation is gradually conducted in the pilot areas called “district”. The major mechanisms for the development of Khon Kaen province to become a smart city consist of four agencies i.e. Khon Kaen City Development (KKTT) Co., Ltd., Khon Kaen Transit System Co., Ltd., Muaeng Khon Kaen Council, and other public agencies in the areas. (2) The limitations and obstacles of the BMA include: The duties in the administration. The operational costs of the large projects. The indicators and criteria in the operations of the policy which are complex. The knowledge and attitudes of the operators. Khon Kaen province include: The confidence and personality of the administrators. The problem is also in not prioritizing a good performance. The administration in the bureaucratic system is without flexibility. The lack of agility in the work performance of the personnel. The transfer of knowledge to implementation. The organizational culture. (3) The factors of the success of the BMA include: clear determination of goals; a large size of information technology; administrators’ good public sector leadership; and budget management. It can be summarized as a “4B model”. Khon Kaen province include: well-rounded potential leadership; the new generation’s love of homeland; the integrated cooperation of all the related agencies; discussions to foster vision in teamwork; project feasibility study prior to the operations; clear work plans; mobilization of resources for mutual performance; preparation for capital budget increasing plans; and transparency in sharing mutual benefits to the members of the general public. This can be summarized as “A-DISTINCT”.

Keywords: Smart City Policy; Local Administration; Policy Implementation

Type of Article: Research Article

¹Ph.D. Candidate, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Huamark, Bangkok, Bangkok 10240, Thailand

Corresponding Author Email: ratanatermterakit@gmail.com

^{2,3,4}Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้มีการกำหนด 23 แผนแม่บทการขับเคลื่อน โดยแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นขับเคลื่อนที่ 6 ระบุถึงพื้นที่และเมืองนำอยู่อัจฉริยะ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562, หน้า 27) เน้นย้ำถึงพัฒนาเมืองนำอยู่ในทุกภาคของประเทศ เพื่อเป็นศูนย์เศรษฐกิจ แหล่งจ้างงานและที่อยู่อาศัย รวมทั้งเขตสถานที่ดั้งเดิมให้มีความสงบปลอดภัย เป็นไปตามลักษณะของท้องถิ่น โดยมีระบบการบริหารจัดการเมืองอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้สามารถเข้าถึงประชาชนได้ รวมทั้งมีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี และเป็นเมืองที่มีความยืดหยุ่น ซึ่งสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี โดยใช้ศักยภาพและโอกาสของแต่ละเมือง และมีการวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบ รวมทั้งให้ความสำคัญกับผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง และการผลักดันการพัฒนาให้เป็นเมืองอัจฉริยะในพื้นที่ที่มีความพร้อมในการพัฒนา โดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ การกำหนดประเด็นพื้นที่และเมืองนำอยู่อัจฉริยะเป็นประเด็นแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติจึงมีความสำคัญเพื่อพัฒนาศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อกระจายความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการพัฒนาพื้นที่และเมืองนำอยู่อัจฉริยะ ประกอบด้วย 2 แผนย่อย คือ (1) การพัฒนาเมืองนำอยู่อัจฉริยะ และ (2) การพัฒนาเมือง ชนบท เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ที่มีการบริหารจัดการตามแผนผังภูมินิเวศอย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562, หน้า 39)

รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญโดยกำหนดแผนปฏิบัติการวาระแห่งชาติด้านการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (smart city) ไว้ในแผนปฏิบัติการเพื่อขับเคลื่อนวาระยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564) ต่อมารัฐบาลมีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 267/2560 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอร่างยุทธศาสตร์และแผนแม่บทการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ให้สอดคล้องกับทิศทางพัฒนาประเทศตามแนวทางการขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (ฤทัยชนก เมืองรัตน์, 2566) พร้อมบูรณาการติดตามประเมินผลการดำเนินงานและให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะทั่วประเทศให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งประสานส่วนราชการและภาคเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะให้เป็นไปอย่างคล่องตัว โดยลดข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ขณะเดียวกันรัฐบาลโดยสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัลภายใต้กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบโครงการ เมืองอัจฉริยะได้สนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยเชื่อมั่นว่าการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะ ผ่านกลไกของพลังประชารัฐ จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนากรุงเทพมหานครเมืองอัจฉริยะ (Bangkok smart city) เป็นการดำเนินการเพื่อพัฒนาเมืองภายใต้แนวคิดการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน ตามกรอบวิสัยทัศน์ “มหานครแห่งเอเชีย” ที่ระบุไว้ในแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี และปรากฏเป้าหมายการพัฒนาเมืองอัจฉริยะเฉพาะความอัจฉริยะของหน่วยงานและ/หรือภารกิจกรุงเทพมหานคร (BMA smart city) ไว้ในแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี ระยะที่ 2 และแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรุงเทพมหานคร ระยะ 5 ปี ซึ่งในทุก ๆ ด้านการพัฒนาเมืองอัจฉริยะของกรุงเทพมหานคร จะประกอบด้วยโครงสร้างพื้นฐานด้านเมืองอัจฉริยะ ที่ประกอบด้วย ข้อมูล (data) การเชื่อมโยง (connectivity) กฎหมาย (legal) และแพลตฟอร์ม (platform) (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, 2564) อย่างไรก็ตาม เมื่อการพัฒนากรุงเทพมหานครเมืองอัจฉริยะตามนโยบายที่ได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว โดยมีการใช้งบประมาณในการขับเคลื่อนมากกว่า 6,500 ล้านบาท (อัจฉริยา ไชยนิล และจุฑาทิพ คล้ายทับทิม, 2566) ได้มีเสียงสะท้อนกลับมายังไม่ประสบความสำเร็จ และไม่สามารถพัฒนาตามแผนได้อย่างเป็นรูปธรรม กอปรกับการขับเคลื่อนผลงานในแต่ละระยะยังมีปัญหาและอุปสรรคอย่างมาก ทั้งในส่วนที่เป็นด้านการบริหารจัดการ ภาวะเปื่อย งบประมาณ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ (ฤทัยชนก เมืองรัตน์, 2566)

ขณะที่จังหวัดขอนแก่นถือว่ามีความโดดเด่นในการพัฒนาสู่เมืองอัจฉริยะ เมื่อได้พัฒนาการก่อสร้างที่สำคัญให้กับเมือง ได้แก่ การก่อสร้างรถไฟฟ้าวรางคู่ และยังมีผลการผลักดันการพัฒนาในยุค 4.0 ด้วยการนำเทคโนโลยีมาผสมผสานเข้ากับการใช้ชีวิตของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นโลจิสติกส์ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ โดยประชาชนของจังหวัดขอนแก่นมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้สามารถประยุกต์เปลี่ยนผ่านแต่ละสมัยโดยมีความสอดคล้องกับนวัตกรรมที่จะเป็นพลเมืองอัจฉริยะในอนาคต (จารุวรรณ ประวันเน, 2563) เมื่อพิจารณาจากความพร้อมของจังหวัดขอนแก่นต่อการพัฒนาพื้นที่ในเขตเทศบาลต่อการเป็นเมืองอัจฉริยะพบได้ว่าเทศบาลเมืองส่วนใหญ่มีความพร้อมในการเป็นเมืองอัจฉริยะทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การขนส่ง พลเมือง การดำรงชีวิต และการบริหารภาครัฐ (ศิริวัฒน์ เจนรังสรรค์ และวิมลศิริ แสงกรด, 2562) จึงอาจถือได้ว่าจังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่สามารถขับเคลื่อนความเป็นเมืองอัจฉริยะได้อย่างบรรลุเป้าหมาย ในขณะที่เดียวกัน ปัญหาที่อาจส่งผลในด้านการขนส่งก็คือปัญหาการเวนคืนที่ดินในการทำรถไฟฟ้าวรางเบาภายใต้นโยบายเมืองอัจฉริยะ หากไม่สำเร็จก็อาจส่งผลในภาพรวมของนโยบายเมืองอัจฉริยะในด้านอื่น ๆ ตามมาอย่างมาก (อรชพร ฤทธิชัย และนันทิชา ชาติพิทยานนท์, 2567)

ดังนั้น การพัฒนาความเป็นเมืองอัจฉริยะภายใต้กรอบนโยบายและทิศทางการบริหารของกรุงเทพมหานครมีความเหมือนและแตกต่างจากจังหวัดขอนแก่นอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาโครงสร้างแต่ละพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร หรือแม้แต่การพัฒนาที่เน้นด้านขนส่งของเมืองขอนแก่น ก็ตาม แต่ในด้านอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านการใช้ทรัพยากรทางการบริหาร โครงสร้างของประชากรและบุคลากรในพื้นที่ รวมถึงการยอมรับเทคโนโลยีของประชากรในกรุงเทพมหานครและขอนแก่น จึงเป็นผลทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติย่อมมีความแตกต่างกันตามบริบทของการพัฒนาของทั้ง 2 พื้นที่ แม้ว่าปัญหาและอุปสรรคของการขับเคลื่อนในแต่ละพื้นที่ยังมีปรากฏให้เห็นในทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากพลวัตทางสังคม นโยบายและยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ของแต่ละพื้นที่ ซึ่งยังคงต้องดำเนินต่อไปโดยต้องติดตามและปรับปรุงการดำเนินงานตามนโยบายให้มีความเหมาะสม การศึกษาการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น จะทำให้เห็นถึงแนวทางการขับเคลื่อนนโยบายที่เหมาะสม เพื่อให้การเรียนรู้ความสำเร็จที่มีปัจจัยการดำเนินงานสำคัญไปสู่การเรียนรู้ของทุกพื้นที่ อันจะทำให้เห็นนโยบายมุ่งไปสู่ผลสัมฤทธิ์ในภาพรวมของประเทศต่อไป

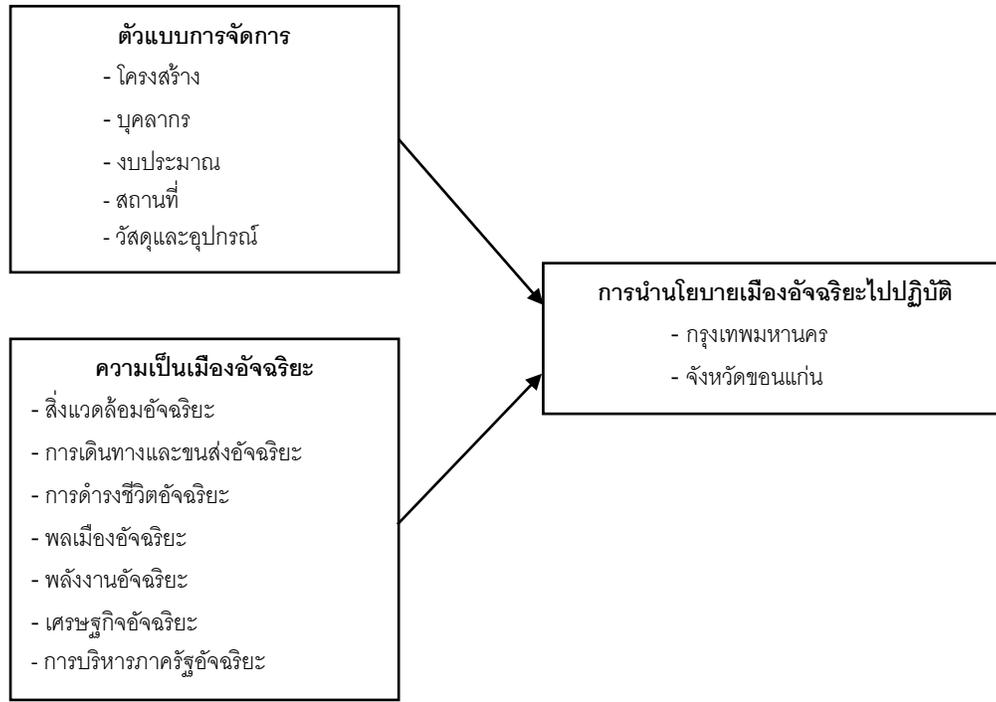
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อถอดบทเรียนสภาพและข้อจำกัดการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จในการพัฒนาการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ การปกครองท้องถิ่น ธรรมชาติของเมืองอัจฉริยะ โดยศึกษาจากตัวแบบการจัดการ (วรเดช จันทรศร, 2554) ตัวแบบกระบวนการนำไปปฏิบัติที่ดี (Van Meter & Van Horn, 1975) และตัวแบบการกระจายอำนาจ (Birkland, 2019) และจากการศึกษาของ วสันต์ เหลืองประภัสร์, นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และเกรียงชัย ปึงประวัติ (2557), พงษ์เมธี ไชยศรีหา (2563), พรสวรรค์ จันทรสมวรกุล, ณัฐวัฒน์ สิริพรวุฒิ, สกิตต์ นิยมญาติ และกมลพร กัลยาณมิตร (2566), อัจฉริยา ไชยนิล และจุฑาทิพ คล้ายทับทิม (2566), อำนาจ มณีวรรณวรวุฒิ (2566), Jiang, Geertman, and Witte (2023), Salman and Hasar (2023), Van Twist, Ruijer, and Meijer (2023), Wolniak (2023), Hartley and Aldag (2024) สามารถสรุปตัวแบบการจัดการ ได้ดังนี้ (1) โครงสร้าง (2) บุคลากร (3) งบประมาณ (4) สถานที่ และ (5) วัสดุอุปกรณ์ และสามารถสรุปความเป็นเมืองอัจฉริยะ ได้ดังนี้ (1) สิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ (2) การเดินทางและขนส่งอัจฉริยะ (3) การ

ดำรงชีวิตอัจฉริยะ (4) พลเมืองอัจฉริยะ (5) พลังงานอัจฉริยะ (6) เศรษฐกิจอัจฉริยะ และ (7) การบริหารภาครัฐอัจฉริยะ (Smart Governance) ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการวิจัยเอกสาร (documentary research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จาก 2 พื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น

1. การวิจัยเอกสารได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือ ตำรา คู่มือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ตลอดจนนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้คัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการวิจัยเรื่องการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคม พ.ศ. 2567 แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม จำนวน 16 คน ดังนี้

2.1 กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่

- (1) นางสาวทิวดา กมลเวช รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
- (2) นายประสพสุข พิมพโกวิท ผู้อำนวยการสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร
- (3) นางชัชวัญ นิลศิริ ผู้อำนวยการสำนักการวางผังและพัฒนาเมือง กรุงเทพมหานคร
- (4) นายศิริวัฒน์ พินิจพานิชย์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น
- (5) นายธีระศักดิ์ ธิษายพันธ์ุ นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น

(6) นายเชิดศักดิ์ ศรีสง่าชัย อดีตศึกษาธิการจังหวัดขอนแก่น

2.2 กลุ่มภาคีเครือข่าย ได้แก่

- (1) นายรัฐศาสตร์ กรสูต รองผู้อำนวยการใหญ่สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล
- (2) นายผาดิยยุทธ ใจสว่าง รักษาการผู้อำนวยการใหญ่ บมจ. อสมท.
- (3) นายมนต์ชัย วงษ์กิตติไกรวัล ผู้ประกาศข่าว บจก. ไทยนิวส์เน็ตเวิร์ค (ทีเอ็นเอ็น)
- (4) นายธวัชชัย โคตรวงษ์ ผู้อำนวยการเขตพื้นที่ภาคอีสาน สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล
- (5) นายเจริญลักษณ์ เพ็ชรประดับ นายกสมาคมสื่อมวลชนจังหวัดขอนแก่น
- (6) นางสาวรุ่งนภา เวียงชัยภูมิ ผู้จัดการสถานีวิทยุคนเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

2.3 กลุ่มสนับสนุนการดำเนินงาน ได้แก่

- (1) นางศุภวิธนา วงศ์ธนวุธ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- (2) นายประยุทธ์ ตั้งสงบ ผู้บริหาร บจก. หัวเว่ย เทคโนโลยี (ประเทศไทย)
- (3) นายโชคชัย คุณวาสี ผู้บริหาร บจก. ขอนแก่นพัฒนาเมือง
- (4) นายกังวาน เหล่าวิโรจนกุล ผู้จัดการ บจก. ขอนแก่นพัฒนาเมือง

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก กำหนดวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis) โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) ที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วทำการวิเคราะห์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น

1.1 กรุงเทพมหานคร พบว่า

1.1.1 การนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติเป็นไปตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2556-2575) ซึ่งสอดคล้องกับการขับเคลื่อนนโยบาย 9 ด้าน 9 ดี ของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร อนึ่งการขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะยังมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติตามตัวชี้วัดเมืองน่าอยู่ (livable city) ในระดับนานาชาติอีกด้วย

1.1.2 กรุงเทพมหานครขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะโดยสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผลภายใต้กลไกการจัดการของสำนักงานเขต ทั้ง 50 เขต โดยพัฒนาเมืองอัจฉริยะแบบค่อยเป็นค่อยไปผ่านการดำเนินการในลักษณะพื้นที่นำร่องเรียกว่า “ย่าน” เช่น ย่านนวัตกรรมโยธี ย่านการค้าพระรามสี่ ย่านสิ่งแวดล้อมรอบคลองผดุงกรุงเกษม ย่านการขนส่งสามเสน เป็นต้น

1.1.3 นโยบายเมืองอัจฉริยะที่กรุงเทพมหานครนำไปปฏิบัติ ประกอบไปด้วย (1) สิ่งแวดล้อมอัจฉริยะที่เน้นการรักษาสิ่งแวดล้อมทางน้ำ ทางอากาศ และกำจัดมลพิษ (2) ภาครัฐอัจฉริยะที่เน้นการเชื่อมโยงเครือข่ายและฐานข้อมูลร่วมกันของภาครัฐ (3) การดำรงชีวิตอัจฉริยะที่เน้นถึงคุณภาพชีวิต ทัศนียภาพ และความปลอดภัยของประชาชนในทุกเพศวัย (4) ด้านพลเมืองอัจฉริยะเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิสัมพันธ์ของประชาชน (5) ด้านเศรษฐกิจอัจฉริยะ มุ่งเน้นถึงการปรับพื้นที่และการส่งเสริมการค้ารวมถึงการให้บริการที่มีความสะดวก (6) การขนส่งอัจฉริยะที่เน้นถึงการเชื่อมโยงกับของระบบขนส่ง เช่น รถ เรือ ราง ให้มีความสะดวก มั่นคง และปลอดภัย และ (7) ด้านพลังงานอัจฉริยะที่มุ่งเน้นถึงการจัดหาและใช้พลังงานทดแทนอย่างยั่งยืนและทั่วถึงอย่างมีประสิทธิภาพของครัวเรือนต่าง ๆ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

1.1.4 ทรัพยากรที่กรุงเทพมหานครใช้ในการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติ ประกอบไปด้วย (1) โครงสร้างการบริหารที่มีการสั่งการในรูปแบบของคณะกรรมการและมอบหมายงานผ่านสำนักงานเขตทั้ง 50 เขต (2) การมีบุคลากรที่

ได้รับความรู้ด้านเมืองอัจฉริยะและมีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและสิ่งแวดล้อม (3) การจัดหางบประมาณเป็นไปตามแผนงานที่เสนอโดยสภากรุงเทพมหานครและได้นำงบประมาณไปใช้ตามเขตต่าง ๆ โดยแยกตามแผนงานและโครงการที่ได้นำเสนอ ซึ่งแต่ละปีมีจำนวนเงินไม่น้อยกว่า 300 ล้านบาท (4) การใช้สถานที่ในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะเป็นไปตามการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการดำเนินงานด้วยสถาบันอุดมศึกษาที่มีศักยภาพอันเป็นผลให้การกำหนดสถานที่ เช่น ย่านโยธี ย่านพระรามสี่ ถือเป็นสถานที่น่าร่องที่พร้อมต่อการขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะ และ (5) วัสดุและอุปกรณ์ในการขับเคลื่อนนโยบายส่วนใหญ่เกิดจากการใช้ของสำนักงานเขตและมีการจัดหาเพิ่มเติมตามแผนงานและโครงการที่สำนักงานเขตได้ยื่นเสนอต่อสภากรุงเทพมหานคร

1.2 จังหวัดขอนแก่น พบว่า

1.2.1 กลไกหลักในการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองอัจฉริยะ ประกอบด้วย 4 หน่วยงาน ได้แก่ (1) บริษัทขอนแก่นพัฒนาเมือง จำกัด (2) บริษัท ขอนแก่นทราวิส ซิสเต็ม จำกัด (3) สภาเมืองขอนแก่น และ (4) หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็มีบทบาทและหน้าที่สำคัญแตกต่างกัน โดยมีความร่วมมือในการดำเนินงานภายใต้เป้าหมายเดียวกันคือการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองอัจฉริยะ

1.2.2 การขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะของจังหวัดขอนแก่นเป็นไปตามแผนแม่บทการพัฒนาเมืองอัจฉริยะขอนแก่น (Khon Kaen smart city 2029) และแผนพัฒนาจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2566-2570 โดยมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นและเทศบาลนครขอนแก่นร่วมขับเคลื่อนแผนให้บรรลุผล

1.2.3 ผลการดำเนินงานของเมืองขอนแก่นในแต่ละด้านตามแนวคิดเมืองอัจฉริยะ มีดังต่อไปนี้ (1) ด้านการดำรงชีวิตอัจฉริยะ เช่น โครงการติดตั้ง CCTV ตามแยกถนนที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง และจุดสู่มเสี่ยงบริเวณสถานที่สาธารณะที่พบสถิติอาชญากรรมบ่อยครั้งเช่นเดียวกัน นอกจากนี้เมืองนำอยู่ยังรวมถึงการต้อนรับคนนอกพื้นที่ที่มาเยี่ยมเยียนด้วยมิตรภาพอันดีงามจากวัฒนธรรมประเพณีผูกเสี่ยว (2) ด้านสิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ เช่น โครงการพื้นที่สีเขียวและโครงการเมืองคาร์บอนต่ำ ซึ่งเทศบาลนครขอนแก่นได้ดำเนินการไปแล้ว และได้ผลลัพธ์เป็นที่พึงพอใจ (3) ด้านเศรษฐกิจอัจฉริยะ เช่น ประวัติศาสตร์ศรีฐานสร้างบ้านแบ่งเมือง ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักในภูมิปัญญาท้องถิ่น นำมาสร้างเป็นนวัตกรรมสินค้าที่ต่อยอดจากสิ่งเดิมที่มีอยู่แล้ว พร้อมทั้งการผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ ๆ กลายเป็นอัตลักษณ์ที่สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และสร้างบรรยากาศของเมืองให้เป็นเมืองแห่งเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง (4) ด้านการขนส่งอัจฉริยะ โดยมีโครงการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนมาสนับสนุน ทั้งระบบขนส่งระบบรางและระบบรถโดยสารประจำทางที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประชาชนสามารถเข้าถึงผ่านแอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือที่เชื่อมต่อกับสัญญาณอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง (5) ด้านพลเมืองอัจฉริยะ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานของหน่วยงานภาครัฐในลักษณะการปรึกษาหารือ การแสดงความคิดเห็น การสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้น และการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ (6) ด้านการศึกษาอัจฉริยะ มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้กันได้ตลอดชีวิตภายใต้ระบบอินเทอร์เน็ต คือ ทุกสิ่ง (internet of things) ที่มีการรวบรวมข้อมูลทุกอย่างไว้ภายในระบบ เน้นให้ประชาชนทุกกลุ่มได้เข้าไปใช้ประโยชน์และเรียนรู้เพื่อยกระดับ คุณภาพชีวิต ระดับคุณภาพการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น และ (7) ด้านบริหารภาครัฐอัจฉริยะ มุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานของภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งมีการทำหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะกับประชาชน ผ่านโครงการสำคัญหลายอย่าง เช่น โครงการเทศบาลดิจิทัล โดยออกแบบโปรแกรมการจัดทำทรัพย์สิน การจัดเก็บภาษีการจัดทำฎีกาเบิกจ่ายเงิน การสืบค้นระบบงานสารบรรณ รวมถึงโครงการรับเรื่องร้องทุกข์ผ่านแอปพลิเคชันที่ประชาชนสามารถแจ้งเหตุด่วนหรือเรื่องร้องทุกข์ผ่านโทรศัพท์มือถือ เพื่อให้ทันกับการแก้ไขปัญหาเร่งด่วน

1.2.4 การใช้ทรัพยากรของจังหวัดขอนแก่นเป็นไปตามการบริหารงานระดับท้องถิ่นภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากร ทั้งในด้านงบประมาณ สถานที่ วัสดุและอุปกรณ์ รวมถึงด้านบุคลากร ในขณะที่เดียวกันการใช้ทรัพยากรยังได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายและองค์กรภาคเอกชนที่ร่วมสนับสนุนนโยบายขอนแก่นเมืองอัจฉริยะด้วย

2. การถอดบทเรียนสภาพและข้อจำกัดการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น

2.1 กรุงเทพมหานคร พบว่า

2.1.1 ข้อจำกัด ประกอบไปด้วย (1) อำนาจหน้าที่ในการบริหารที่ต้องพึ่งพิงการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นภายนอกกรุงเทพมหานครที่ไม่สามารถควบคุมได้ (2) ต้นทุนการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ทั้งที่เป็นทางด้านสารสนเทศหรือด้านเทคโนโลยี อันจะต้องได้รับความร่วมมือจากภาคเอกชนที่ไม่ก่อให้เกิดการขัดกันแห่งผลประโยชน์และต้องมีความคุ้มค่าในการลงทุน (3) ตัวชี้วัดและหลักเกณฑ์การดำเนินนโยบายที่ซับซ้อนและซ้ำซ้อนกับตัวชี้วัดอื่นในการขับเคลื่อนนโยบายในระดับชาติรวมถึงนานาชาติ ทำให้เกิดความยุ่งยากในการปฏิบัติของหน่วยงานและบุคลากร และ (4) ความรู้และทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานที่ต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน รวมไปถึงภารกิจของผู้ปฏิบัติงานที่มีจำนวนมากไม่สอดคล้องกับจำนวนบุคลากรที่อัตราจ้างมีอยู่ในปัจจุบัน

2.1.2 อุปสรรค ประกอบด้วย (1) ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ของกลุ่มเปราะบางซึ่งมีอุปสรรคด้านความรู้และทักษะทางดิจิทัล และ (2) ความเสี่ยงในการลงทุนสำหรับโครงการขนาดใหญ่เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและยั่งยืน ซึ่งการลงทุนกับดิจิทัลและเทคโนโลยีอันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างผันผวนจึงถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนนโยบายนี้

2.2 จังหวัดขอนแก่น พบว่า

2.2.1 ข้อจำกัด ประกอบด้วย (1) ความเชื่อมั่นและบุคลิกภาพของผู้บริหารหน่วยงานที่อาจทำให้เกิดความยำเกรงของผู้ติดต่อประสานงานจนเป็นความหวาดกลัวต่อความเชื่อมั่นและร่วมงาน (2) การไม่จัดลำดับความสำคัญของการนำไปปฏิบัติที่เหมาะสม โดยดำเนินการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะทั้ง 7 ด้าน อันไม่มีแผนปฏิบัติการที่สามารถจัดลำดับความเร่งด่วนอย่างเป็นระบบได้อย่างเป็นรูปธรรม (3) การบริหารระบบราชการที่ไม่ยืดหยุ่น และติดข้อจำกัดด้านระเบียบ หรือกฎหมายในหลาย ๆ มิติจนทำให้ขาดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน (4) การขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรภาครัฐและภาคท้องถิ่น (5) การแปลงความรู้ความเข้าใจไปสู่การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ซึ่งจะทำให้การแปลงแผนไปสู่ผลมีข้อจำกัดและผิดพลาดได้ และ (6) วัฒนธรรมองค์กรและการปรับตัวของบุคลากร ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมการทำงานในแบบท้องถิ่นที่ยังขาดความกระตือรือร้นและบางส่วนยังไม่พร้อมต่อการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของภาระงานอย่างเป็นรูปธรรม

2.2.2 อุปสรรค ประกอบด้วย (1) ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องของประชาชน ทั้งในด้านการรับรู้ข้อมูลรวมไปถึงการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาด้วย (2) การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน อันถือเป็นข้อจำกัดของการฉีกกำลังทั้งในด้านความคิดและการร่วมมือกันในทางปฏิบัติ (3) การเชื่อมโยงกับนโยบายระดับชาติ โดยการดำเนินงานยังไม่ตรงกับทิศทางการขับเคลื่อนของประเทศทั้งหมดในทุกประเด็น (4) ในบางด้านของการขับเคลื่อนนโยบายยังขาดเจ้าภาพหลักและหน่วยงานที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน และ (5) การแยกส่วนดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานอันเป็นไปตามอำนาจและหน้าที่ ซึ่งเป็นการแยกการทำงานทั้ง 7 ด้าน ของเมืองอัจฉริยะ จึงอาจขาดความเชื่อมโยงและต่อเนื่องในทางปฏิบัติ

3. ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการพัฒนาการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น

3.1 กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย (1) การกำหนดเป้าหมายที่กระจ่างชัดเจน (Brighten Goals--B) (2) เทคโนโลยีข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Technology--B) (3) ภาวะผู้นำภาครัฐที่ดีของผู้บริหาร (Bureaucratic Leadership--B) และ (4) การบริหารงานงบประมาณ (Budget Management--B) สามารถสรุปเป็น “ตัวแบบ 4B” สำหรับการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะกรุงเทพมหานครไปสู่การปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ

3.2 จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย (1) แผนงานการทำงานที่ชัดเจน (Authorized Plans--A) (2) การร่วมสานเสวนา (Dialogue Meeting--D) เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน (3) ความร่วมมือแบบบูรณาการ (Integrated Collaboration--I) (4) การสำนึกรักบ้านเกิด (Sense of Spirit--S) (5) ภาวะผู้นำที่มีความเชี่ยวชาญทางเทคนิค (Technocracy Leadership--T) (6) แผนการลงทุนและทางการเงิน (Investment and Financial Plans--I) (7) การระดมทรัพยากร

ที่จำเป็นมาใช้ร่วมกัน (Necessary Resources--N) (8) การศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงินก่อนปฏิบัติ (Cash flow Study--C) และ (9) ความโปร่งใส และประชาชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเมือง (Transparency and Shared Benefits--T) สามารถสรุปเป็น “ตัวแบบ A-DISTINCT” สำหรับการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะจังหวัดขอนแก่นไปสู่การปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น สามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น

การปฏิบัติตามนโยบายเมืองอัจฉริยะของกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวงและเมืองใหญ่มีการพัฒนาเมืองอัจฉริยะแบบค่อยเป็นค่อยไปผ่านการดำเนินการในลักษณะพื้นที่นำร่องเรียกว่า “ย่าน” เช่น ย่านนวัตกรรมโยธีย์ ย่านการค้าพระรามสี่ ย่านสิ่งแวดล้อมรอบคลองผดุงกรุงเกษม ย่านการขนส่งสามเสน เป็นต้น สอดคล้องกับ Jiang et al. (2023) ที่พบว่าการพัฒนาเมืองอัจฉริยะของเมืองขนาดใหญ่ต้องมีการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยสิ้นเชิง แล้วจะต้องมีการพัฒนาโดยอาศัยการมีพื้นที่นำร่อง (pilot area) เสียก่อน ซึ่งความรู้และทัศนคติของบุคลากรผู้ปฏิบัติด้านเมืองอัจฉริยะของกรุงเทพมหานครมีความเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับ อัจฉริยา ไชยนิล และจุฑาทิพ คล้ายทับทิม (2566) ที่พบว่า บุคลากรหน่วยงานภาครัฐมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะของกรุงเทพมหานครเป็นอย่างมาก

การพัฒนาเมืองอัจฉริยะของจังหวัดขอนแก่นต้องอาศัยกลไกหลักทั้งภาครัฐ ภาคท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาสังคม รวม 4 หน่วยงาน ได้แก่ (1) บริษัท ขอนแก่นพัฒนาเมือง จำกัด (2) บริษัท ขอนแก่นทรานซิท ซิสเต็ม จำกัด (3) สภาเมืองขอนแก่น และ (4) หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ อันเป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนา สอดคล้องกับ พรสวรรค์ จันทร์สมวรกุล และคนอื่น ๆ (2566) ที่พบว่า ภาคีเครือข่ายภาครัฐและเอกชน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาคเอกชนจะมีส่วนต่อการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านการบริหาร และด้านกฎหมาย เพื่อส่งผลให้เกิดความยั่งยืนและคุณภาพชีวิตที่ดี โดยจังหวัดขอนแก่น มีสภาพพื้นที่และประชากรที่แตกต่างกับกรุงเทพมหานคร ทำให้การดำเนินนโยบายมีความแตกต่างกันในบริบทของเมือง ดังนั้น การมุ่งเป้าสู่เมืองอัจฉริยะจึงต้องมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน เช่น เมืองขอนแก่นมีความชัดเจนด้านการขนส่งอัจฉริยะ แต่ในกรุงเทพมหานครเห็นความชัดเจนด้านพลังงานอัจฉริยะ สอดคล้องกับ Wolniak (2023) ที่พบว่า การบริหารเมืองที่มีบริบทแตกต่างกัน ย่อมต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาโดยมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ดังนั้น การมุ่งพัฒนาเมืองอัจฉริยะในแต่ละด้านต้องคำนึงถึงการลำดับความสำคัญภายใต้บริบทของเมืองนั้น ๆ ด้วย ทั้งนี้ จังหวัดขอนแก่น มีตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย เช่น กลุ่มขอนแก่นพัฒนาเมือง บริษัท ขอนแก่นทรานซิทซิสเต็ม สภาพัฒนาเมือง ถือเป็นตัวแสดงหลักที่มีส่วนในการระดมความคิดเห็น การร่วมทำประชาพิจารณ์ อันเป็นบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความสำเร็จของการพัฒนานโยบายขอนแก่นเมืองอัจฉริยะ สอดคล้องกับ วสันต์ เหลืองประภัสร์ และคนอื่น ๆ (2557) ที่ได้กล่าวถึงตัวแบบธรรมาภิบาลท้องถิ่นบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม (collaborative local governance model) ซึ่งต้องมีตัวแสดง (actors) ทางนโยบายที่เป็นปัจจัยสำคัญอันจะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานตามนโยบายของท้องถิ่น

2. ข้อจำกัดและอุปสรรคการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น

ข้อจำกัดและอุปสรรคของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ต้นทุนการดำเนินงานที่มีจำนวนมาก และการประยุกต์ใช้พร้อมด้วยการเข้าถึงเทคโนโลยีของผู้ใช้งานอันเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติ สอดคล้องกับ Jiang et al. (2023) ที่พบว่า เทคโนโลยีของเมืองอัจฉริยะต้องคำนึงถึงการรับรู้และการประยุกต์ในเทคโนโลยีของประชาชนในพื้นที่ด้วย การนำเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับประชาชนมาใช้ อาจทำให้เกิดความล้มเหลวในทางปฏิบัติได้

ข้อจำกัดและอุปสรรคของจังหวัดขอนแก่นเกี่ยวข้องกับภาวะเปราะบางของระบบราชการ ความรู้และความเข้าใจของผู้ปฏิบัติงาน และการลำดับความสำคัญของการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับ พงษ์เมธี ไชยศรีหา (2563) ที่

พบว่า ปัญหาในภาพรวมเป็นเรื่องของการบริหารจัดการภายในองค์กรที่ยังไม่สามารถดำเนินการให้สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนพัฒนาขอนแก่น Smart City ได้อย่างลงตัว เช่น ปัญหาด้านการจัดลำดับความสำคัญของภารกิจ หากจุดเน้นยังไม่ได้ ปัญหาด้านการบริหารที่ยึดกลไกระบบราชการมากเกินไปจนเกิดความไม่คล่องตัว และปัญหาลักษณะการทำงานที่ยังไม่มีการทำงานเชิงรุก ส่วนอุปสรรคในการดำเนินการ ประชาชนยังไม่รับรู้และเข้าใจถึงสาระสำคัญของ Smart City เท่าที่ควร ซึ่งส่งผลต่อความร่วมมือจากภาคประชาชน

ข้อจำกัดและอุปสรรคร่วมของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำด้านดิจิทัลของประชาชนมีผลอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะ สอดคล้องกับ Van Twist et al. (2023) ที่พบว่า ประชากรของเมืองที่ขาดทักษะด้านดิจิทัลจะมีการต่อต้านการขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะและไม่สามารถเข้าถึงระบบดิจิทัลในการใช้ชีวิตภายใต้เมืองอัจฉริยะได้อย่างมีคุณภาพ

3. ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการพัฒนาการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่น

ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะของกรุงเทพมหานคร มีการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมอัจฉริยะโดยมุ่งเน้นถึงการกำจัดมลพิษ ทั้งทางน้ำ ทางอากาศ เป็นต้น สอดคล้องกับ Salman and Hasar (2023) ที่พบว่า การใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตจะสามารถช่วยแก้ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมอัจฉริยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะของจังหวัดขอนแก่น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและกลไกการร่วมมือของภาคีเครือข่ายภาคส่วนต่าง ๆ ในท้องถิ่น รวมถึงการจัดกิจกรรมระดมความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน สอดคล้องกับ อานาจ มณีวรรณวรวิฒิ (2566) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาคมในท้องถิ่นจะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้นโยบายเมืองอัจฉริยะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน และการยอมรับและการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จที่สำคัญของการดำเนินตามนโยบายเมืองอัจฉริยะจังหวัดขอนแก่น สอดคล้องกับ Hartley and Aldag (2024) ที่ได้ศึกษาเรื่องความไว้วางใจและการสนับสนุนจากสาธารณะสำหรับเทคโนโลยีของรัฐบาล: สสำรวจข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับนโยบายเมืองอัจฉริยะของสิงคโปร์ โดยผลการศึกษาพบว่าการยอมรับของประชาชนในเมืองสิงคโปร์ถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการดำเนินนโยบายเมืองอัจฉริยะ ทั้งนี้ ประเทศสิงคโปร์ถือว่าเป็นเมืองที่ได้รับการจัดอันดับให้เป็นเมืองน่าอยู่ (livable city) จากผลการจัดอันดับในปี ค.ศ. 2024 ด้วย

ปัจจัยสู่ความสำเร็จร่วมของการขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะของกรุงเทพมหานครและจังหวัดขอนแก่นต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นระบบอย่างมีรูปธรรมเพื่อทำให้เกิดการรับรู้และการเรียนรู้ ตลอดจนจนถึงการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน สอดคล้องกับ พรสวรรค์ จันทร์สมวรกุล และคนอื่น ๆ (2566) ที่พบว่า แนวทางการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาเมืองอัจฉริยะของจังหวัดมหาสารคาม คณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองอัจฉริยะจังหวัดมหาสารคามควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้ในวงกว้างเพื่อประโยชน์ต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยร่วมที่สำคัญ ก็คือ ภาวะผู้นำ (leadership) ซึ่งสอดคล้องกับตัวแบบการจัดการ (วรเดช จันทรศร, 2554) ในขณะเดียวกัน ปัจจัยสู่ความสำเร็จของกรุงเทพมหานครยังเกี่ยวข้องกับการมีเป้าหมายที่กระจ่างชัดเจน (brighten goals) ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยในตัวแบบกระบวนการของการนำไปปฏิบัติที่ดี (Van Meter & Van Horn, 1975) ทั้งนี้ ผลการศึกษาของทั้ง 2 พื้นที่พบว่า ทรัพยากรในการดำเนินงานเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการนำนโยบายเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติ อันมีความสอดคล้องกับตัวแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย (Anderson, 1994) และตัวแบบการกระจายอำนาจ (Birkland, 2019) อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรส่งเสริมและผลักดันให้มีนโยบายที่ออกมาปฏิบัติเป็นรูปธรรมโดยกำหนดเป็น “บริษัท พัฒนาเมือง” ที่เป็นการรวมกลุ่มกันของภาคเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญและมุมมองที่แตกต่างในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาททำงานเพื่อส่งเสริมทั้งในเชิงทรัพยากรและการพัฒนาเมืองร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐภายในพื้นที่ที่เกิดขึ้น

2. ควรส่งเสริมให้เกิดการระดมทุนรูปแบบใหม่เพื่อนำมาใช้ในการสร้างหรือพัฒนาเมือง เช่น การระดมทุนแบบคราวว์ ฟันดิ้ง (crowd funding) การระดมทุนร่วมกันระหว่างภาคเอกชน การระดมทุนร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การระดมทุนของภาคประชาสังคมในพื้นที่ อันจะส่งผลทำให้โครงการพัฒนาเมืองด้านต่าง ๆ ไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐมากเกินไป

3. ควรสนับสนุนให้บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายเมืองอัจฉริยะให้มากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้มีทิศทางการทำงานที่ชัดเจนและสามารถสนับสนุนการให้บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาบุคลากรด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยให้มีการบูรณาการการเรียนรู้ร่วมกันในเชิงระบบมากกว่าการเรียนรู้รายบุคคล พร้อมทั้งสร้างช่องทางการเรียนรู้ด้านเมืองอัจฉริยะให้กับบุคลากรที่อยู่ในความรับผิดชอบและมีการตรวจสอบติดตามผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ประวันเน. (2563). กระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมืองอัจฉริยะ: กรณีศึกษาเทศบาลนครขอนแก่น. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 13(3), 267-284.
- พงษ์เมธี ไชยศรีหา. (2563). รูปแบบการบริหารจัดการจังหวัดขอนแก่นตามแนวทาง Smart City. *Journal of Modern Learning Development*, 5(6), 48-60.
- พรสวรรค์ จันทร์สมวรกุล, ณัฐวัฒน์ สิริพรวุฒิ, สถิตย์ นิยมญาติ และกมลพร กัลยาณมิตร. (2566). แนวทางการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาเมืองอัจฉริยะของจังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*, 11(1), 134-149.
- ฤทัยชนก เมืองรัตน์. (2566). *เมืองอัจฉริยะ: การพัฒนาเมืองยุค 4.0*. ค้นจาก https://old.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=48566&filename=article
- วรเดช จันทรร. (2554). *ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). พิษณุพนการภาพพิค.
- วสันต์ เหลืองประภัสร์, นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และเกรียงชัย ปิงประวดี. (2557). *การศึกษาและรวบรวมตัวอย่างการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน (collaborative governance) ระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชน*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์.
- ศิริวัฒน์ เจนรังสรรค์ และวิมลสิริ แสงกรด. (2562). การพัฒนาเทศบาลเมืองให้เป็นเมืองอัจฉริยะในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น. *Journal of Buddhist Education and Research*, 5(2), 361-375.
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. (2564). *การส่งเสริมเมืองอัจฉริยะ*. ค้นจาก <https://www.depa.or.th/th/smart-city-plan/smart-city-office>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)*. ผู้แต่ง.
- อรชพร ฤทธิชัย และนันทินา โชติพิทยานนท์. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารงานเมืองอัจฉริยะ ด้านการเดินทางและการขนส่งอัจฉริยะ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. *วารสารรัฐศาสตร์รอบรู้และสหวิทยาการ*, 7(4), 284-304.
- อัจฉรียา ไชยนิล และจุฑาทิพ คล้ายทับทิม. (2566). ความคิดเห็นของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่มีต่อการพัฒนาเมืองอัจฉริยะกรุงเทพมหานคร. *วารสารชัยภูมิปริทรรศน์*, 6(3), 36-51.
- อำนาจ มณีวรรณวรวุฒิ. (2566). การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาล. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 10(1), 126-143.
- Anderson, J. E. (1994). *Public policymaking: An introduction* (2nd ed). Houghton Mifflin.

- Birkland, T. A. (2019). *An Introduction to the policy process: Theories, concepts, and models of public policy making* (5th ed.). Routledge.
- Hartley, K., & Aldag, A. (2024). Public trust and support for government technology: Survey insights about Singapore's smart city policies. *Cities*, 154, 105368.
- Jiang, H., Geertman, S., & Witte, P. (2023). The contextualization of smart city technologies: An international comparison. *Journal of Urban Management*, 12(1), 33-43.
- Salman, M. Y., & Hasar, H. (2023). Review on environmental aspects in smart city concept: Water, waste, air pollution and transportation smart applications using IoT techniques. *Sustainable Cities and Society*, 94, 104567.
- Van Meter, D. S., & Van Horn, C. E. (1975). The policy implementation process: A conceptual framework. *Administration & Society*, 6(4), 445-488.
- Van Twist, A., Ruijter, E., & Meijer, A. (2023). Smart cities & citizen discontent: A systematic review of the literature. *Government Information Quarterly*, 40(2), 101799.
- Wolniak, R. (2023). *Smart mobility in smart city – Copenhagen and Barcelona comparison*. Retrieved from <https://managementpapers.polsl.pl/wp-content/uploads/2023/06/172-Wolniak-2.pdf>

ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา กับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

ชนินทร์ แดงทองดี¹ ชนมณี ศิลาบุญกิจ²

วันที่รับบทความ: 8 ตุลาคม 2567

วันแก้ไขบทความ: 21 พฤษภาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 28 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (2) ศึกษาระดับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 และ (3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ตัวอย่าง ได้แก่ ครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 357 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.60-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า (1) ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (2) ความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (3) ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันเชิงบวกอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ความฉลาดทางอารมณ์; ความสุขในการทำงาน; ผู้บริหารสถานศึกษา

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ นักศึกษาปริญญาโท, ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: chinrapirapo@gmail.com

² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

The Relationship Between Emotional Intelligence of School Administrators and Teacher's Happiness at Work Under the Secondary Educational Service Area Officer Bangkok 1

Chanintorn Dangtongdee¹ Chonmanee Silanookit²

Received: October 8, 2024

Revised: May 21, 2025

Accepted: May 28, 2025

Abstract

This research article aims to examine (1) the level of emotional intelligence of school administrators under the Secondary Educational Service Area Officer Bangkok 1; investigate (2) the level of happiness at work of the teachers under study; and study (3) the relationship between emotional intelligence of school administrators and teacher's happiness at work under investigation. The quantitative research approach was employed. The samples used in the research were 357 teachers in schools under the Secondary Educational Service Area Officer Bangkok 1 in the academic year 2024. The research instrument was a 5-point rating scale questionnaire with the Item-Objective Congruence between 0.60-1.00 and reliability of the questionnaire in question stood at 0.94. The statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation and Pearson's product moment correlation coefficient. Findings are as follows: (1) The level of emotional intelligence of school administrators under the Secondary Educational Service Area Officer Bangkok 1 overall and for all aspects were expressed at a high level. (2) The level of happiness at work of the teachers under study overall and for all aspects were expressed at a high level. (3) The emotional intelligence of school administrators positively correlated at the high level with the happiness at work of the teachers under study, which was significant at the .01 level.

Keywords: Emotional Intelligence; Happiness at Work; School Administrator

Type of Article: Research Article

¹Master's Candidate, Faculty of Education, Ramkhamhaeng University
Huamark, Bangkok, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: chinrapirapo@gmail.com

²Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

บทนำ

การศึกษาถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเป็นกลไกในการขับเคลื่อนความก้าวหน้าของสังคม โดยการทำให้บุคคลมีความรู้และคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับการอยู่รอดและประสบความสำเร็จ เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ และสามารถสร้างประโยชน์ให้กับตนเอง ครอบครัว ประเทศชาติ และสังคมโลก ด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการเพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรในการดำเนินงาน ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงานบุคคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการยอมรับและการปฏิบัติตามคำสั่งด้วยความเต็มใจ และนอกเหนือจากสติปัญญาและความเชี่ยวชาญในหน้าที่แล้ว ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence--EI) ยังเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และสามารถบริหารจัดการตนเองและความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความฉลาดทางอารมณ์ช่วยส่งเสริมความเป็นผู้นำ ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษารู้จักการใช้คนและสามารถครองใจคนได้ ซึ่งจะส่งผลให้งานบรรลุเป้าหมาย รวมทั้งส่งผลให้บุคลากรมีความสุขและมีความรักในงานและองค์กร (สุวิมล จุลวานิช และนพมณี ฤทธิกุลสิทธิชัย, 2566)

ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence--EI) หรืออีคิว (Emotional Quotient--EQ) คือ ความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ และจัดการอารมณ์อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งกำลังได้รับความสนใจอย่างมากในวงวิชาการและวิชาชีพต่าง ๆ ในปัจจุบัน ทักษะนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในหลากหลายสาขาว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขและความสำเร็จในทุกมิติของชีวิต การศึกษาวิจัยในปัจจุบันชี้ให้เห็นว่า EQ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดคุณภาพชีวิตของบุคคล โดยส่งผลกระทบต่อความสามารถในการจัดการความเครียด การสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตลอดจนประสิทธิภาพในการทำงานและการตัดสินใจ ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญของความสำเร็จและความพึงพอใจในชีวิต

ในยุคปัจจุบันพบว่าแนวคิดการบริหารได้เปลี่ยนจากการเน้นทักษะทางเทคนิค (hard skills) มาสู่การให้ความสำคัญกับทักษะทางอารมณ์และสังคม (soft skills) มากขึ้น มีการยอมรับว่า ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าความฉลาดทางปัญญา หรือไอคิว (Intelligence Quotient--IQ) ในการบริหารองค์กร โดยภาวะผู้นำแบบใหม่จะเน้นการเข้าใจและจัดการอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น มีความเข้าอกเข้าใจ (empathy) และการรับฟังอย่างตั้งใจ (active listening) ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี และส่งเสริมให้ครูสามารถทุ่มเทพัฒนาการสอนได้อย่างเต็มศักยภาพ และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารและครูอันจะนำไปสู่การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน (Salovey & Mayer, 1990)

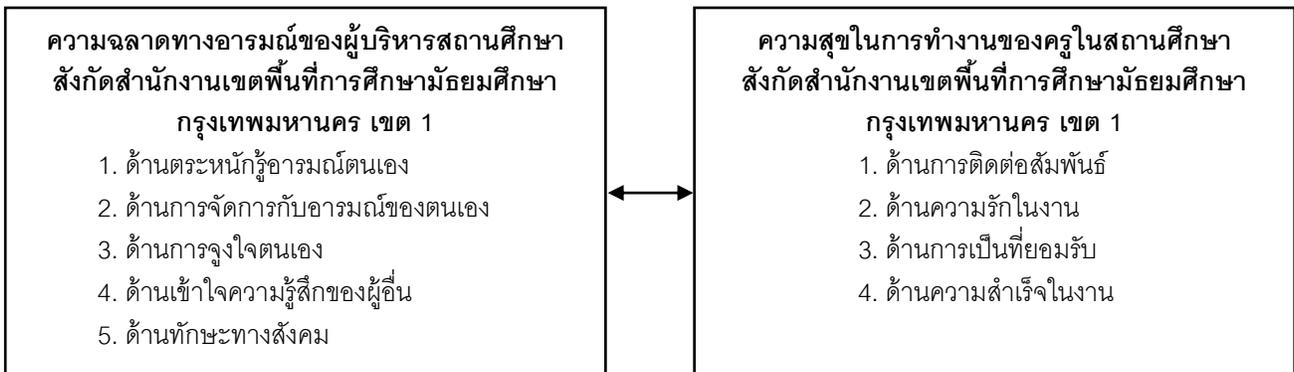
จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้น สภาพปัญหาในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับความสุขในการทำงานของครูและความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 พบว่า ครูจำนวนไม่น้อยประสบปัญหาความเครียด ขาดแรงจูงใจในการทำงาน และมีความสุขในการทำงานลดลง อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ เช่น ภาระงานที่หนัก ความกดดันจากผู้บังคับบัญชา และการขาดทักษะในการบริหารจัดการอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์ในการบริหารงานของผู้บริหารที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการทำงานและความพึงพอใจของครูในการมีความสุขในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและผลลัพธ์ขององค์กร การวางแผนกำหนดนโยบายเกี่ยวกับความสุขในการทำงานของครูและความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 และสถานศึกษาในสังกัดอื่น ๆ เพื่อเพิ่มความสุขในการทำงานของครูและยกระดับผู้บริหารสถานศึกษาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป โดยสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับความสุขในการทำงานในสถานศึกษาได้ใช้พัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1
2. เพื่อศึกษาระดับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ จากงานวิจัยของ กองแก้ว เมธา (2563), ปฐมวิทย์ วิจิรวาท (2565), อนุพล สนมศรี (2565), กรกนก วงศ์กัลยา (2566) สรุปได้ ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ดังนี้ (1) ด้านตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง (2) ด้านการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง (3) ด้านการจูงใจตนเอง (4) ด้านเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (5) ด้านทักษะทางสังคม และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับความสุขในการทำงานของครู จากงานวิจัยของ อิศรียา กลิ่นสุนทร (2564), ณัฐชนนท์ คงอยู่ (2565), ณดิทร ศรีรักษา (2565), พิชญญา บุตรธำจรรย์ (2565), พรพรมพรรณ บุญโคกล่าม (2567) สรุปได้ความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ดังนี้ (1) ด้านการติดต่อสัมพันธ์ (2) ด้านความรักในงาน (3) ด้านการเป็นที่ยอมรับ (4) ด้านความสำเร็จในงาน ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถตั้งสมมุติฐานได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 มีความสัมพันธ์กัน และผู้วิจัยกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาและความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย

2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และตรวจสอบความสอดคล้องเชิงเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence--IOC) ได้ค่าความสอดคล้อง 0.60-1.00 วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามเป็นรายด้านและทั้งฉบับ โดยการใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) (Cronbach, 1951) พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94

3. เก็บรวบรวมข้อมูลจากครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 67 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 4,831 คน กำหนดขนาดตัวอย่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากการเปิดตารางของ Cohen, Manion, and Morrison (2018, p. 206) ได้ขนาดตัวอย่าง จำนวน 357 คน เมื่อได้ขนาดตัวอย่างแล้วจึงนำมาหาตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน (multi-stage random sampling)

4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปตามลักษณะของข้อมูล ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ วุฒิการศึกษา วิทยฐานะ และประสบการณ์การทำงาน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list) โดยการแจกแจงความถี่ (frequency) และหาร้อยละ (percentage) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบคำอธิบาย

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยหาค่าเฉลี่ย (mean-- \bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation--SD) ตามหลักเกณฑ์พิจารณาการแปลค่าเฉลี่ย ดังนี้ (Likert, 1932; Lindner & Lindner, 2024, p. 152)

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.3 วิเคราะห์ข้อมูลระดับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยหาค่าเฉลี่ย (mean-- \bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation--SD) ตามหลักเกณฑ์พิจารณาการแปลค่าเฉลี่ย ดังนี้ (Likert, 1932; Lindner & Lindner, 2024, p. 152)

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง ความสุขในการทำงานของครูอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง ความสุขในการทำงานของครูอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง ความสุขในการทำงานของครูอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง ความสุขในการทำงานของครูอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง ความสุขในการทำงานของครูอยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.4 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's product-moment correlation coefficient) ดังนี้ (Pearson, 1909, pp. 23-25; Frost, 2019, pp. 97-103)

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ = +1 หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างสมบูรณ์

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ = 0.8 หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงบวกที่ค่อนข้างสูง

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ = 0.6 หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงบวกปานกลาง

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ = 0 หมายถึง ไม่มีความสัมพันธ์

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ = -1 หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงลบอย่างสมบูรณ์

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ = -0.8 หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงลบที่ค่อนข้างสูง

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ = -0.6 หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงลบปานกลาง

4.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถิติพื้นฐาน ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage)

ค่าเฉลี่ย (mean-- \bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation--SD) และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 คือ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่า +1 ถึง -1

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (ดูตาราง 1)

ตาราง 1

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน

(n = 357)

ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	SD	แปลผล
1. ด้านตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง (X_1)	4.49	0.30	มาก
2. ด้านการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง (X_2)	4.45	0.39	มาก
3. ด้านการจูงใจตนเอง (X_3)	4.47	0.30	มาก
4. ด้านเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (X_4)	4.48	0.32	มาก
5. ด้านทักษะทางสังคม	4.49	0.30	มาก
รวม (X_{total})	4.47	0.27	มาก

จากตาราง 1 พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, $SD = 0.27$) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ ด้านตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง ($\bar{X} = 4.49$, $SD = 0.30$) ด้านทักษะทางสังคม ($\bar{X} = 4.49$, $SD = 0.30$) ด้านเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ($\bar{X} = 4.48$, $SD = 0.32$) ด้านการจูงใจตนเอง ($\bar{X} = 4.47$, $SD = 0.30$) และด้านการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง ($\bar{X} = 4.45$, $SD = 0.39$) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (ดูตาราง 2)

ตาราง 2

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน

(n = 357)

ความสุขในการทำงานของครู	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	SD	แปลผล
1. ด้านการติดต่อสัมพันธ์ (Y ₁)	4.49	0.39	มาก
2. ด้านความรักในงาน (Y ₂)	4.50	0.35	มาก
3. ด้านการเป็นที่ยอมรับ (Y ₃)	4.47	0.33	มาก
4. ด้านความสำเร็จในงาน (Y ₄)	4.47	0.33	มาก
รวม (Y _{total})	4.48	0.31	มาก

จากตาราง 2 พบว่า ความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.48, SD = 0.31$) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ ด้านความรักในงาน ($\bar{X} = 4.50, SD = 0.35$) ด้านการติดต่อสัมพันธ์ ($\bar{X} = 4.49, SD = 0.39$) ด้านการเป็นที่ยอมรับ ($\bar{X} = 4.47, SD = 0.33$) และด้านความสำเร็จในงาน ($\bar{X} = 4.47, SD = 0.33$)

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (ดูตาราง 3)

ตาราง 3

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน

ความฉลาดทางอารมณ์ ของผู้บริหารสถานศึกษา	ความสุขในการทำงานของครู				
	Y ₁	Y ₂	Y ₃	Y ₄	Y _{total}
X ₁	.554**	.658**	.586**	.596**	.667**
X ₂	.595**	.710**	.635**	.613**	.712**
X ₃	.608**	.712**	.617**	.618**	.713**
X ₄	.655**	.690**	.642**	.626**	.730**
X ₅	.648**	.668**	.609**	.599**	.706**
X _{total}	.731**	.823**	.740**	.730**	.844**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 3 พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา (X_{total}) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขในการทำงานของครู (Y_{total}) ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($r_{xy} = .844$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากความฉลาดทางอารมณ์เป็นทักษะที่ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถรับรู้ วิเคราะห์ และบริหารจัดการอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของการบริหารสถานศึกษาผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างยืดหยุ่น ควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ให้เหมาะสมกับกาลเทศะ และสร้างแรงจูงใจให้กับตนเองและทีมงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่ผู้บริหารสถานศึกษามีความฉลาดทางอารมณ์ในระดับสูง ย่อมส่งผลดีต่อประสิทธิภาพในการบริหารงาน การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสถานศึกษา อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้เกิดความสุข ความสำเร็จ และบรรยากาศการทำงานที่ดีในสถานศึกษาสอดคล้องกับ ปฐมวิทย์ วิจิรวาท (2565) ที่กล่าวถึงความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ว่า สมรรถนะในการตระหนักรู้ถึงความรู้สึกนึกคิด รวมทั้งอารมณ์ของตนเองและของบุคคลอื่น สมรรถนะในการบริหารจัดการ ควบคุมการแสดงออกของอารมณ์ของตนเองให้เหมาะสมกับกาลเทศะ การจูงใจตัวเองได้ คนที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะสามารถเข้าใจผู้อื่นและจัดการกับความสัมพันธ์ได้ดี ใช้ชีวิตที่มีความสุข มีคุณภาพในด้านการทำงานและในด้านการใช้ชีวิต มีความรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและต่อผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ปกติราบรื่น ก่อให้เกิดความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน อีกทั้งยังมีโอกาสก้าวหน้ามากขึ้น ส่งผลให้บรรลุเป้าหมายในชีวิตได้ สอดคล้องกับ อนุพล สนมศรี (2565) ที่กล่าวถึงความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ว่า ความสามารถควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา สามารถแก้ปัญหาและแสดงออกได้อย่างเหมาะสม และมีความยืดหยุ่น มีมนุษยสัมพันธ์ เห็นคุณค่า มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความภูมิใจและพึงพอใจในชีวิต มองโลกในแง่ดี สามารถดำเนินชีวิตอย่างสร้างสรรค์ และประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับ กองแก้ว เมธา (2563) ที่พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ ปฐมวิทย์ วิจิรวาท (2565) ที่พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระถมศึกษาพะเยา เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา ได้รับการยอมรับและความไว้วางใจ รู้สึกมีคุณค่าและภาคภูมิใจในงาน สามารถบรรลุเป้าหมายในการทำงาน มีโอกาสก้าวหน้า ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม และมีสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี ปัจจัยเหล่านี้ส่งเสริมให้บุคลากรมีความกระตือรือร้น มุ่งมั่น และทุ่มเทในการทำงาน พร้อมเผชิญและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ การบรรลุเป้าหมายขององค์กร และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคลากร การส่งเสริมปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับ ณัฐชนนท์ คงอยู่ (2565) ที่ได้กล่าวถึงความสุขในการทำงานของครูไว้ว่า ความรู้สึกนึกคิดในเชิงบวกของบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับบรรยากาศในการทำงาน เนื่องจากรู้สึกว่าการที่พึงพอใจในงานที่ทำได้รู้สึกว่ามีคุณค่าอันเป็นที่ยอมรับ รวมทั้งได้รับความร่วมมือระหว่างเพื่อนร่วมงาน ส่งผลให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงานและพร้อมที่จะสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ ให้แก่ตนเองและองค์กร ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ประกอบด้วย การเป็นผู้ที่ในงานของตนเอง การเป็นผู้มีคุณธรรมและความกตัญญู การเป็นผู้ใช้เงินเป็น การเป็นผู้ที่รักและดูแลครอบครัวตนเองได้ และการเป็นผู้ที่รักและดูแลองค์กร/สังคมของตนเองได้ สอดคล้องกับ ณัฏฐิร ศิริรักษา (2565) ที่กล่าวถึงความสุขในการทำงานของครูไว้ว่า ความรู้สึกหรืออารมณ์ทางบวกที่เกิดขึ้นในขณะที่ทำงาน มีความพึงพอใจในสิ่งรอบตัว ทำงานด้วยความเต็มใจ ด้วยจิตใจที่ว่างจากการรบกวนของความเป็นห่วงและความกังวล ทำให้สามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการทำงานได้ภายใต้

สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ส่งผลให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างไม่มีปัญหาและเกิดสภาพชีวิตที่มีความสุข สอดคล้องกับ พิชญา บุตรธำมรงค์ (2565) ที่พบว่า ความสุขในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ พรพพรหมพรรณ บุญโคกกลม (2567) ที่พบว่า ความสุขในการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตรีวด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 มีความสัมพันธ์กันเชิงบวก โดยภาพรวม อยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เนื่องจากผู้บริหารมีความฉลาดทางอารมณ์สูงสามารถสร้างบรรยากาศ การทำงานที่เอื้อต่อความสุขของครู โดยแสดงออกผ่านการเข้าใจและตอบสนองต่ออารมณ์ของผู้อื่น การสร้างความสัมพันธ์ที่ ดีและการบริหารจัดการอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม โดยความสุขในการทำงานของครูสะท้อนผ่านความรักและ ศรัทธาในวิชาชีพ ทั้งนี้ การได้รับการยอมรับ ความไว้วางใจ และความสำเร็จในการปฏิบัติงาน จะสามารถสร้างแรงจูงใจ ส่งเสริมการยอมรับและสนับสนุนความสำเร็จในการทำงานของครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสัมพันธ์นี้ชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญของการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อความสุขในการทำงาน ของครู และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา สอดคล้องกับ กรกนก วงศ์กัลยา (2566) ที่พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ ของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สมุทรสงคราม โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับ อิศริยา กลิ่นสุนทร (2564) ที่พบว่า ลักษณะของความสุขในการทำงานของครูกับองค์กรแห่งความสุขสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 มีความคล้ายคลึงกันในบางประการ เนื่องจากทั้งสองประเภทต่างมุ่งเน้นที่การสร้าง สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความสุขและความพึงพอใจในการทำงาน เพื่อการมีความสุขในการทำงานระยะยาวซึ่งส่งผลต่อ ความสำเร็จในการทำงาน

ข้อเสนอแนะ

1. ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ควรได้รับการพัฒนาส่งเสริมอย่างจริงจังเพื่อสร้างบรรยากาศ โดยการจัดอบรมพัฒนาผู้บริหารในด้านนี้อย่างต่อเนื่องจะส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษามีความฉลาดทางอารมณ์ในระดับสูง และส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำมากยิ่งขึ้นเพราะจะส่งผลให้เกิดความสุขในการทำงานของครูและบุคลากร ทางการศึกษา

2. ความสุขในการทำงานของครู ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูได้รับความสำเร็จในงานมากขึ้น โดยการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและท้าทาย สร้างระบบการให้คำปรึกษาและพี่เลี้ยง สนับสนุนการทำงานเป็นทีม ตลอดจน จัดให้มีการยกย่อง ชมเชย และให้รางวัล เมื่อบรรลุผลสำเร็จ ซึ่งจะช่วยเพิ่มแรงจูงใจ ความภาคภูมิใจ และความพึงพอใจใน การทำงานของครู ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการสอน คุณภาพการศึกษาโดยรวมและมีความสุขในการทำงานของครู ในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กรกนก วงศ์กัลยา. (2566). ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหาร การศึกษา), มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- กองแก้ว เมทา. (2563). *ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์และความฉลาดทางจิตวิญญาณกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของครู* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดพิจิตร. การค้นคว้าอิสระการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ณัฐชนนท์ คงอยู่. (2565). *การใช้อำนาจของผู้บริหารกับความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณดิธร ศรีรักษา. (2565). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู* โรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตชลบุรี 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง. งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปฐมวิทย์ วิจิรวาท. (2565). *ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระถมศึกษาพะเยา เขต 1. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองการศึกษามหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยพะเยา.
- พรพรหมพรรณ บุญโคกล่าม. (2567). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสตรีที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พิชญา บุตรธำจารย์. (2565). *การเสริมสร้างความสุขในการปฏิบัติงานของครูฐานวิถีชีวิตใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษา* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระถมศึกษาจันทบุรี เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- สุวิมล จุลวานิช และนพมณี ฤทธิกุลสิทธิชัย. (2556). *การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, คณะศิลปศาสตร์.
- อนุพล สนมศรี. (2565). *ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียน* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระถมศึกษานครพนม เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารและพัฒนาการศึกษา), มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- อิสริยา กลิ่นสุนทร. (2564). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อการสร้างองค์การแห่งความสุข* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระถมศึกษาระยอง เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed.). Routledge.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.
- Frost, J. (2019). *Introduction to statistics: An intuitive guide for analyzing data and unlocking discoveries*. Statistics by Jim Publishing.
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 5-55.
- Lindner, J. R., & Lindner, N. J. (2024). Interpreting Likert-type scales, summated scales, unidimensional scales, and attitudinal scales: I neither agree nor disagree, Likert or not. *Advancements in Agricultural Development*, 5(2), 152-163.
- Pearson, K. (1909). Determination of the coefficient of correlation. *Science*, 30(757), 23-25.
- Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185-211.

องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ

ลัดดาวัลย์ ไชยแก้ว¹ ชนมณี ศิลาณุกิจ²

วันที่รับบทความ: 8 ตุลาคม 2567

วันแก้ไขบทความ: 21 พฤษภาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 28 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับขององค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ และเปรียบเทียบขององค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษา การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2566 จำนวน 333 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.60-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีการของเซฟเฟ ผลการวิจัย พบว่า (1) ระดับขององค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (2) ครูที่มีวุฒิมัธยมศึกษาและประสบการณ์ในการทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน (3) ครูที่อยู่ในขนาดสถานศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: องค์กรแห่งความสุข, ทัศนะของครู, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ นักศึกษาปริญญาโท, ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: laddawan.chaikaw1991@gmail.com

² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

The Teacher's Opinion on Happy Workplace in Schools Under the Secondary Educational Service Area Office Samutprakan

Laddawan Chaikaew¹ Chonmanee Silanookit²

Received: October 8, 2024

Revised: May 21, 2025

Accepted: May 28, 2025

Abstract

This research article aims to study the teacher's opinions level on happy workplace in schools under the Secondary Educational Service Area Office Samutprakan; and compares the opinions of these teachers as classified by the demographical characteristics of educational qualifications, work experience, and school size. The quantitative research approach was employed. The samples used in the research were 333 teachers in schools under the Secondary Educational Service Area Office Samutprakan in the academic year 2023. The research instrument was a 5-point rating scale questionnaire with the Item-Objective Congruence between 0.60-1.00 and reliability of the questionnaire in question stood at 0.95. The statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, *t*-test, One-Way ANOVA and Scheffé's multiple comparison method. Findings are as follows: (1) The teacher's opinions level on happy workplace in schools under the Secondary Educational Service Area Office Samutprakan overall and for all aspects were expressed at a high level. (2) Teachers who differed in educational qualifications and work experience did not exhibited concomitant differences in their opinions of happy workplace overall. (3) Teachers who taught at schools of different sizes did not exhibited concomitant differences in their opinions of happy workplace overall and for all aspects at the statistically significant level of .05.

Keywords: Happy Workplace; Teacher's Opinion; The Secondary Educational Service Area Office Samutprakan

Type of Article: Research Article

¹Master's Candidate, Faculty of Education, Ramkhamhaeng University
Huamark, Bangkok, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: laddawan.chaikaew1991@gmail.com

²Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนามนุษย์เพื่อไปสู่การพัฒนาประเทศชาติ รัฐบาลจึงได้มีการกำหนด ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้คนไทยมีความ พร้อมทุก ๆ ด้าน ในการพัฒนาพัฒนาตนเอง โดยมุ่งพัฒนาให้คนไทยมีทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมกับโลกยุคใหม่ ทั้ง ทักษะในด้านความรู้ ทักษะทางด้านพฤติกรรม และคุณลักษณะตามมาตรฐานที่ดีของสังคม และเร่งรัดการเตรียมความพร้อม กำลังคนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน มุ่งเน้นส่งเสริมให้โอกาสทางการศึกษา และพัฒนา ทักษะอาชีพที่มีคุณภาพให้แก่เด็กและเยาวชน ดังนั้น ระบบการศึกษาของประเทศจะสำเร็จได้จะต้องอาศัยครู ซึ่งเป็น ทรัพยากรทางการศึกษาและมีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาโรงเรียน และการพัฒนาครู ด้วยการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ เสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานจากผู้บริหาร การศึกษา จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างมากในการเตรียมความพร้อมในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาครูให้เข้ากับโลกยุค ใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2561; สำนักงานสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ทั้งนี้ ในการทำงานในโรงเรียนหรือสถาบันทางการศึกษาที่มุ่งเน้นผลงานเพียงอย่างเดียว อาจจะทำให้ครูซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษาเกิดความเหนื่อยล้า เบื่อหน่าย และเกิดความเครียดจากแรงกดดันภายในองค์กร ทั้งจากหัวหน้าและเพื่อนร่วมงาน ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่ออารมณ์และความสุขกับการทำงานของครู จนกระทั่งเกิดความไม่ รักและผูกพันต่อองค์กร (ชาญวิทย์ วสันต์ธนารัตน์ และธีรธรรม วุฒิวัตรชัยแก้ว, 2561) จนเป็นสาเหตุที่ทำให้การทำงานของ ครูขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

จากความสำคัญของครูซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษา หรือ “คนทำงานในองค์กร” ที่ถือเป็นบุคคลสำคัญและเป็น กำลังหลักของทั้งครอบครัว องค์กร ชุมชน และสังคม การสร้างความสุขในที่ทำงานอย่างยั่งยืนให้สอดคล้องกับแนวคิดองค์กร แห่งความสุข (happy workplace) ด้วยการลดความตึงเครียดจากการทำงาน สภาพแวดล้อม รวมทั้งลดความขัดแย้งภายใน องค์กร สร้างทัศนคติบวกต่อมุมมองในการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การรับผิดชอบต่อสังคม เป็นสมาชิกที่ดีต่อ ครอบครัว องค์กร และสังคม นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารองค์กรอย่างยิ่ง เนื่องจากความสุขที่เกิดขึ้นจากการทำงาน เปรียบเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงให้พฤติกรรมคนปรับเปลี่ยนและพัฒนาในแนวโน้มที่ดีขึ้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ, แผนงานสุขภาพขององค์กรภาคเอกชน, 2552)

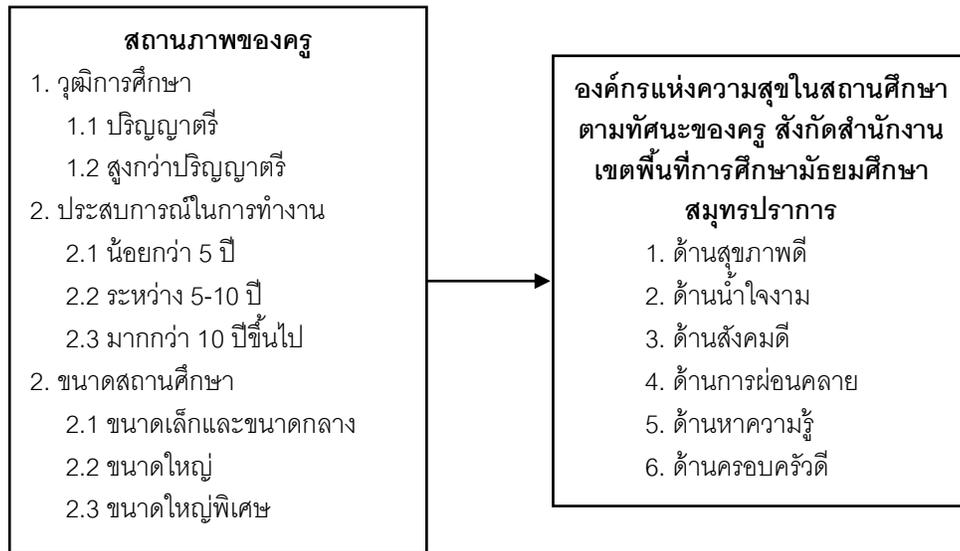
ดังนั้น เพื่อให้ครูซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติได้เกิดความสุขในการทำงาน เกิด ความรัก และความผูกพันต่อองค์กร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาองค์กรแห่งความสุข ในโรงเรียน และเป็นข้อมูลการวางแผนปรับปรุง ส่งเสริมองค์กรให้มีความสุขในสังกัดอื่น ๆ รวมทั้งเพื่อพัฒนาผู้บริหาร สถานศึกษาและนำมาใช้ในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเป้าหมายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับขององค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ
2. เพื่อเปรียบเทียบขององค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษา

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่ององค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา จากการศึกษางานของ สุริยา จันโสด และสุนทรีวรรณไพเราะ (2561), จันทรจิรา พรหมเมตตา, วันทนา อมตาริยกุล และนวัตกร หอมสิน (2562), วัลลภ บุตรเกตุ (2562), ภัทรพล สายแวว และต้องลักษณ์ บุญธรรม (2565), วรรณวิภา วัฒนพัทลุง (2565), ศุภกิจ วิเศษนคร, พร้อมพิไล บัวสุวรรณ และอัจฉรา นิยมมาภา (2566), กนกวรรณ พันนาดี (2567), พัชรนิรวรรณ ศิริภูมิ และชนมณี ศิลานุกิจ (2567), พิมพ์พิชชา ฤทธิมนตรี (2567), ภรณ์ทิพย์ ทองวิเศษ และสุภาวดี ลาภเจริญ (2567) สรุปได้องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ 6 ด้าน ดังนี้ (1) ด้านสุขภาพดี (2) ด้านน้ำใจงาม (3) ด้านสังคมดี (4) ด้านการผ่อนคลาย (5) ด้านหาความรู้ (6) ด้านครอบครัวดี ทั้งนี้ จากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถตั้งสมมุติฐานได้ว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษา ที่แตกต่างกัน มีทัศนะต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการแตกต่างกัน และผู้วิจัยกำหนดเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย ดังแสดงในภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่ององค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือสำหรับกาวิจัย
2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และตรวจสอบความสอดคล้องเชิงเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence--IOC) ได้ค่าความสอดคล้อง 0.60-1.00 วิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามเป็นรายด้านและทั้งฉบับ โดยการใช้วิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) (Cronbach, 1951) พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95

3. เก็บรวบรวมข้อมูลจากครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2566 จำนวน 25 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 2,541 คน กำหนดขนาดตัวอย่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากการเปิดตารางของ Cohen, Manion, and Morrison (2018, p. 206) ได้ขนาดตัวอย่าง จำนวน 333 คน เมื่อได้ขนาดตัวอย่างแล้วจึงนำมาหาตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน (multi-stage random sampling)

4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปตามลักษณะของข้อมูล ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของครูผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ วุฒิกการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list) โดยการแจกแจงความถี่ (frequency) และหาค่าร้อยละ (percentage) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบคำอธิบาย

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลระดับองค์การแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยหาค่าเฉลี่ย (mean-- \bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation--SD) ตามหลักเกณฑ์พิจารณาการแปลค่าเฉลี่ย ดังนี้ (Likert, 1932; Lindner & Lindner, 2024, p. 152)

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง องค์การแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครูอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง องค์การแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครูอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง องค์การแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครูอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง องค์การแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครูอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง องค์การแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครูอยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์การแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ เมื่อจำแนกตามวุฒิกการศึกษา โดยการทดสอบค่าที (t-test) แบบตัวอย่างที่เป็นอิสระจากกัน (independent samples)

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์การแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานและขนาดสถานศึกษา ด้วยการทดสอบ F-test โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA)

4.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย สถิติพื้นฐาน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean-- \bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation--SD) และสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมุติฐานเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างด้วยการทดสอบ t-test แบบตัวอย่างที่เป็นอิสระจากกัน (independent samples) และทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยทางสถิติที่ .05 จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé's multiple comparison method)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่ององค์การแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์องค์การแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ (ดูตาราง 1)

ตาราง 1

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้าน

(n = 333)

องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา	ระดับความความคิดเห็นของครู		
	\bar{X}	SD	แปลผล
1. ด้านสุขภาพดี	4.36	0.36	มาก
2. ด้านน้ำใจงาม	4.38	0.34	มาก
3. ด้านสังคมดี	4.36	0.39	มาก
4. ด้านการผ่อนคลาย	4.38	0.44	มาก
5. ด้านหาความรู้	4.37	0.41	มาก
6. ด้านครอบครัวดี	4.40	0.41	มาก
รวม	4.37	0.31	มาก

จากตาราง 1 พบว่า องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.37, SD = 0.31$) โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านครอบครัวดี ($\bar{X} = 4.40, SD = 0.41$) ด้านน้ำใจงาม ($\bar{X} = 4.38, SD = 0.34$) ด้านการผ่อนคลาย ($\bar{X} = 4.38, SD = 0.44$) ด้านหาความรู้ ($\bar{X} = 4.37, SD = 0.41$) ด้านสุขภาพดี ($\bar{X} = 4.36, SD = 0.39$) ด้านสังคมดี ($\bar{X} = 4.36, SD = 0.39$)

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ

2.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนนะของครู จำแนกตามวุฒิการศึกษา วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (ดูตาราง 2)

ตาราง 2

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนนะของครู จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

(n = 333)

องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา	วุฒิการศึกษา				t	Sig.
	ปริญญาตรี (n = 249)		สูงกว่าปริญญาตรี (n = 84)			
	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD		
1. ด้านสุขภาพดี	4.33	0.35	4.46	0.38	-2.940*	0.004
2. ด้านน้ำใจงาม	4.37	0.32	4.42	0.39	-1.098	0.273
3. ด้านสังคมดี	4.36	0.36	4.35	0.46	0.199	0.842
4. ด้านการผ่อนคลาย	4.37	0.39	4.39	0.55	-0.275	0.784
5. ด้านหาความรู้	4.35	0.39	4.42	0.47	-1.391	0.165
6. ด้านครอบครัวดี	4.40	0.35	4.39	0.55	0.138	0.890
รวม	4.36	0.27	4.41	0.39	-1.083	0.279

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 2 พบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสุขภาพดีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านน้ำใจงาม ด้านสังคมดี ด้านการผ่อนคลาย ด้านหาความรู้ และด้านครอบครัวดี ไม่แตกต่างกัน

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษา โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (ดูตาราง 3 และตาราง 4)

ตาราง 3

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน

องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา	ประสบการณ์ในการทำงาน						F	Sig.
	น้อยกว่า 5 ปี		ระหว่าง 5-10 ปี		มากกว่า 10 ปีขึ้นไป			
	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD		
1. ด้านสุขภาพดี	4.30	0.38	4.44	0.33	4.37	0.38	5.918*	0.003
2. ด้านน้ำใจงาม	4.37	0.32	4.41	0.35	4.34	0.42	0.591	0.554
3. ด้านสังคมดี	4.32	0.39	4.40	0.38	4.41	0.45	1.622	0.199
4. ด้านการผ่อนคลาย	4.35	0.40	4.39	0.49	4.51	0.26	1.217	0.298
5. ด้านหาความรู้	4.30	0.42	4.45	0.40	4.38	0.43	4.783*	0.009
6. ด้านครอบครัวดี	4.37	0.37	4.44	0.46	4.38	0.40	1.079	0.341
รวม	4.34	0.28	4.42	0.32	4.40	0.35	3.007	0.051

(n = 333)

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 3 พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสุขภาพดี และด้านหาความรู้ แตกต่างกันอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านน้ำใจงาม ด้านสังคมดี ด้านการผ่อนคลาย และด้านครอบครัวดี ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 4

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครู จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา	ขนาดสถานศึกษา						F	Sig.
	ขนาดเล็กและขนาดกลาง (n = 20)		ขนาดใหญ่ (n = 97)		ขนาดใหญ่พิเศษ (n = 216)			
	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD		
1. ด้านสุขภาพดี	4.18	0.43	4.44	0.26	4.34	0.39	4.928*	0.008
2. ด้านน้ำใจงาม	4.24	0.55	4.44	0.24	4.37	0.35	3.114*	0.046
3. ด้านสังคมดี	4.20	0.58	4.43	0.26	4.34	0.41	3.521*	0.031
4. ด้านการผ่อนคลาย	4.13	0.86	4.29	0.42	4.44	0.37	7.815*	0.000
5. ด้านหาความรู้	4.06	0.57	4.42	0.34	4.37	0.42	6.448*	0.002
6. ด้านครอบครัวดี	4.15	0.89	4.44	0.26	4.44	0.39	4.291*	0.014
รวม	4.99	0.63	5.29	0.26	5.26	0.37	5.741*	0.004

(n = 333)

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4 พบว่า ครูที่อยู่ในขนาดสถานศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่ององค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลจากการศึกษาความคิดเห็นขององค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนระของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีความสุขทั้งกายและจิตใจ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะในการทำงานขององค์กร สอดคล้องกับ จันทริจรีรา พรหมเมตตา และคนอื่น ๆ (2562) ที่พบว่า องค์กรแห่งความสุขของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ วัลลภ บุตรเกตุ (2562) ที่พบว่า ความสุขในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 สอดคล้อง โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ วรณนวัฏ ฐ พัทลุง (2565) ที่พบว่า การเป็นองค์กรแห่งความสุขตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ภัทรพล สายแว และต้องลักษณะ บุญธรรม (2565) ที่พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมความเป็นองค์กรแห่งความสุขของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ พัชรนิรารณ ศิริภูมิ และชนมณี ศิลานุกิจ (2567) ที่พบว่า องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพตะวันออก โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ กนกวรรณ พันนาดี (2567) ที่พบว่า องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ
 ภารกิจพิเศษ และสุภาวดี ลากเจริญ (2567) ที่พบว่า ความเป็นองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามความคิดเห็น
 ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

2. ผลจากการเปรียบเทียบขององค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนคติของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
 มัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยจำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษา พบว่า

2.1 ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนคติของครู สังกัด
 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ พัชรนิรอรณ ศิริภูมิ และ
 ชนมณี ศิลาณุกิจ (2567) ที่พบว่า ครูโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพตะวันออก ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความ
 คิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ พิมพิพิชชา ฤทธิมนตรี (2567)
 ที่พบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
 การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับ ภารณีพิทย์ ทองวิเศษ และสุภาวดี
 ลากเจริญ (2567) ที่พบว่า ครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ที่มี
 วุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษาครั้งนี้เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสุขภาพดีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
 ระดับ .05 เนื่องจากครูที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีมีจำนวนมากกว่าและครูที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงกว่า
 ปริญญาตรีขึ้นไปนั้นมีจำนวนน้อยกว่าผู้บริหารสถานศึกษาใช้หลักการบริหารทรัพยากรบุคคล เพื่อการพัฒนาองค์กรแห่ง
 สุขภาพในสถานศึกษา มีการประชุม การปฐมนิเทศบุคลากร การสร้างความสัมพันธ์และวัฒนธรรมขององค์กรแห่งความสุข
 มีกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ การให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ช่วยเหลือ แนะนำ การเป็นที่ปรึกษาให้แก่บุคลากรในด้านการทำงาน
 ต่าง ๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันในองค์กรอย่างมีความสุข สอดคล้องกับ พิมพิพิชชา ฤทธิมนตรี (2567) ที่พบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษา
 ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขด้านการมีสุขภาพดีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ
 สอดคล้องกับ วรณวัฏ ฐ พัทลุง (2565) ที่พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเป็นองค์กรแห่งความสุข
 ด้านสุขภาพดีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนคติของครู
 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ พัชรนิรอรณ
 ศิริภูมิ และชนมณี ศิลาณุกิจ (2567) ที่พบว่า ครูโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพตะวันออก ที่มีประสบการณ์ใน
 การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับ
 พิมพิพิชชา ฤทธิมนตรี (2567) ที่พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขของ
 สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษาครั้งนี้เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสุขภาพดีและด้านหาความรู้แตกต่างกันอย่างมี
 นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่คำนึงถึงการสร้างความผูกพันขององค์กรแห่ง
 สุขภาพในสถานศึกษา ความมั่นคงในการทำงาน รวมถึงการเสริมแรง การให้กำลังใจแก่บุคลากรที่มีความสามารถ ทำให้ครู
 ที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า 5 ปี และครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 5-10 ปี มีความคิดเห็นที่แตกต่าง
 กันต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา สอดคล้องกับ วรณวัฏ ฐ พัทลุง (2565) ที่พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน
 มีความคิดเห็นต่อการเป็นองค์กรแห่งความสุข ด้านสุขภาพดีและด้านการหาความรู้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
 ที่ระดับ .05

2.3 ครูที่อยู่ในขนาดสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตาม
 ทัศนคติของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากปัจจุบันขนาดสถานศึกษามีผลต่อการปฏิบัติงานของครู และบริบทของสถานศึกษา สิ่งนี้อำนวยความสะดวกมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนและช่วยสร้างบรรยากาศในการทำงานเพื่อให้บุคลากรในองค์กร ได้มีการรู้จักที่อบอุ่น และไม่เพิ่มแรงกดดันในการทำงาน สอดคล้องกับ สุริยา จันโสด และสุนทรี วรรณไพเราะ (2561) ที่พบว่า ครูที่อยู่ในสถานศึกษาขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุข ด้านมีน้ำใจงาม ด้านมีคุณธรรม และด้านใช้เงิน เป็น มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านมีสุขภาพดี มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านมีสังคมที่มีความสุข มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ ศุภกิจ วิเศษนคร และคนอื่น ๆ (2566) ที่พบว่า ครูที่อยู่โรงเรียนขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรแห่งความสุข ด้านหาความรู้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

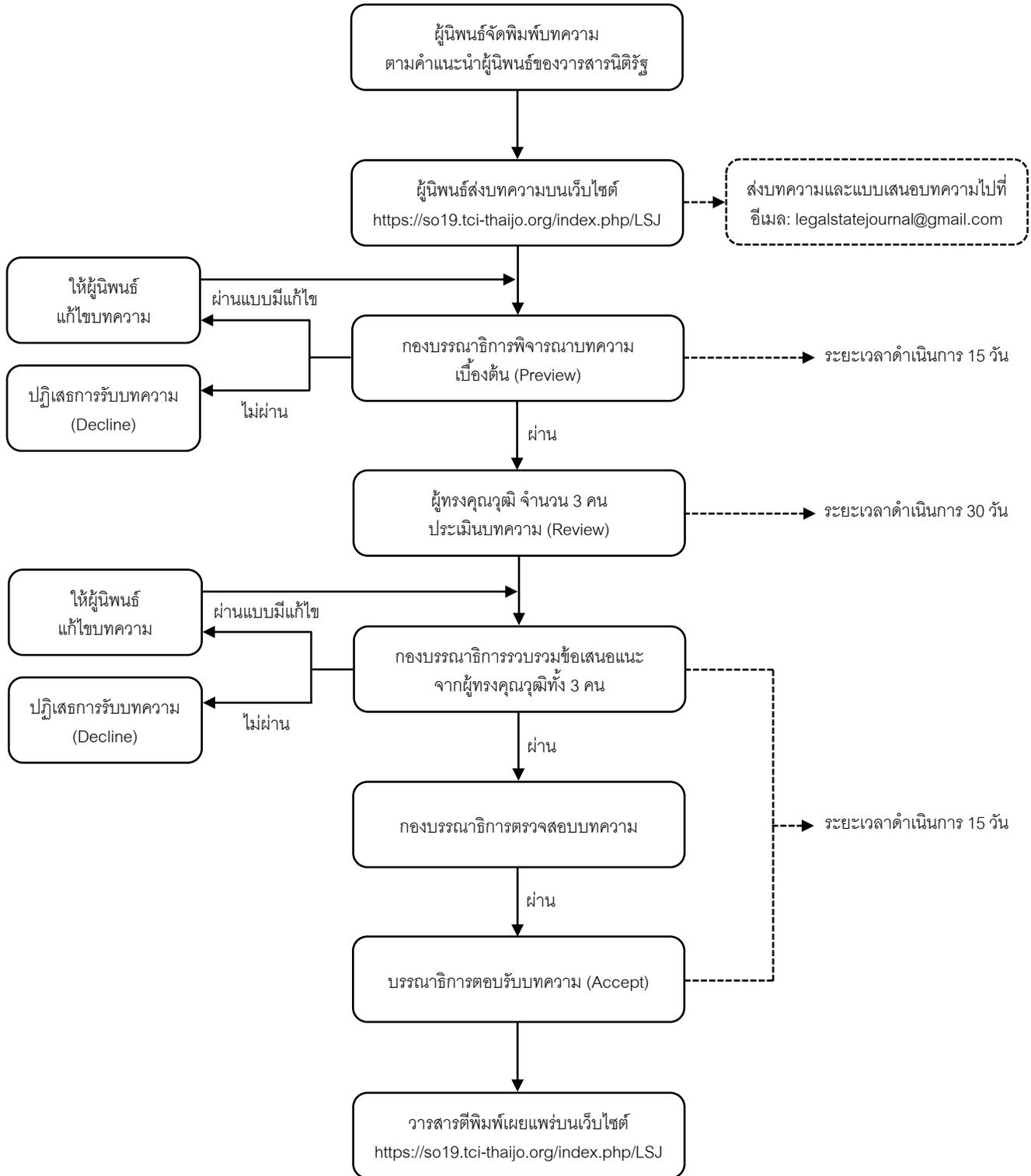
1. ด้านสุขภาพดี ควรมีการส่งเสริมให้ความสำคัญกับนโยบายด้านสุขภาพของครูและบุคลากรในสถานศึกษาด้วยการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีการออกกำลังกายร่วมกัน และมีการเอาใจใส่ในร่างกายและจิตใจ
2. ด้านน้ำใจงาม ควรมีการส่งเสริมการมีน้ำใจ รู้จักเห็นอกเห็นใจและแบ่งปันกับเพื่อนร่วมงาน เพื่อลดความบาดหมางในที่ทำงาน
3. ด้านสังคมดี ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความสัมพันธ์ที่ดี ห่วงใยและเต็มใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อเพื่อนร่วมงานประสบปัญหา และส่งเสริมให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาได้ทำกิจกรรมเพื่อสังคม อันเป็นการแสดงบทบาทการเป็นพลเมืองดีต่อสังคม
4. ด้านการผ่อนคลาย ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูรู้จักการผ่อนคลายกับสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันและการดำเนินชีวิต รวมทั้งจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ ทัศนศึกษาประจำปี การศึกษาดูงานในประเทศและต่างประเทศ เพื่อการผ่อนคลาย
5. ด้านหาความรู้ ควรมีการส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ และสนับสนุนให้มีการพัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ
6. ด้านครอบครัวดี ควรปลูกฝังให้ครูเห็นความสำคัญกับครอบครัวและการทำงานไปพร้อม ๆ กัน และมีให้รางวัลตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเสียสละ

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ พันนาดี. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ. การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จันทวีจิรา พรหมเมตตา, วันทนา อมตาริยกุล และนวัตกร หอมสิน. (2562). ทักษะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2. *พินเนศวร์สาร*, 15(1), 167-188.
- ชาญวิทย์ วสันต์ธนารัตน์ และธีรธรรม วุฒิวตรชัยแก้ว. (2561). *องค์กรแห่งความสุข 4.0* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, โครงการส่งเสริมผลิตภาพและสุขภาวะองค์กรในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม.
- พัชรินวรรณ ศิริภูมิ และชนมณี ศิลาณุกิจ. (2567). องค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพตะวันออก. *วารสารนิติรัฐ*, 2(1), 36-47.

- พิมพ์พิชชา ฤทธิมนตรี. (2567). องค์การแห่งความสุขของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร. *วารสารนครรัฐ*, 1(1), 35-46.
- ภรณ์ทิพย์ ทองวิเศษ และสุภาวดี ลาภเจริญ. (2567). ความเป็นองค์การแห่งความสุขในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. *วารสารช่อพะยอม*, 35(1), 165-190.
- ภัทรพล สายแวว และต้องลักษณะณ์ บุญธรรม. (2565). ความต้องการจำเป็นของการส่งเสริมความเป็นองค์การแห่งความสุขของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี. ใน *การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัย ระดับชาติ ครั้งที่ 4 “Graduate School Conference 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนใน ยุคสังคมดิจิทัล”* (หน้า 1474-1481). มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, บัณฑิตวิทยาลัย.
- วรรณวิภา ฤ พัทลุง. (2565). การเป็นองค์การแห่งความสุขของโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาสงขลา สตูล. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- วัลลภ บุตรเกตุ. (2562). วัฒนธรรมองค์การกับความสุขในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 9. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศุภกิจ วิเศษนคร, พรอมพิไล บัวสุวรรณ และอัจฉรา นิชมาภา. (2566). องค์การแห่งความสุขของโรงเรียนในกลุ่มไตรรัตน์ สัมพันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, 38(2), 1-10.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2561). *ครูในระบบโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างไร*. ค้นจาก <https://pisathailand.ipst.ac.th/issue-2018-35>
- สุริยา จันโสด และสุนทรี วรรณไพเราะ. (2561). องค์การแห่งความสุขในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 28 ประจำปี 2561* (หน้า 1389-1397). มหาวิทยาลัยทักษิณ, สถาบันวิจัยและพัฒนา.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, แผนงานสุขภาพองค์กรภาคเอกชน. (2552). *คู่มือมาสร้างองค์กรแห่ง ความสุขกันเถอะ*. ผู้แต่ง.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566-2570*. ผู้แต่ง.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed.). Routledge.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 5-55.
- Lindner, J. R., & Lindner, N. J. (2024). Interpreting Likert-type scales, summated scales, unidimensional scales, and attitudinal scales: I neither agree nor disagree, Likert or not. *Advancements in Agricultural Development*, 5(2), 152-163.

ขั้นตอนการส่งบทความ

จริยธรรมการตีพิมพ์

บทบาทและหน้าที่ของผู้นิพนธ์

1. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าบทความที่ส่งตีพิมพ์เป็นบทความใหม่ ไม่เคยได้รับการตีพิมพ์มาก่อนแล้ว หรืออยู่ในระหว่างขั้นตอนการพิจารณาจากวารสารหรือแหล่งเผยแพร่อื่นใด
2. ผู้นิพนธ์ต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสารกำหนด
3. ผู้นิพนธ์ต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น หากนำผลงานของผู้อื่นมาใช้จะต้องมีการอ้างอิงทุกตามรูปแบบที่วารสารกำหนด
4. ผู้นิพนธ์ทุกคนที่มีรายชื่อในบทความต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยจริง
5. ผู้นิพนธ์ต้องรายงานข้อมูลการวิจัยที่เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูลและไม่ให้ข้อมูลที่เกินจริง
6. ผู้นิพนธ์ต้องแก้ไขความถูกต้องของบทความตามข้อเสนอแนะของบรรณาธิการและผู้ประเมินบทความ
7. หากเป็นการวิจัยในมนุษย์ ผู้นิพนธ์ต้องผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และแสดงหนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
8. ในกรณีที่ผู้นิพนธ์ทำผิดจริยธรรม จะถูกตัดสิทธิ์การตีพิมพ์เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 3 ปี โดยจะแจ้งผู้นิพนธ์และหน่วยงานต้นสังกัดของผู้นิพนธ์
9. บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารถือเป็นผลงานของผู้นิพนธ์ ผู้นิพนธ์หลักและผู้นิพนธ์ร่วมต้องรับผิดชอบต่อบทความของตน

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยคัดเลือกบทความที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร และบทความจะต้องผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น ๆ
2. บรรณาธิการมีหน้าที่ในการตรวจสอบการคัดลอกผลงาน (plagiarism) อย่างเคร่งครัด โดยใช้โปรแกรม CopyCatch บนเว็บไซต์ ThaiJO ในระดับไม่เกิน 15% หากตรวจพบว่ามี การคัดลอกจากบทความอื่นโดยมิชอบหรือมีการดัดแปลงข้อมูล บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้นิพนธ์ ซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ
3. บรรณาธิการต้องปฏิบัติโดยใช้เหตุผลทางวิชาการในการพิจารณาบทความทุกครั้งด้วยความเป็นธรรม ปราศจากอคติหรือความลำเอียงต่อบทความและผู้นิพนธ์
4. บรรณาธิการต้องไม่ดำเนินการให้มีการอ้างอิงผลงานใดเพื่อเพิ่มจำนวนการอ้างอิง (citation) ของวารสาร หรือเพื่อเพิ่มจำนวนการอ้างอิงผลงานของตนหรือพวกพ้อง
5. บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์หรือผู้ประเมินบทความ
6. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้นิพนธ์และผู้ประเมินบทความให้แก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้อง
7. บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของผลงานทางวิชาการที่ประเมินอย่างแท้จริง
2. ผู้ประเมินบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความ โดยต้องพิจารณาบทความภายใต้หลักการและเหตุผลทางวิชาการ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงบทความที่ได้มาตรฐาน
3. ผู้ประเมินบทความควรให้ข้อเสนอแนะที่สอดคล้องและเป็นประโยชน์แก่ผู้นิพนธ์
4. ผู้ประเมินบทความต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนใด ๆ กับวารสาร บรรณาธิการ และผู้นิพนธ์
5. ผู้ประเมินบทความต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาตีพิมพ์ ในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ
6. ผู้ประเมินบทความที่ตรวจพบว่าบทความที่พิจารณาอยู่มีความเหมือนหรือความซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่น ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ
7. ผู้ประเมินบทความต้องส่งผลประเมินบทความตามกำหนดเวลา

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

1. ผลงานวิจัยที่เป็นการวิจัยในมนุษย์ต้องดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการวิจัยในมนุษย์ด้านพฤติกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ของคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
2. ผลงานวิจัยที่มีผู้รับการวิจัยมีความเปราะบางจะต้องพิจารณาจากความเป็นตัวแทนที่หลากหลาย วิธีการที่เข้าไปติดต่อ ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น และข้อคำถามที่สามารถตอบได้
3. ผลงานวิจัยที่กระทำในบุคคลที่มีความเปราะบางหรือผู้เยาว์ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ต้องขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ของผู้นั้นตามกฎหมายและตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประกาศกำหนด
4. ผลงานวิจัยที่กระทำเกี่ยวกับผู้เสียชีวิตจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้จัดการมรดกหรือทายาท และห้ามมิให้กระทำการวิจัยดังกล่าวหากขัดกับเจตนาที่ได้ทำเป็นหนังสือของผู้เสียชีวิตนั้น
5. ผลงานวิจัยที่เป็นการวิจัยในมนุษย์ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล กฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการ และกฎหมายอื่น
6. ผลงานวิจัยที่มีการใช้ข้อมูลจากการทำการวิจัยในมนุษย์ ผู้นิพนธ์ต้องแสดงหลักฐานการอนุญาตจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของสถาบันที่มีการดำเนินการ

คำแนะนำผู้พิมพ์

การจัดพิมพ์บทความ

1. พิมพ์แบบหน้าเดียวในกระดาษขนาด US Letter ตั้งขอบกระดาษทุกด้าน 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร)
2. ตัวอักษรใช้รูปแบบ Cordia New ได้แก่ ส่วนชื่อเรื่องใช้ขนาด 18 ส่วนเนื้อหาใช้ขนาด 15 และเชิงอรรถใช้ขนาด 12
3. เนื้อหาบทความจัดพิมพ์ 1 คอลัมน์
4. ความยาวของบทความ 8-12 หน้า

ส่วนประกอบของบทความ

1. ชื่อเรื่องบทความ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
2. ชื่อผู้พิมพ์ หากมีมากกว่าหนึ่งคนต้องระบุชื่อทุกคน พร้อมระบุสังกัดและที่อยู่ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
3. ระบุอีเมลของผู้รับติดต่อบทความ (Corresponding Author Email)
4. บทคัดย่อ (Abstract) ความยาวไม่เกิน 350 คำ และคำสำคัญ 3-5 คำ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
5. ระบุประเภทบทความ (Type of Article)
6. เนื้อหา

6.1 บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ กรอบในการวิเคราะห์ ผลการวิเคราะห์ บทสรุป และข้อเสนอแนะ

6.2 บทความวิจัย ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย กรอบแนวความคิดในการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

7. การอ้างอิง ใช้รูปแบบ APA Style (7th ed.)

รูปแบบการอ้างอิง

1. การอ้างอิงในเนื้อหา
 - ... (ชื่อ ชื่อสกุล, ปี พ.ศ., เลขหน้า)
 - ชื่อ ชื่อสกุล (ปี พ.ศ., เลขหน้า) ...
2. เอกสารอ้างอิงท้ายบทความ
 - 2.1 หนังสือ
ชื่อ ชื่อสกุล. (ปี พ.ศ.). ชื่อหนังสือ. สำนักพิมพ์.
 - 2.2 วารสาร
ชื่อ ชื่อสกุล. (ปี พ.ศ.). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.
 - 2.3 วิทยานิพนธ์
ชื่อ ชื่อสกุล. (ปี พ.ศ.). ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์. วิทยานิพนธ์และชื่อปริญญา, ชื่อสถาบันการศึกษา.
 - 2.4 เอกสารที่นำเสนอในการประชุมวิชาการ
ชื่อ ชื่อสกุล. (ปี พ.ศ.). ชื่อเรื่อง. ใน ชื่อหัวข้อการประชุม (เลขหน้า). หน่วยงานที่จัดประชุม.
 - 2.5 แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
ชื่อ ชื่อสกุล. (ปี พ.ศ.). ชื่อเรื่อง. ค้นจาก แหล่งข้อมูล.

การส่งบทความ

ส่งบทความบนเว็บไซต์ <https://so19.tci-thaijo.org/index.php/LSJ>

ตัวอย่างการเขียนบทความวิชาการ

ชื่อเรื่อง.....
.....

ชื่อ ชื่อสกุลผู้นิพนธ์¹

บทคัดย่อ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

คำสำคัญ:;;

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

¹สังกัดของผู้นิพนธ์
ที่อยู่สังกัดของผู้นิพนธ์
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล:

Title.....
.....

Author's Name Surname¹

Abstract

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords:;;

Type of Article: Academic Article

¹ Author's Affiliation

Author's Address

Corresponding Author Email:

บทนำ

.....
.....
.....

กรอบในการวิเคราะห์

.....
.....
.....

ผลการวิเคราะห์

.....
.....
.....

บทสรุป

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

เอกสารอ้างอิง

.....
.....
.....

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัย

ชื่อเรื่อง.....
.....

ชื่อ ชื่อสกุลผู้นิพนธ์¹

บทคัดย่อ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

คำสำคัญ:;;

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹สังกัดของผู้นิพนธ์
ที่อยู่สังกัดของผู้นิพนธ์
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล:

Title.....
.....

Author's Name Surname¹

Abstract

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords:;;

Type of Article: Research Article

¹ Author's Affiliation

Author's Address

Corresponding Author Email:

บทนำ

.....
.....
.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

.....
.....
.....

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

.....
.....
.....

วิธีดำเนินการวิจัย

.....
.....
.....

ผลการวิจัย

.....
.....
.....

การอภิปรายผล

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

เอกสารอ้างอิง

.....
.....
.....

แบบเสนอบทความ

เรียน บรรณาธิการวารสารนิติรัฐ

ข้าพเจ้า นาย นาง นางสาว อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ชื่อ ชื่อสกุล (ภาษาไทย).....

ชื่อ ชื่อสกุล (ภาษาอังกฤษ).....

ตำแหน่ง.....

หน่วยงานที่สังกัด.....

ที่อยู่ของหน่วยงานที่สังกัด.....

.....

.....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้.....

.....

.....

หมายเลขโทรศัพท์..... อีเมล:

มีความประสงค์ขอส่งบทความ เรื่อง:

ชื่อบทความ (ภาษาไทย).....

.....

.....

ชื่อบทความ (ภาษาอังกฤษ).....

.....

.....

ประเภทของบทความ บทความวิชาการ บทความวิจัย

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ เป็นผลงานของข้าพเจ้า เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมระบุชื่อ

บทความนี้ยังไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และจะไม่นำไปเพื่อพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารอื่นอีกนับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งผลงานต้นฉบับนี้มายังบรรณาธิการวารสารนิติรัฐ

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่งเอกสารให้บรรณาธิการวารสารนิติรัฐ ดังนี้

ส่งต้นฉบับบทความไปที่ เว็บไซต์: <https://so19.tci-thaijo.org/index.php/LSJ>

ส่งต้นฉบับบทความไปที่ อีเมล: legalstatejournal@gmail.com

ส่งแบบเสนอบทความไปที่ อีเมล: legalstatejournal@gmail.com

ลงชื่อ.....เจ้าของบทความ

(.....)

วันที่.....เดือน.....ปี พ.ศ.

